

Education for Everyone. Worldwide.
Lifelong.

HARMONIZACIJA POLITIKA OBRAZOVANJA ODRASLIH U BOSNI I HERCEGOVINI

- Istraživačka studija -

IMPRESUM

Naslov: Harmonizacija politika obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini

© DVV International 2019.

Izdavač: DVV International - Ured za BiH

Za izdavača: Dr.sc. Emir Avdagić

Autorica: Svjetlana Tubić, MA

Tehnička obrada i prelom: Anes Čerkez

DVV International je Institut za
međunarodnu saradnju
Njemačkog saveza Visokih narodnih škola (DVV)

DVV International
Kulovića 8
71 000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
Tel.: + 387 33 552 291
Fax: + 387 33 552 290

E-mail: info@dvv-international.ba
Web stranica: www.dvv-international.ba

*Stavovi i mišljenja izneseni u ovoj studiji ne moraju nužno
odražavati stavove i mišljenja DVV Internationala.*

Institut za međunarodnu saradnju Njemačkog saveza visokih narodnih škola
DVV International - Ured za Bosnu i Hercegovinu

HARMONIZACIJA POLITIKA OBRAZOVANJA ODRASLIH U BOSNI I HERCEGOVINI

- Istraživačka studija¹ -

Sarajevo, decembar 2018. godine

¹ Istraživačka studija sadrži dijelove master rada na temu “Harmonizacija obrazovnih politika u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini” iste autorice odbranjenog 21.12.2018. godine na Katedri za andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

SADRŽAJ

POPIS TABELA I SLIKA	6
1. UVOD	7
1. INTRODUCTION	10
2. TEORIJSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA.....	13
2.1. Politika i sistem obrazovanja odraslih	13
2.1.1. (Obrazovna) Politika – Termin, pojam i problemi u definisanju	13
2.1.2. Politika obrazovanja odraslih – Termin, pojam i problemi u definisanju	17
2.1.3. Sistem obrazovanja odraslih – definicija i upravljanje	18
2.2. Politika i sistem obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini	23
2.2.1. Administrativno - teritorijalno uređenje Bosne i Hercegovine	23
2.2.2. Institucionalne strukture i obrazovne nadležnosti u BiH.....	25
2.2.3. Dosadašnja istraživanja u oblasti politika obrazovanja odraslih – BiH i region.....	28
2.2.4. Sistem obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini	30
3. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA.....	32
4. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA.....	36
4.1. Analiza i interpretacija dokumentacije	36
4.1.1. REPUBLIKA SRPSKA.....	36
4.1.2. SREDNJOBOSANSKI KANTON	37
4.1.3. KANTON SARAJEVO	39
4.1.4. BOSANSKO – PODRINJSKI KANTON GORAŽDE.....	41

4.1.5. KANTON 10	42
4.1.6. HERCEGOVAČKO – NERETVANSKI KANTON/ŽUPANIJA	43
4.1.7. ZAPADNOHERCEGOVAČKI KANTON/ ŽUPANIJA	44
4.1.8. UNSKO – SANSKI KANTON.....	46
4.1.9. TUZLANSKI KANTON.....	47
4.1.10. ZENIČKO – DOBOJSKI KANTON.....	48
4.2. Analiza i interpretacija intervjua	49
4.2.1. Banja Luka – Republika Srpska	50
4.2.2. Travnik – Srednjobosanski kanton	55
4.2.3. Sarajevo – Kanton Sarajevo.....	58
4.2.4. Goražde – Bosansko – podrinski kanton Goražde	61
5. PREPORUKE STUDIJE.....	66
6. SAŽETAK	73
6. ABSTRACT	75
7. LITERATURA.....	77
SPIŠAK PRILOGA	80

POPIS TABELA I SLIKA

Broj	Tabela	Stranica
1	Dimenzije političkog	15
2	Analiza i poređenje ZOOO u Republici Srpskoj sa Principima i standardima	81
3	Analiza i poređenje ZOOO u SBK sa Principima i standardima	85
4	Analiza i poređenje ZOOO u KS sa Principima i standardima	89
5	Analiza i poređenje ZOOO u BPK Goražde sa Principima i standardima	92
6	Analiza i poređenje ZOOO u Kantonu 10 sa Principima i standardima	96
7	Analiza i poređenje ZOOO u HNK sa Principima i standardima	100
8	Analiza i poređenje ZOOO u Zapadnohercegovačkom kantonu/županiji sa Principima i standardima	104
9	Analiza i poređenje ZOOO u USK sa Principima i standardima	108
10	Analiza i poređenje ZOOO u TK sa Principima i standardima	112
11	Analiza i poređenje ZOOO u ZDK sa Principima i standardima	116

Broj	Slika	Stranica
1	Administrativno – teritorijalno uređenje Bosne i Hercegovine	24
2	Pregled (ne)usvojenih zakona o obrazovanju odraslih u BiH	27
3	Sistem obrazovanja u Bosni i Hercegovini	31

1. UVOD

Obrazovanje odraslih nije nova i nepoznata ideja i pojava, različite oblike i načine obrazovanja odraslih možemo naći još u drevnim civilizacijama „ono je duboko utkano u nastajanje i razvoj najstarijih civilizacija i kultura – grčke, rimske, jevrejske i islamske“ (Faure, 1975; Kidd, 1973; Titmus, 1989; Savićević, 2000a, prema Kulić, Despotović 2005). Ubrzani civilizacijski tokovi i promjene koje se danas dešavaju naslućenom brzinom razlog su zašto je obrazovanje odraslih u centru pažnje donosioca politika razvijenih zemalja i jedan od najvažnijih nacionalnih prioriteta savremenog svijeta. Obrazovanje odraslih, koje je danas društvena i individualna potreba, smatra se jednim od ključnih faktora ekonomskog prosperiteta, tehničkog napretka svake zemlje, ali u isto vrijeme predstavlja osnov za efikasno funkcionisanje građanskog društva i ličnog razvoja svakog pojedinca.

Evropske zemlje svoje politike o obrazovanju odraslih temelje na brojnim međunarodnim dokumentima, a Bosna i Hercegovina kao zemlja potencijalna kandidatkinja za članstvo u Evropskoj uniji dužna je svoje politike i zakonodavstva i u ovoj oblasti uskladiti sa ovim dokumentima i osigurati njihovu primjenu na području cijele zemlje.

Iz tog razloga u aprilu 2014. godine, na prijedlog Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na 89. sjednici donosi odluku o usvajanju dokumenta “Principi i standardi u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini” koji “predstavljaju pravnu osnovu za djelovanje obrazovnih i drugih vlasti – odgovornih organa, institucija, organizacija i pojedinaca na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini” (Principi i standardi u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, 2014: član 2, stavka 1). Ovaj dokument predstavlja dogovoreni okvir u kome nadležne obrazovne i druge vlasti u Bosni i Hercegovini, postupajući u skladu sa svojim ustavnim ili zakonskim nadležnostima “razvijaju, implementiraju i koordiniraju politike i zakonodavstvo u vezi s obrazovanjem odraslih u cijeloj Bosni i Hercegovini, prate, procjenjuju i razmatraju stanje u ovoj oblasti, te dogovaraju, predlažu i poduzimaju mjere za njegovo unapređenje” (ibid, član 2, stavka 2).

Pored ovog dokumenta na nivou Bosne i Hercegovine u oktobru 2014. godine Vijeće ministara usvojilo je još jedan važan i za oblast obrazovanja odraslih relevantan dokument “Strateška

platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014 – 2020.” Ovaj dokument predstavlja „pravni okvir i osnov za djelovanje i saradnju nadležnih organa, institucija, organizacija i pojedinaca na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini, na planu usvajanja i pune implementacije neophodnih strateških i/ili drugih razvojnih dokumenata o i u vezi s obrazovanjem odraslih“ (Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini, za period 2014. – 2020; član 2. stav 1) Strateška platforma takođe predstavlja dokument na osnovu kojeg se utvrđuju globalni pravci razvoja obrazovanja odraslih za period 2014 – 2020. ali i osnovu za sistematski pristup strateškom planiranju razvoja obrazovanja odraslih na svim nivoima s ciljem veće konkurentnosti na tržištu rada svakog pojedinca i napretka zajednice i društva u cjelini.

Da bi se osigurala usaglašenost i usklađenost zakona o obrazovanju odraslih na nižim nivoima obrazovnih vlasti u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu BiH), administrativne jedinice koje su u vrijeme usvajanja ovog dokumenta imale donesene zakone o obrazovanju odraslih (Republika Srpska i Unsko – sanski kanton) bile su dužne u roku od godinu dana da svoju politiku i zakonodavstvo usaglase sa ovim dokumentom. Administrativne jedinice koje u to vrijeme nisu imale donesene zakone o obrazovanju odraslih (devet kantona: Posavski kanton, Tuzlanski kanton, Zeničko – dobojski kanton, Bosansko – podrinjski kanton Goražde, Srednjobosanski kanton, Hercegovačko neretvanski kanton, Zapadnohercegovački kanton, Kanton Sarajevo i Kanton 10, i Brčko Distrikt) bili su dužni da svoje zakone o obrazovanju odraslih u fazi izrade usklade sa Principima i standardima u oblasti obrazovanja odraslih u BiH (u daljem tekstu Principi i standardi).

Studija koja je pred vama, u kojoj smo utvrdili na kom stepenu se nalazi usklađenost postojećih legislativa u oblasti obrazovanja odraslih na nižim nivoima vlasti u odnosu na Principe i standarde, pokušali da otkrijemo razloge za postojanje utvrđenih odstupanja postojećih legislativa od Principa i standarda i na osnovu toga donijeli zaključke i preporuke za prevazilaženje potencijalnih diskrepancija, sastoji se iz četiri ključna dijela: teorijski dio, metodološki okvir istraživanja, analiza i interpretacija rezultata istraživanja i preporuke studije.

U okviru teorijskog dijela studije predstavili smo pojam politike i probleme sa kojim se obrazovne politike, naročito politike obrazovanja odraslih, susreću u savremenom svijetu, sistem obrazovanja odraslih, modele, načine i specifičnosti upravljanja ovim sistemom, administrativno-teritorijalno uređenje i institucionalne strukture i obrazovne nadležnosti u BiH i sistem obrazovanja odraslih u BiH.

Metodološki okvir istraživanja iskoristili smo da jasno definišemo: ciljeve istraživanja, opšta i posebna istraživačka pitanja i jedinice analize, ali i da predstavimo način istraživanja: metode i tehnike koje ćemo koristiti u istraživanju, populaciju i uzorak istraživanja i, uzevši u obzir sve do sada navedeno, definisali smo i način i organizaciju samog istraživanja. Treći dio studije posvećen je analizi i interpretaciji dobijenih rezultata i sastoji se iz dva dijela. U prvom dijelu predstavljena je analiza dokumentacije, tačnije poređenje svih do sada donesenih zakona o obrazovanju odraslih u BiH sa Principima i standardima dok je u drugom dijelu interpretirana analiza intervjua provedenih na izabranom uzorku s ciljem utvrđivanja razloga eventualnih diskrepancija između pomenutih zakona i Principa i standarda.

Za očekivati je da će dobijeni rezultati u velikoj mjeri doprinijeti, usudujemo se reći, nužnoj harmonizaciji zakona o obrazovanju odraslih na nižim nivoima vlasti sa Principima i standardima, koji predstavljaju pravnu osnovu za djelovanje svih aktera u obrazovanju odraslih u BiH.

1. INTRODUCTION

Adult education is not a new and unknown idea or phenomena. A variety of forms and methods of adult education can be found even in ancient civilisations „it is deeply woven into nescency and development of the oldest civilizations and cultures – Greek, Roman, Jewish and Islamic“ (Faure, 1975; Kidd, 1973; Titmus, 1989; Savićević, 2000a, according Kulic, Despotovic 2005). The rapid civilization trends and changes, that are happening nowadays at an unprecedented pace, are the reason why adult education is the focus of policy makers in developed countries, and one of the most important national priorities of the modern world. Adult education, which today is a national and individual need, is considered as one of the pivotal factors of the economic prosperity and technical advancement of every country, but at the same time adult education represents the basis for the effective functioning of the civil society and personal development of each individual.

European countries base their policies on adult education on various international documents and Bosnia and Herzegovina, as a country which is a potential candidate for membership in the European Union, is obligated to harmonize its policies and legislation with these documents and insure their application throughout the country.

For this reason, in April 2014, at the proposal of the Ministry of Civil Affairs of Bosnia and Herzegovina, the Council of Ministres of Bosnia and Herzegovina at its 89th session makes a decision to adopt the document „Principles and Standards in the field of Adult Education in Bosnia and Herzegovina“ which „represents the legal basis for the operation of educational and other authorities – responsible authorities, institutions, organizations and individuals at all levels of government in Bosnia and Herzegovina“ (Principles and Standards in the field of Adult Education in Bosnia and Herzegovina, 2014: Article 2, paragraph 1). This document constitutes an agreed framework within which the relevant educational and other authorities in Bosnia and Herzegovina, acting in accordance with their constitutional or legal jurisdictions „develop, implement and coordinate policies and legalisation related to adult education throughout Bosnia and Herzegovina, monitor, evaluate, and consider the situation in this field, negotiate, propose and take measures for its improvement“ (ibid, Article 2, paragraph 2).

In addition to this document, on the level of Bosnia and Herzegovina, in October 2014. council of Ministres of Bosnia and Herzegovina adopted another important, and for adult education

relevant document „Strategic platform for the development of the adult education in the context of life long learning in Bosnia and Herzegovina for the period 2014 – 2020.“ This document presents a „legal framework and basis for actions and cooperation of the competent authorities, institutions, organisations and individuals at all levels of government in Bosnia and Herzegovina, in terms of adoption and full implementation of necessary strategic and/or other development documents about/and in relation to adult education“ (Strategic platform for the development of the adult education in the context of the life long learning in Bosnia and Herzegovina for the period 2014 – 2020; Article 2, paragraph 1). In the same time the Strategic platform presents the document that sets out global directions for the development of adult education for the period 2014 – 2020, but also the basis for the systematic approach to strategic planning for the development of adult education at all levels, with the goal of greater competitiveness on the labor market for each individual, and the progress of the community and society as a whole.

In order to ensure compliance and harmonization of laws on adult education at lower levels of educational authorities in Bosnia and Herzegovina (hereinafter B&H), administrative units which prior to adopting of the „Principles and Standards in the field of Adult Education in Bosnia and Herzegovina“ have already had enacted laws on adult education (Republic of Srpska and Una – Sana Canton) were obligated to harmonize their policies and legalisation with this document within a year. Administrative units which in that time have not enacted laws on adult education (nine cantons: Posavina Canton, Tuzla Canton, Zenica – Doboј Canton, Bosnian – Podrinje Canton Goražde, Central Bosnia Canton, Herzegovina – Neretva Canton, West Herzegovina Canton, Sarajevo Canton and Canton 10, as well as and Brčko District) were obligated to harmonize their in draft stage laws on adult education with „Principles and Standards in the field of Adult Education in Bosnia and Herzegovina“ (hereinafter Principles and Standards).

The study in front of you, in which we have established the level of compliance and harmonization of the existing legislations in the field of adult education at lower level of government in relation to the Principles and Standards, in which we have also tried to find out the reasons for the existence of the established discrepancies of the existing legislations from the Principles and Standards, and, on the basis of this, we have adopted established conclusions and recommendations for overcoming of the potential discrepancies, consists of four key parts: theoretical part, methodological framework of the research, analysis and interpretation of the results of research and recommendations of the Study.

Within the theoretical part of the study we have presented the concept of politics and the problems that educational policies, especially policies on adult education, face in the modern world, the system of adult education, models, methods and specifics of managing this system, administrative - territorial organization, institutional structures and educational jurisdictions in B&H, as well as the adult education system in B&H. The methodological framework of the research we have used to clearly define: aims of the research, general and specific research questions and units of analysis, but also to present the method of research (methods and techniques that will be used in research, population and sample of the research) and, having regarded to the foregoing considering the aforementioned, we have defined the method and organization of the research. The third part of this study is dedicated to the analysis and interpretation of the results obtained by research and it consists of two parts. Analysis of the documentation is presented in the first part, more precisely comparison all laws on adult education in B&H (enacted by the time of development of this study) with Principles and Standards, while analysis of the interviews conducted on the selected sample, in order to determine the reasons for possible discrepancies between mentioned laws and Principles and standards, was interpreted in the second part.

It is expected that obtained results will greatly contribute, we dare to say, the necessary harmonization of the laws on adult education in the lower levels of government with Principles and standards, which represent the legal basis for all interested parties in adult education in B&H to act on.

2. TEORIJSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

2.1. Politika i sistem obrazovanja odraslih

2.1.1. (Obrazovna) Politika – Termin, pojam i problemi u definisanju

Porijeklo riječi politika je starogrčko. Iz korijenske riječi *polis* izvedeni su drugi izrazi i značenja koje danas koristimo kada govorimo o različitim oblicima politika i svega što je vezano za njih. „Politika je nauka, veština upravljanja državom; nauka o ciljevima države i o najboljim sredstvima i putevima koji vode ostvarenju tih ciljeva“ (Vujaklija, 2003:702).

Prema riječima Miljkovića (Miljković, 2014) “pojam nadređen politikama obrazovanja odraslih jeste **pojam politike**” (Miljković, 2014:6). Iz tog razloga smatramo da bi, radi boljeg razumjevanja pojma obrazovnih politika, a samim tim i politike obrazovanja odraslih, bilo od značaja prvo definisati pojam politike uopšte, čemu u prilog govore i činjenice da je politika obrazovanja, a naročito politika obrazovanja odraslih, relativno novo područje istraživanja koje se ne razvija istom brzinom kao oblast njenog proučavanja (Popović, 2014).

Proučavanjem politike, njenog sadržaja i geneze, bavili još i Aristotel i Platon a “razvoj politike u Evropi se hronološki i istorijski razvijao preko ideje hrišćanstva i Crkve kao organizovanog hrišćanstva, pa se u tom period kao cilj života navodi spasenje duše, a samim time se politička misao svodila na pitanje kako država može doprinijeti ostvarivanju tog konačnog cilja” (Miljković, 2014:7).

Dalji istorijski razvoj politike možemo pratiti kroz period moderne u kome, zbog definicije koju smatramo prikladnom za definiciju politike u vremenu u kome se BiH trenutno nalazi, posebno mjesto dajemo Makijavelijevom promišljanju o teoriji politike koje kaže da: “politika nije ništa drugo do suma nepristrasnih veština i tehnika, a osvajanje i pametno osiguranje vlasti su joj jedini ciljevi. Ona je očišćena od svakog morala i obzirnosti prema pravima i učešću građana.

Politika je samo sredstvo moći” (Miljković, 2014:8). Politika se svodi na svrhe i ciljeve koje jedna politička zajednica i društvo trebaju da ostvare. Njen cilj bi morao biti opšte dobro, javni interes i ostvarivanje određenih vrijednosti, čemu u prilog govori i Meyer-eva definicija politike koja kaže da se: “politika može definisati kao sve aktivnosti za pripremu i donošenje obavezujućih odluka i/ili odluka orijentisanih na opšte dobro i u korist društva u celini“ (Meyer, 2013:31).

Tragajući za različitim definicijama politike, s posebnim akcentom na *politiku obrazovanja* odnosno *obrazovnu politiku* susrećemo se sa zanimljivom dilemom i jezičkim nedoumicama koje nam predstavlja Popović u svojoj knjizi “Globalna i evropska politika obrazovanja odraslih” u kojoj autorka govori o različitim definicijama ovih pojmova na dva jezika, njemačkom i engleskom. Autorka zaključuje da engleski jezik u ovom slučaju nudi širi pristup, a da je razliku između politike obrazovanja i obrazovne politike mnogo lakše napraviti na pojmovnom nego na praktičnom planu i to nam ilustruje na slijedeći način “moguće [...] razlikovati politiku kao posredovanje između interesa putem konflikta i konsenzusa (*politics*), kao političke strukture, institucije i ustavni poredak (*polity*) i sadržajnu stranu dimenzije politike, koja ukazuje na ciljeve, zadatke i predmet politike (*policy*)” (Žiljak, 2009, prema Popović, 2014:10).

Govoreći o tome šta karakteriše jednu politiku i Meyer (Meyer, 2003) navodi upravo ova tri segmenta: *politics*, *polity* i *policy* i kaže da oni zapravo predstavljaju dimenzije politike i političkog. Pored toga što navodi dimenzije politike on nam za svaku od njih predstavlja i faktore koji svaku od ovih dimenzija u određenoj mjeri i definišu (Tabela 1.).

Objašnjavajući način na koji njemački jezik definiše obrazovnu politiku odnosno politiku obrazovanja, Popović nam kaže da njemački jezik nema problem sa definisanjem pojmova obrazovna politika/politika obrazovanja nego da u ovom jeziku postoji samo jedan izraz, *Bildungspolitik*, čiji se prevod uglavnom odnosi na pojam obrazovna politika, ali se isto tako može prevesti i kao politika obrazovanja. Prema ovoj definiciji politika obrazovanja/obrazovna politika je “ukupnost odluka, akcija, programa delovanja i regulacije koju donose državne ili privatne organizacije sa ciljem stvaranja uslova za uspešne procese učenja, delovanjem na sadržaje i organizaciju, i uz optimalno korišćenje resursa” (Schmid and Klenk 2014, prema Popović, 2014:10).

Tabela 1. Dimenzije političkog, izvor: (Meyer, 2003:83)

Dimenzije	Faktori (osnovni pojmovi)
<i>polity</i> (forma)	• ustav – politička kultura • ljudska prava – politički sistem • država – institucija
<i>policy</i> (sadržaj)	• problem – uspeh • program
<i>politics</i> (proces)	• interesi – konsenzus • akter – vlast • konflikt – legitimitet

Vodeći nas od teorije ka praksi putem razmatranja odnosa unutar trijade: koncepcija, strategija, sistem, koje smatra dimenzijama i temeljnim odrednicama povezanosti razvoja sa znanjem i obrazovanjem, Alibabić nas dovodi do još jedne definicije obrazovne politike (Alibabić, 2002). Autorka smatra da je za bilo kakvu polemiku o povezanosti ovih elementa prije svega neophodno izvršiti definisanje, pojmovno određenje, svakog od njih.

Koncepcija je element trijade koji nam pomaže da nađemo odgovore na pitanja zašto, šta i kada, odnosno element koji „predstavlja jedno viđenje procesa obrazovanja i njegovih rezultata, poimanje, shvatanje i zamisao obrazovanja (u nekom određenom vremenu ili u nekoj određenoj zajednici ili pak na nivou individualnih promišljanja)“ (Alibabić, 2002:71). Odgovarajući na pitanje zašto, mi zapravo formulišemo ciljeve obrazovanja počevši od opšteg, koji je usmjeren na unapređenje kvaliteta života, što nas dovodi do zaključka da je obrazovanje instrument, način, put društvenog i ličnog razvoja. O važnosti koncepcije, tačnije o važnosti postavljenih opštih ciljeva obrazovanja, govori i činjenica da su ovim ciljevima određeni i objašnjeni sadržaji, odnosno područja učenja koji se nalaze u Izvještaju međunarodne komisije UNESCO-a za razvoj obrazovanja za XXI vijek. Ova područja učenja daju odgovor na pitanje šta učiti, a definisana i određena na ovaj način (učiti znati, učiti raditi, učiti živjeti i učiti biti) zapravo nam daju i odgovor na pitanje kada učiti, jer je potpuno jasno da je za ostvarivanje sva četiri navedena područja potrebno učiti cijeli život. U isto vrijeme ovakva definicija koncepcije obrazovanje stavlja u funkciju razvoja i napretka društva i države čemu i teže zemlje EU, a što bi trebao biti i cilj BiH kao zemlje koja teritorijalno ali i kulturološki pripada Evropi.

Za ostvarenje koncepcije, koja sama po sebi predstavlja ono čemu se teži a ne pokazuje nam put kako da svoju težnju ostvarimo, potrebno je izvršiti njeno planiranje, odgovoriti na pitanje kako da težnja i želja postane djelo. Odgovor na to pitanje daje nam *strategija obrazovanja/obrazovna strategija* koja „obuhvata vidove ili puteve obrazovanja kojima se može ostvarivati planirana koncepcija“ (Alibabić, 2002:73). Utemeljena na konceptu cjeloživotnog učenja strategija obrazovanja objedinjuje sve puteve i načine obrazovanja i učenja (formalno školsko, neformalno vanškolsko, samoobrazovanje i informalno učenje). Da bi dovela do ostvarenja koncepcije obrazovna strategija mora u sebi da sadrži i jasno definiše „odnose javnog i privatnog obrazovanja, inicijalnog stručnog obrazovanja (pripremanja) i usavršavanja, svet rada i svet obrazovanja, nauke i obrazovanja.....da definiše aktuelna obrazovna područja, ulaganja u obrazovanje, partnere u realizaciji obrazovne koncepcije, obrazovne resurse....“ (Alibabić, 2002:75).

Proučavanjem *sistema* bavili su se mnogi naučnici iz različitih sfera i u svim periodima čovjekovog postojanja, pa je tako i broj definicija sistema veliki, no bez obzira na to sve one imaju zajedničku odrednicu a to je da se svaki sistem sastoji od određenog broja elemenata koji su međusobno povezani i koji na određeni način utiču jedni na druge. Imajući u vidu mnogobrojne definicije sistema obrazovni sistem definišemo kao „skup delova čiji su pojedinačno delovanje i međusobni odnosi regulisani i uređeni društvenim zakonima i principima s ciljem ostvarivanja obrazovne koncepcije odnosno strategije obrazovanja“ (Alibabić, 2002:76). Navedeno nas dovodi do zaključka da sistem zapravo objedinjuje težnje i načine ostvarivanja obrazovne koncepcije i strategije obrazovanja, ali istovremeno i uređuje način na koji će obrazovne koncepcije biti realizovane.

U želji da potpunije objasni odnos i međusobnu povezanost koncepcije, strategije i sistema, Alibabić uvodi pojam obrazovne politike jer smatra da je upravo obrazovna politika ta koja svjesno stvara uslove i upravlja njima da bi ciljevi obrazovne koncepcije, putevi realizacije tih ciljeva, oblici i načini i institucije za njihovu realizaciju bili izvodljivi. Uzimajući u obzir sve prethodno navedeno autorka nam daje svoju definiciju obrazovne politike i kaže da se „obrazovna politika može definisati kao svesno stvaranje uslova, pravnih, materijalnih, finansijskih, kadrovskih ... za realizovanje utvrđene koncepcije, strategije i sistema“ (Alibabić, 2002:78)

2.1.2. Politika obrazovanja odraslih – Termin, pojam i problemi u definisanju

Kao i u drugim pitanjima politika obrazovanja odraslih, koja svakako mora da bude dio jedinstvene obrazovne politike jedne države, susreće se sa mnogobrojnim problemima od kojih je prvi jezičke prirode. Činjenica je naime da „sintagma politika obrazovanja omogućava da se uradi ono što je često sudbina obrazovanja odraslih – da se jednostavno doda: politika obrazovanja odraslih“ (Popović, 2014:14), što nas ako slijedimo ovo pravilo i u slučaju obrazovne politike dovodi do pojma obrazovne politike u oblasti obrazovanja odraslih, iz čega zaključujemo da postoji jedna opšta politika koja ima ovlasti i u oblasti obrazovanja odraslih. Poštujući stanovište onih koji andragogiju smatraju zasebnom naučnom disciplinom, i u isto vrijeme potpuno svjesni da obrazovanje odraslih nije nastalo kao proizvod borbe da se načini obrazovanja i rada sa djecom prošire i modifikuju u svrhu obrazovanja odraslih, nego su razlozi i potrebe za njegovo nastajanje mnogo raznovrsniji i intenzivniji, moramo zaključiti da ovaj način definisanja stvara određenu vrstu kontradiktornosti i dovodi u pitanje njegovu autentičnost i, usudićemo se reći, tačnost.

Djelimično rješenje ove dileme nudi nam sintagma obrazovne politike ali „tu ostaje nejasno da li je reč o kompleksnom nizu raznih mera za ostvarenje jedne politike ili o zbirnom mestu različitih vrsta politike, i na koji način su spojeni funkcija podrške kreiranju politika (ili politike?), istraživačka pozicija i praktična pomoć u njihovoj implementaciji“ (Popović, 2014:14).

U pokušaju da daju odgovor na ovo zamršeno i osjetljivo pitanje i drugi autori su nailazili na iste i slične probleme pa tako Alibabić, Miljković i Ovesni (Alibabić, Š., Miljković, J., Ovesni, K. 2012) smatraju da u pokušaju definisanja politika obrazovanja ne smijemo zanemariti činjenicu da ova sintagma svojim značenjem obuhvata više različitih politika koje bi se mogle sagledati i po različitim oblastima (po nivoima obrazovanja, oblastima obrazovanja, prema posebnim ciljnim grupama). Imajući u vidu ovu činjenicu Miljković (2014) smatra a bi se na isti način mogla riješiti i jezička nedoumica u formulisanju politike obrazovanja odraslih i kaže „da bi trebalo razmisliti i o sintagmi **politike obrazovanja odraslih**, jer se i u okviru politike obrazovanja odraslih može govoriti o diferenciranim politikama, kao npr. o politici obrazovanja starih, ili politici obrazovanja migranata, dok bi **politika obrazovanja odraslih** (jednina) u tom slučaju označavala jedinstvo više diferenciranih politika obrazovanja odraslih, koje su među sobom koordinisane i usaglašene“ (Miljković, 2014:38).

Bez obzira na način na koji je definišemo i pristupe koje u procesu samog definisanja koristimo i uzimamo u obzir, smatramo da je jako važno ne zaboraviti da je politika obrazovanja, a s obzirom na ubrzani razvoj i potrebu za cjeloživotnim učenjem danas više nego ikada do sada i politika obrazovanja odraslih, politika budućnosti. Razlog za to svakako je činjenica da ona svojim djelovanjem dotiče najvažnije i najosjetljivije resurse svakog društva i kao takva trebala bi da obezbijedi društvenu solidarnost i stvori mogućnosti za učenje, rad i napredovanje svakog pojedinca i kompletne zajednice odnosno države čije interese bi trebalo da zastupa.

2.1.3. Sistem obrazovanja odraslih – definicija i upravljanje

S obzirom na njenu specifičnost, raznolikost i važnost svjesni smo činjenice da je politika obrazovanja odraslih mnogo više obojena političkim i interesima različitih uticajnih i interesnih grupa. Samim tim i upravljanje ovim obrazovnim sistemom mnogo je kompleksnije i sveobuhvatnije područje i za zemlje koje imaju uređen sistem obrazovanja odraslih, a naročito za BiH gdje je taj sistem, kako smo već ranije rekli, sistem u nastajanju. Iz tog razloga smatramo da je od važnosti za ovu studiju dati uvid u načine i modele upravljanja obrazovnim sistemom, a u okviru njega i sistemom obrazovanja odraslih, od koga se „očekuje da omogući projektovane promjene same prirode i misije obrazovne organizacije/ustanove, da podrži i prihvati novo shvatanje, prije svega državnog upravljanja obrazovanjem i u tom kontekstu školstvom, koje se postupno udaljava od birokratskog vođenja sistemom, stavljajući se sve neposrednije u službu svojih korisnika“ (Avdagić, 2016:13).

Sistem obrazovanja uopšte, a samim tim i sistem obrazovanja odraslih kao njegov integralni dio, uslovljeni su društvenim tokovima, uslovima i potrebama. Ono što sistem obrazovanja odraslih razlikuje i izdvaja od sistema obrazovanja u cjelini je mnogo veći broj institucija i programa koji su njegov sastavni dio. Tako u sistemu obrazovanja odraslih kao njegove činioce susrećemo institucije i organizacije različite po svojim ciljevima, programskoj i organizacionoj kulturi i pravno-finansijskom statusu (državne institucije, profitne i neprofitne organizacije, vladine ili nevladine organizacije). Još jedan specifikum sistema obrazovanja odraslih svakako je i heterogenost socijalnih grupacija koje su njegovi korisnici, kako u pogledu društveno – socijalnog statusa tako i u pogledu raspona godina, što ga čini još zahtjevnijim i kompleksnijim sistemom za upravljanje. S obzirom na sve njegove specifičnosti i činioce za sistem obrazovanja odraslih možemo reći da predstavlja „društveni mehanizam za distribuciju znanja,

vještina, kompetencija, potreba i vrijednosti....kao takav, on je osnova uspostavljanja i distribucije socijalnih prava i socijalne pravde“ (Kulić, Despotović, 2005:187). Ovakva defincija sistema obrazovanja odraslih još jednom nam ukazuje na njegovu širinu, specifičnost i osjetljivost, ali i daje do znanja da je za njegovo funkcionisanje i razvoj neophodan „partnerski odnos sistema obrazovanja odraslih sa svim zainteresovanim akterima ili resursima njegove okoline“ (Alibabić, 2002:84).

Posmatrajući sistem obrazovanja odraslih u svjetlu načela opšte teorije sistema Alibabić (Alibabić, 2002.) sistem obrazovanja odraslih definiše kao podsistem globalnog sistema obrazovanja, a obrazovanje odraslih kao njegovu osnovnu djelatnost i svrhu kao “organizovanu aktivnost putem koje odrasli stižu i usavršavaju svoja znanja, umjenja i osposobljenosti u različitim oblastima ili područjima, na različitim nivoima i putem raznovrsnih oblika i metoda, čime doprinose sopstvenom razvoju i razvoju društva u celini.” (Alibabić, 2002:80) Ista autorka (Alibabić, 2007) sistem obrazovanja odraslih posmatra kao obrazovno tržište i poručuje nam da menadžment (upravljanje) u ovoj oblasti možemo posmatrati na dva nivoa, kao upravljanje djelatnošću obrazovanja, u okviru koga autorka vidi upravljanje sistemom obrazovanja odraslih i upravljanje obrazovnom institucijom/organizacijom, i kao upravljanje obrazovnim procesom u okviru kojeg autorka vidi obrazovne programe i projekte učenja. Za upravljanje sistemom obrazovanja odraslih od velike je važnosti znati šta je to što ovaj sistem određuje, koji principi obezbjeđuju njegovo uspješno funkcionisanje ali isto tako koji su to njegovi podsystemi koji, svaki za sebe, zahtijevaju umjeće i sposobnost rukovođenja i upravljanja. Odgovore na ova pitanja nalazimo kod iste autorke (Alibabić, 2002) koja detaljno analizira svaki od ovih činioca uspješnog upravljanja sistemom obrazovanja odraslih.

Kao osnovnu determinantu sistema obrazovanja odraslih autorka navodi okolinu sistema sa svim dimenzijama koje ta okolina sa sobom nosi od kojih kao relevantne za proces organizovanja i funkcionisanja sistema obrazovanja odraslih izdvaja: društveno-ekonomski razvoj, razvoj nauke, tehnike i tehnologije, kulturno naslijeđe i tradiciju. Načine uticaja svake od ovih dimenzija kratko ćemo objasniti u nastavku rada.

Društveno-ekonomski razvoj, tačnije njegov nivo određuje “kompleksnost i razuđenost sistema obrazovanja odraslih u organizacionom smislu, raznovrsnost i fleksibilnost u programskom” (Alibabić, 2002:82), što nas dovodi do zaključka da zemlje koje su na višem stepenu razvoja imaju razvijeniji sistem obrazovanja odraslih, jer su sredstva koja ulažu u njegov razvoj veća a

samim tim i rezultati, odnosno dobit od sistema obrazovanja odraslih koja se ostvaruje njegovim uspješnim funkcionisanjem.

Naučni, tehnički i tehnološki razvoj bi morali da budu spremni da odgovore na potrebe korisnika sistema obrazovanja odraslih i u tom smislu zahtijevaju kontinuirano ulaganje i inoviranje njegovih sadržaja i organizacije sve u cilju zadovoljavanja obrazovnih potreba koje se u savremenom svijetu ubrzano mijenjaju i rastu.

Iako na prvi pogled neobično i u određenoj mjeri manje važno, kulturno naslijeđe i tradicija zapravo u velikoj mjeri utiču na pravac razvoja sistema obrazovanja odraslih. Oni predstavljaju faktor identiteta sistema obrazovanja odraslih jedne zemlje i ustanova koje čine taj sistem a koje “uz osavremenjivanje i prilagođavanje njihove organizacije i funkcije savremenim zahtevima, doprinosi jasnoći identiteta konkretnog sistema obrazovanja odraslih” (Alibabić, 2002:83) i kako smo to već ranije rekli djeluju podsticajno na njegov razvoj.

Pored dimenzija okoline sistema obrazovanja odraslih od velike važnosti za njegov uspješan razvoj i funkcionisanje su i njegovi principi, skup zakonitosti odnosa okoline sa sistemom, čije poštovanje i uvažavanje u velikoj mjeri doprinosi uspješnosti funkcionisanja sistema. Principi obrazovanja odraslih koje Alibabićeva izdvaja u svome radu (Alibabić, 2002) su principi: jedinstvenosti, dinamičnosti, pristupačnosti, raznolikosti i partnerstva. Svaki od navedenih principa na određeni način i u određenoj mjeri utiče na usklađenost sistema sa njegovom okolinom.

Važnost principa jedinstva ogleda se u činjenici da nacionalni sistem obrazovanja odraslih svake zemlje čija je vaspitno-obrazovna koncepcija utemeljena na načelima cjeloživotnog učenja mora biti u jedinstvu sa svojim podsistemima, ali graditi i svoje unutrašnje jedinstvo da bi se ostvarili ciljevi i načela cjeloživotnog obrazovanja i učenja.

Govoreći o uticaju naučnog i tehničko-tehnološkog razvoja rekli smo da oni moraju kontinuirano da se inoviraju i prilagođavaju potrebama odraslih koji participiraju u programima obrazovanja odraslih. Upravo iz tog razloga od velike je važnosti da se sistem obrazovanja odraslih permanento mijenja i prilagođava ovim potrebama ili, ako je to moguće, da bude ispred njih.

Uzimajući u obzir specifičnosti učenja odraslih, potrebu i činjenicu da svi elementi obrazovnog i procesa učenja budu prilagođeni odraslima, potpuno je jasno da je pristupačnost obrazovanja

na svim nivoima, neophodna za uspješno funkcionisanje ovog procesa a samim tim i sistema obrazovanja odraslih.

Obrazovna potreba, prema mišljenju mnogih autora, centralni je motiv obrazovanja odraslih. S obzirom na gore pomenute principe dinamičnosti i pristupačnosti jasno je da je za njihovo zadovoljavanje neophodno da obrazovna ponuda bude raznovrsna i da preduhitri i generiše potrebe svojih korisnika.

S obzirom na sve izraženiju potrebu i nužnost za cjeloživotnim učenjem i obrazovanjem odraslih, raznovrsnost, dinamičnost i potrebu za jedinstvom sistema obrazovanja odraslih, jasno je da sam po sebi sistem obrazovanja odraslih za svoje uspješno funkcionisanje i razvoj treba veliki broj aktera koji, iz istog razloga, moraju da poštuju princip partnerstva.

Sistem obrazovanja odraslih dio je cjelokupnog obrazovnog sistema i kao takav na određeni način i u određenoj mjeri predstavlja podsistem ovog globalnog vaspitno-obrazovnog sistema. S druge strane, s obzirom na gore pomenute mnogobrojne aktere koji su aktivni činioци ovoga sistema, možemo slobodno reći da sistem obrazovanja odraslih ima svoje podsisteme koji su međusobno povezani i funkcionišu po određenim principima na temelju kojih grade svoje odnose. U literaturi se srećemo sa različitim klasifikacijama ovih podsistema, koje uglavnom zavise od toga na osnovu kojih kriterija je klasifikacija izvršena.

Klasifikaciju podstistema obrazovanja odraslih koja je utemeljena na “učenju o formi i suštini kao svojstvima svake pojave i na prirodnoj težnji svake svrsishodne i svesne delatnosti da bude bolja i uspešnija” (Alibabić, 2002:84), daje nam Alibabić i prema ovoj klasifikaciji sistem obrazovanja odraslih možemo podijeliti na ova četiri podsistema:

- podsistem organizovanja,
- podsistem funkcionisanja,
- podsistem vrednovanja i
- podsistem istraživanja.

Svaki od ovih podsistema u sebi sadrži veći ili manji broj aktivnosti, koje u manjoj ili većoj mjeri utiču na uspješno funkcionisanje cjelokupnog sistema obrazovanja odraslih. Prema ovoj podjeli podsistem organizovanja obuhvata sve aktivnosti koje se odnose na podjelu rada i funkcija u sistemu, podsistem funkcionisanja zadire u sve segmente sistema obrazovanja počevši od planiranja i organizovanja preko izbora načina rada, kadrova za rad, pa sve do zadovoljavanja

potreba polaznika programa obrazovanja odraslih, podsistem vrednovanja svoju ulogu ima u procesu vrednovanja svih faza sistema obrazovanja odraslih (organizovanja, realizacije programa i istraživanja aktivnosti svih navedenih podsistema), dok podsistem istraživanja, kako mu i ime kaže, obavlja istraživačke aktivnosti u svim podsistemima sistema obrazovanja odraslih i na taj način daje osnovu za unapređenje ovoga sistema.

Razloge za hitnost i nužnost uređenja sistema obrazovanja odraslih nalazimo i u već ranije pomenutom radu ove autorke (Alibabić, 2007) u kojem kaže da je osnovna determinanta sistema obrazovanja odraslih njegova okolina, odnosno njegovo okruženje, koje je danas izrazito promjenjivo pa iz tog razloga sistem obrazovanja odraslih predstavlja „svojevrsno 'obrazovno tržište' – obrazovni prostor na kojem se odvijaju procesi ponude i tražnje“ (Alibabić, 2007:2). Kao jedan od ključnih razloga nužnosti uređenja ovoga sistema („obrazovnog tržišta“) autorka navodi (Alibabić, 2007) opasnost i mogućnost stvaranja antisistema (pretvaranja sistema u svoju suprotnost) što bi dovelo do haotičnog stanja koje nikako nije put za ostvarivanje ciljeva i puteva napretka i razvoja.

2.2. Politika i sistem obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini

2.2.1. Administrativno - teritorijalno uređenje Bosne i Hercegovine

BiH je složena država koja se prema Opštem okvirnom sporazumu za mir u BiH sastoji od dva entiteta, entiteta Federacije BiH (51% teritorije) i entiteta Republika Srpska (49 % teritorije), i Brčko Distrikta.

Teritorija predratne opštine Brčko proglašena je distriktom 8. marta 2000. godine, godinu dana nakon odluke arbitražne komisije za Brčko (oblast je bila predmet međuentitetskog spora nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma). Distrikt Brčko je jedinica lokalne samouprave u formi kondominijuma na čiju teritoriju polažu pravo i Federacija BiH i Republika Srpska, ali kao takva ona ima ustavne i institucionalne nadležnosti.

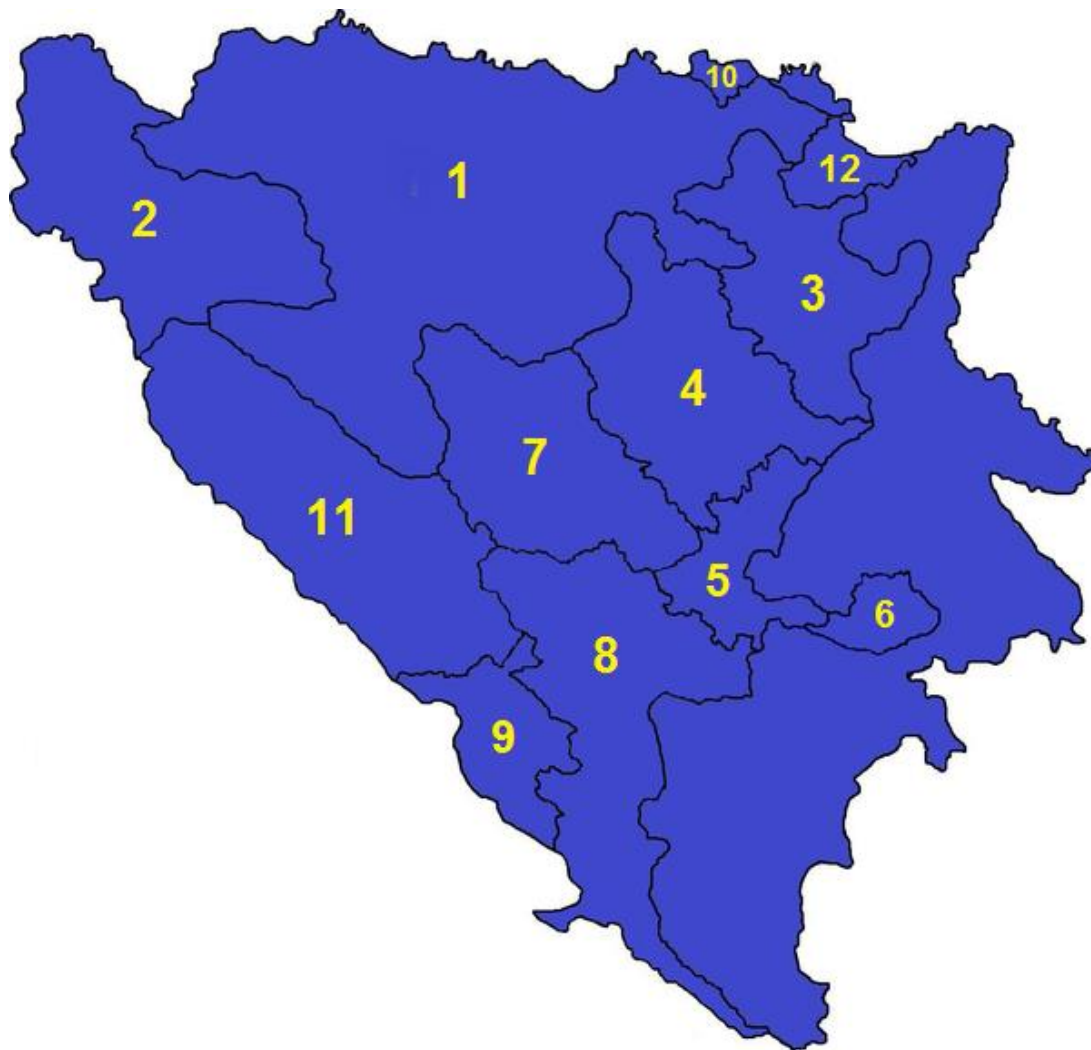
Kao zasebne administrativne jedinice entiteti, Federacija BiH i Republika Srpska, imaju vlastite ustave koji trebaju da budu u saglasnosti sa Ustavom BiH.

Zakonodavnu vlast u Federaciji BiH čini Parlament Federacije BiH koji se sastoji od Predstavničkog/Zastupničkog doma i Doma naroda. Izvršnu vlast u ovom entitetu vrše predsjednik, dva potpredsjednika i Vlada Federacije BiH. Ovaj entitet podijeljen je na deset manjih administrativnih jedinica, kantona i županija, koji imaju ustavnu nadležnost u određenim oblastima od kojih je jedna i obrazovanje.

Zakonodavnu vlast u Republici Srpskoj vrši Narodna Skupština Republike Srpske i Vijeće naroda, dok je izvršna vlast u ovom entitetu povjerena predsjedniku Republike Srpske, dvojici potpredsjednika Republike Srpske i Vladi ovog entiteta.

Distrikt Brčko je odlukom Međunarodne arbitražne komisije za Brčko stavljen krajem 2000. godine pod upravu države BiH kao zaseban distrikt. Kao takav Distrikt Brčko ima svoju vlastitu multietničku vladu sa izabranom skupštinom, izvršnim odborom, sudstvom i policijskim snagama.

Uzimajući u obzir sve gore navedeno jasno je da se država BiH sastoji od dvanaest zasebnih administrativnih jedinica: Republike Srpske (1), Unsko – sanskog (2), Tuzlanskog (3), Zeničko – dobojskog (4), Sarajevskog (5), Bosansko – podrinjskog (6) i Srednjobosanskog (7) kantona, te Hercegovačko – neretvanskog (8), Zapadno – hercegovačkog (9) i Posavskog (10) kantona/županije², Kantona 10 (11) i Distrikta Brčko (12), i da svaka od navedenih ima punu i nepodijeljenu nadležnost u oblasti obrazovanja a shodno tome i u oblasti obrazovanja odraslih.

Slika 1. Administrativno - teritorijalno uređenje BiH³

² Prema Ustavu BiH ove administrativne jedinice nazivaju se kantonima, ali ih zakoni na lokalnim nivoima nazivaju županijama

³ Preuzeto i modificovano sa: www.dvv-international.ba/bs/materijali/zakoni-i-propisi/

2.2.2. Institucionalne strukture i obrazovne nadležnosti u BiH

Obrazovanje odraslih u okviru cjeloživotnog učenja u BiH determinisano je sa dva zakonodavna okvira. Prvim, potpisanim i za BiH obavezujućim EU dokumentima koje je država BiH do sada potpisala, i drugim koji predstavljaju strategije razvoja i zakonske regulative na različitim nivoima vlasti u BiH.

Zakonodavni okviri obrazovanja odraslih su iz tog razloga određeni obavezama koje je BiH preuzela potpisivanjem međunarodnih ugovora i EU dokumenata, ali i Ustavom BiH, ustavima entiteta kantona/županija te Statutom distrikta Brčko.

Ministarstvo civilnih poslova BiH (u daljem tekstu MCP) je jedina institucija izvršne vlasti na nivou BiH koja u svojoj nadležnosti ima obrazovanje. MCP je nadležno je za obavljanje poslova i izvršavanje zadataka koji su u nadležnosti BiH a koji se odnose na koordinacijske aktivnosti, usklađivanje planova entitetskih vlasti i definisanje strategije na međunarodnom planu u područjima(...)...nauke i obrazovanja.... Svoju koordinirajuću ulogu MCP provodi putem Konferencije ministara obrazovanja u BiH koja predstavlja stalno i najviše savjetodavno tijelo za koordinaciju obrazovanja u BiH, ali koja svojim mandatom ne zadire u ustavne i zakonske nadležnosti obrazovnih vlasti na nižim nivoima vlasti.

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (u daljem tekstu APOSO) takođe ima nadležnosti na nivou BiH, u okviru kojih je nadležna je za uspostavljanje standarda u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju, i za druge stručne poslove u oblasti standarda znanja i ocjenjivanja kvaliteta koji su određeni posebnim zakonima i drugim propisima. Ova Agencija prati standard i kvalitet obrazovanja u okviru srednjeg stručnog obrazovanja, uključujući i obrazovanje odraslih.

Upravljanje obrazovanjem u BiH sprovodi se po policentričnom modelu: u entitetu Republika Srpska i Brčko Distriktu centralizovano, a u Federaciji BiH decentralizovano. Svih/svaka od dvanaest administrativnih jedinica BiH (Republika Srpska, 10 kantona Federacije BiH i Brčko Distrikta) imaju punu i nepodjeljenu nadležnost u oblasti obrazovanja pa samim tim i u oblasti obrazovanja odraslih.

U svih deset kantona/županija Federacije BiH uspostavljena su kantonalna/županijska ministarstva prosvjete (obrazovanja) koja su nadležna za utvrđivanje obrazovnih politika, uključujući donošenje propisa o obrazovanju, dok je Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke (koje djeluje na nivou Federacije BiH) nadležno za administrativne, stručne i druge poslove koji se odnose na koordiniranje, planiranja i aktivnosti u oblasti obrazovanja.

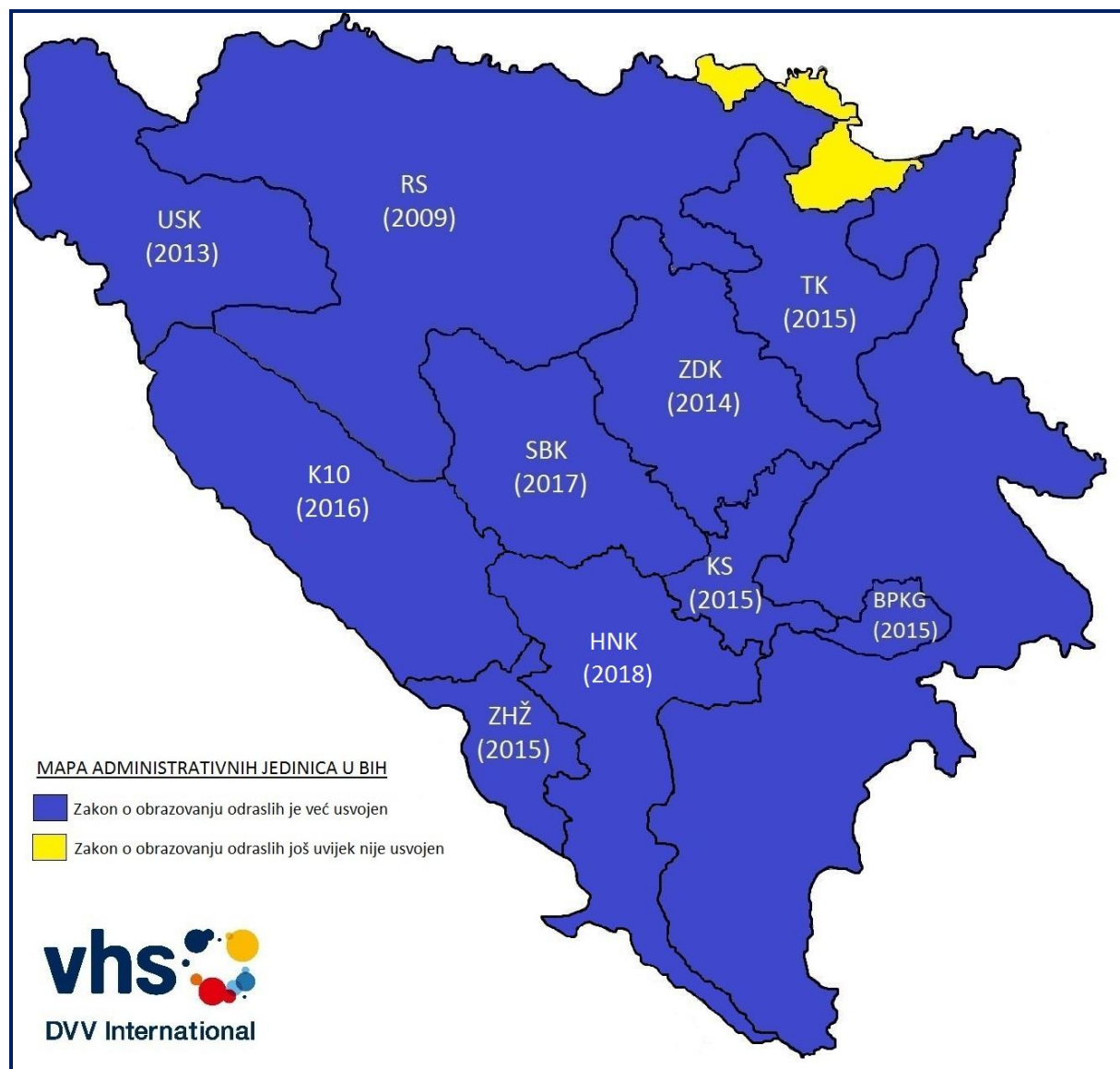
Upravljanje obrazovanjem u Republici Srpskoj u nadležnosti je Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske. U sastavu Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske utemeljen je Zavod za obrazovanje odraslih Republike Srpske, prva i do sada jedina institucija ove vrste u BiH. Zavod vrši stručne, analitičke i razvojne poslove u oblasti obrazovanja odraslih, odgovoran je za pripremanje, praćenje i razvoj programa obrazovanja odraslih, odobravanje posebnih programa obrazovanja, praćenje i vrednovanje programa, utvrđivanje kvaliteta programa, organizovanje i provođenje stručnog usavršavanja nastavnika i predavača i davanje stručnog mišljenja organizatorima obrazovanja odraslih.

Oblast obrazovanja, uključujući i oblast obrazovanja odraslih, u nadležnosti je javnih tijela vlasti u Distriktu. Javnu upravu u ovoj administrativnoj jedinici čine odjeli/odjeljenja Vlade Brčko distrikta među kojima je i Odjel za obrazovanje Vlade Brčko distrikta koji obavlja stručne, administrativne i druge poslove koji se odnose na provođenje zakona i propisa nadležnih tijela i institucija BiH i Distrikta iz oblasti obrazovanja.

S obzirom na kompleksnost institucionalnih struktura i nadležnosti u zemlji, ali i na činjenicu da je politika obrazovanja, a naročito politika obrazovanja odraslih, relativno novo područje istraživanja koje se ne razvija istom brzinom kao oblast njenog proučavanja (Popović, 2014), nije iznenađujući podatak da zakoni o obrazovanju odraslih još uvijek nisu doneseni na nivou cijele države. Uzimajući u obzir ovu činjenicu dovodi se u pitanje i samo uspostavljanje sistema obrazovanja odraslih u BiH, te zbog toga smatramo da je u ovom slučaju adekvatnije govoriti o sistem obrazovanja odraslih u nastajanju.

Proces usvajanja zakona o obrazovanju odraslih u BiH počeo je 2009. godine kada je u Republici Srpskoj usvojen prvi Zakon o obrazovanju odraslih.

Zahvaljujući u najvećoj mjeri lobiranju međunarodnog vladinog i nevladinog sektora trenutno je, od dvanaest zakona uslovljenih sistemom institucionalnih nadležnosti, usvojeno deset⁴ (Slika 2) što samo potvrđuje našu konstataciju da je sistem obrazovanja odraslih u BiH, sistem koji je još uvijek u fazi uspostavljanja.

Slika 2. Pregled (ne)usvojenih zakona o obrazovanju odraslih u BiH⁵

⁴ Stanje oktobar 2018. godine.

⁵ Preuzeto sa: www.dvv-international.ba/bs/materijali/zakoni-i-propisi

2.2.3. Dosadašnja istraživanja u oblasti politika obrazovanja odraslih – BiH i region

S obzirom na trenutno stanje u obrazovanju odraslih u BiH nije ni za očekivati da postoje istraživanja u ovoj oblasti a naročito istraživanja na polju obrazovnih politika u obrazovanju odraslih. Kako smo već ranije pomenuli BiH je zemlja koja još uvijek nije zakonodavno uredila ovo područje na cijeloj svojoj teritoriji, pa je potpuno razumljivo i očekivano da istraživanja na temu obrazovnih politika, a naročito obrazovnih politika u oblasti obrazovanja odraslih, još uvijek nema.

Tragajući za srodnim istraživanjima na ovom polju u BiH i u Republici Srbiji pronašli smo tri istraživanja koja se ne odnose direktno na predmet našeg istraživanja a na koja bismo se željeli kratko osvrnuti, prvenstveno zbog njihovog metodološkog okvira odnosno izbora metodološkog pristupa istraživanju koji smo i mi koristili u ovoj studiji.

U svojoj doktorskoj disertaciji pod nazivom *“Evropska obrazovna politika i upravljanje sistemom obrazovanja odraslih”*⁶ Miljković R. Jovan se bavi analizom uticaja evropske politike obrazovanja odraslih na upravljanje nacionalnim sistemima obrazovanja odraslih u tri evropske zemlje: Kraljevini Danskoj, Republici Sloveniji i Republici Srbiji. Istovremeno autor pokušava da otkrije koji su to mehanizmi uticaja koje evropska politika obrazovanja odraslih koristi da bi uticala na nacionalne sisteme obrazovanja odraslih. Tehnike koje je Miljković koristio za prikupljanje podataka prilikom svoga istraživanja su analiza dokumentacije i intervju. Metodološki dizajn korišten u ovome radu karakterističan je za istraživanja oblasti obrazovnih politika.

Namir Ibrahimović u svome radu *“Osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje u BiH (trenutno stanje i preporuke za reforme)”*⁷ kvalitativnom analizom dokumenata dolazi do značajnih podataka o stanju u osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju u BiH. Ibrahimović nam iznosi rezultate svoga istraživanja koji se odnose na nastavne planove i programe, udžbenike, standarde, strategije, u najvećoj mjeri planirano ali ne i ostvareno. Autor takođe govori i o diskriminaciji u obrazovnom sistemu, finansiranju obrazovanja, eksternim provjerama znanja i

⁶ Miljković J. (2014) *Evropska obrazovna politika i upravljanje sistemom obrazovanja odraslih*, dostupno na: <https://fedorabg.bg.ac.rs>

⁷ Ibrahimović N. (2015) *Osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje u BiH (trenutno stanje i preporuke za reforme)*, dostupno na: http://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2015/06/Obrazovanje_Izvjestaj_Namir_Ibrahimovic.pdf

na kraju iznosi zaključke, daje preporuke, kako i na koji način bi osnovno i srednje obrazovanje u Bosni i Hercegovini moglo biti bolje.

*“Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016 – 2026.”*⁸ dokument je nastao kao rezultat rada Savjetodavne grupe sastavljene od predstavnika svih javnih i nekoliko privatnih univerziteta u BiH u okviru zajedničkog projekta Evropske unije i Vijeća Evrope “Strateški razvoj visokog obrazovanja i standarda kvaliteta”. Analizom trenutnog stanja u visokom obrazovanju u segmentima upravljanja i menadžmenta, strateških i zakonodavnih okvira politika, resursa, povezanosti tržišta rada i visokog obrazovanja, standarda kvalifikacija, studentskih iskustava, internacionalizacije i statistike, i poređenjem dobijenih rezultata sa odgovarajućim evropskim dokumentima Savjetodavna grupa dala je preporuke u obliku “Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH 2016-2026.” koji predstavljaju nacrt za potpuno pristupanje BiH evropskom prostoru visokog obrazovanja.

⁸ Savjetodavna grupa u okviru zajedničkog projekta Evropske unije i Vijeća Evrope “Strateški razvoj visokog obrazovanja i standarda kvaliteta” (2015) Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016-2026., dostupno na: http://www.mcp.gov.ba/attachments/bs_Migrirani_dokumenti/Sektori/Obrazovanje/Obrazovanje-strate%C5%A1ki/Prioriteti,b.pdf

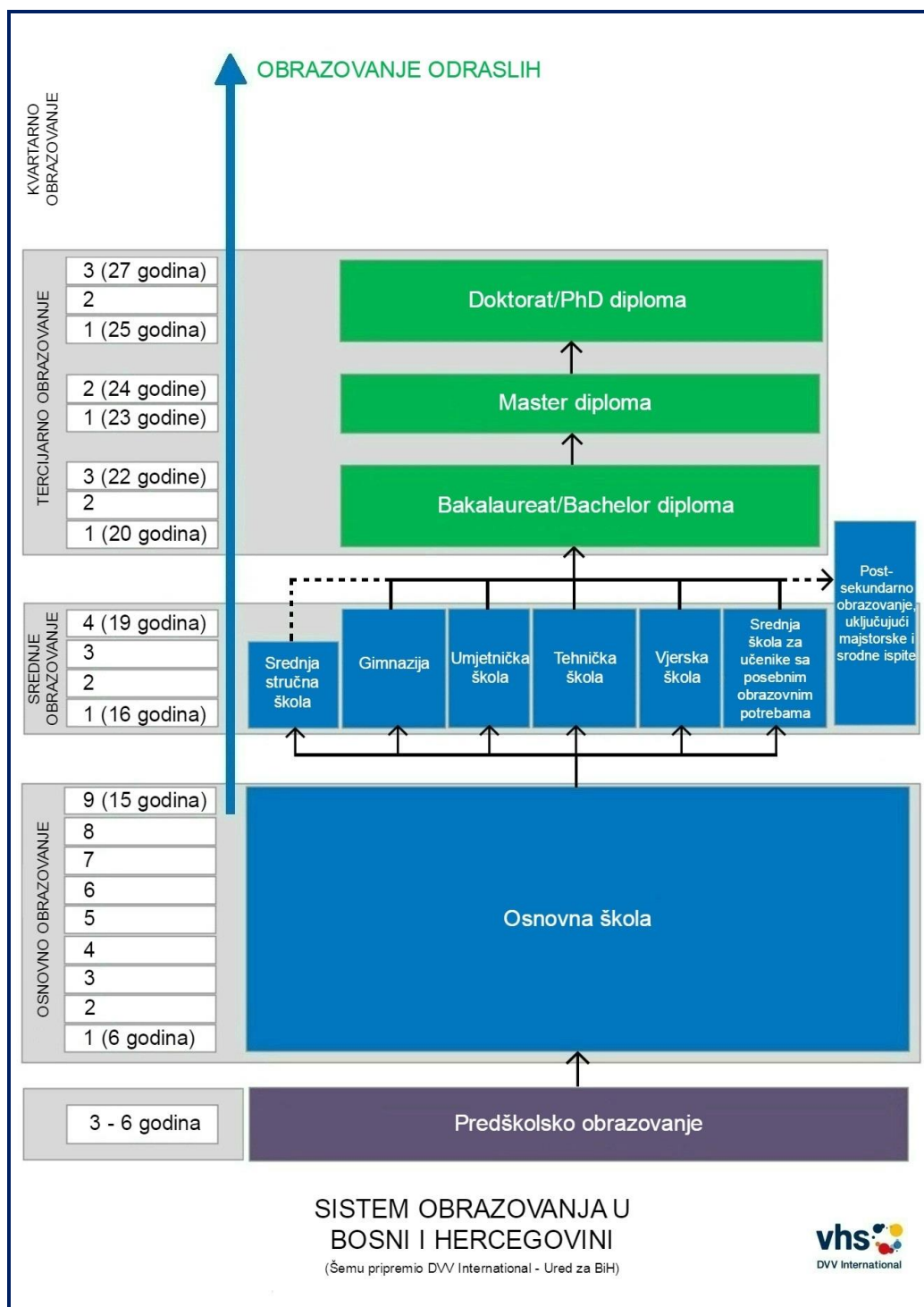
2.2.4. Sistem obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini

S obzirom na sve veću potrebu za cjeloživotnim učenjem i obrazovanjem sistemi obrazovanja u svim zemljama pa tako i u BiH svoje sisteme obrazovanja otvaraju i prilagođavaju ovim potrebama ali i mogućnostima i specifičnostima koje svaka zajednica i država nosi sa sobom. Za razliku od sistema obrazovanja u Engleskoj i Velsu, gdje je cio sistem obrazovanja podijeljen u tri osnovna ciklusa: osnovno obrazovanje, srednje i dalje obrazovanje (Kulić, Despotović, 2005), sistem obrazovanja u BiH čine: predškolsko obrazovanje, osnovno obrazovanje, srednješkolno obrazovanje, tercijarno i kvartarno obrazovanje odnosno obrazovanje odraslih (Slika 3.)

Upravljanje ovako kompleksnim sistemom, a u okviru njega i gore pomenutim podsistemima, sigurno je težak, odgovoran i delikatan zadatak svake države jer je “država odgovorna za uspostavljanje politike obrazovanja koja reflektuje potrebe nacionalne ekonomije i pojedinaca za zanimanjima” (Kulić, Despotović, 2005:96). Imajući u vidu činjenicu i specifičnost BiH koja se odnosi na postojanje dvanaest “državica” u oblasti obrazovanja odraslih jasno je da je ovaj zadatak mnogo teži, ali da je baš iz tog razloga značaj i uspješnost funkcionisanja ovog sistema na svim nivoima od krucijalnog značaja za razvoj i napredak BiH.

Uređenje sistema, u okviru kojeg je između ostalog neophodno adekvatno definisati odnose svih strukturalnih elemenata sistema (odnos formalnog i neformalnog obrazovanja, odnos privatnog i javnog obrazovanja, odnos obrazovanja i tržišta rada...), obezbjediti uslove da proces kompetitivnosti u oblasti obrazovne ponude bude utemeljen na načelima standardizacije, akreditacije i licenciranja (Alibabić, 2007), trebalo bi da bude jedan od prioriteta BiH. Razlog za to svakako je činjenica da samo uređen sistem može da ponudi svojim građanima mogućnosti sticanja novih znanja, vještina i sposobnosti koje su preduslov za njihov profesionalni i lični razvoj koji omogućuje prosperitet i razvoj zajednice i društva u cjelini.

Pravilo i recept za neophodno uređenje i uspješno funkcionisanje ovoga sistema BiH neće naći u brojnim i do sada poznatim evropskim i međunarodnim dokumentima. Ovi dokumenti trebaju i da budu osnova i smjer u kojem sistem obrazovanja odraslih u BiH mora da se kreće, ali s obzirom na ranije navedene determinante i principe sistema koji nam govore da svaki sistem obrazovanja odraslih karakterišu istorijske, kulturne, političke i ekonomske različitosti na svome putu u uređenju sistema obrazovanja odraslih, BiH kao i svaka druga država, mora na prvom mjestu da slijedi i poštuje ove determinante i smjernice.

Slika 3. Sistem obrazovanja u BiH⁹

⁹ Preuzeto sa <http://www.dvv-international.ba/bs/>

3. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Postojanje efikasnog sistema obrazovanja odraslih težnja je i nužnost svakog društva a za BiH je od posebnog značaja jer predstavlja jedan od brojnih uslova koje BiH kao potencijalna kandidatkinja za članstvo u Evropskoj uniji mora da ispuni, ali isto tako i put ulaska BiH u savremene tokove obrazovanja i učenja. Još jedan od razloga zbog kojih BiH mora težiti i ubrzano raditi na uređenju sistema i oblasti obrazovanja odraslih svakako su alarmantni podaci sa poslednjeg popisa stanovništva u BiH (Agencija za statistiku BiH, popis stanovništva 2013) prema kojima je u BiH od ukupnog broja stanovnika (3.843.126), 89.794 ili 2,82% elementarno nepismeno, nepotpuno završeno osnovno obrazovanje ima 274.036 ili 9,17% stanovnika, samo osnovno obrazovanje završilo je 640.726 ili 21,45% stanovništva, završeno srednje obrazovanje ima 1.525.161 stanovnika BiH ili 51,05%, a samo 285.622 ili 9,56% stanovnika ima završeno visoko obrazovanje. Ako tome dodamo i podatak da je prema istom popisu broj digitalno nepismenih stanovnika u BiH 1.988.722 ili 62,54% više je nego jasno zašto i od kolike je važnosti uređenje sistema obrazovanja odraslih u BiH.

Prvi korak ka ostvarenju ovoga uslova je postojanje i usaglašenost politika i zakonodavstva obrazovanja odraslih u BiH sa međunarodnim dokumentima na kojima zemlje članice Evropske unije temelje svoje politike o obrazovanju odraslih, a nakon toga potrebno je osigurati njihovu primjenu na području cijele zemlje. Imajući u vidu gore navedeno ali i činjenicu da se „predmet istraživanja neposredno izvodi iz formulacije problema, predstavlja njegovu konkretizaciju“ (Lakićević, Knežić, 2011:47), kao ***predmet istraživanja*** ove studije definisali smo sljedeće:

Usaglašenost zakonodavnih rješenja usvojenih na nižim nivoima obrazovnih vlasti u BiH sa dokumentima u oblasti obrazovanja odraslih usvojenim na državnom nivou.

S obzirom na trenutnu situaciju u BiH u ovoj oblasti, zakoni o obrazovanju odraslih još uvijek nisu doneseni na području cijele zemlje (Posavski kanton i Brčko Distrikt), a i tamo gdje postoje njihovo prilagođavanje i implementacija u skladu sa Principima i standardima u oblasti

obrazovanja odraslih u BiH nije provedeno na pravi način i u pravoj mjeri, potreba za harmonizacijom ovih zakona je više nego evidentna. Harmonizacijom ovih zakona bi se politike obrazovanja odraslih istovremeno uskladile sa međunarodnim i evropskim dokumentima na kojima su utemeljeni Principi i standardi.

S obzirom na činjenicu da je predmet našeg istraživanja iz oblasti obrazovne politike i da rezultati srodnih istraživanja, ranije pomenutih u ovome radu, metodološki dizajn odnosno pristup našeg istraživanja usmjeravaju ka kvalitativnom istraživačkom pristupu, odlučili smo se za ovaj istraživački pristup jer smo sigurni će nam s obzirom na prirodu problema našeg istraživanja omogućiti „da problem/temu istražimo detaljnije i dublje, da od onih koji su direktni akteri...dobijemo izobilje detaljnih i relevantnih podataka“ (Avdagić, 2016:85).

U želji da zadovoljimo i ispoštujemo potrebe društva i zahtjeve nauke u našem istraživanju smo sebi postavili ***dva sukcesivna cilja koja se međusobno nalaze u kumulativnom odnosu.***

Prvi cilj:

1. Utvrditi elemente diskrepancije postojećih dokumenata u oblasti obrazovanja odraslih na nivou BiH i postojećih legislativa u oblasti obrazovanja odraslih na nižim nivoima obrazovnih vlasti.

Drugi cilj:

2. Utvrditi determinante diskrepancije između postojećih dokumenata u oblasti obrazovanja odraslih na nivou BiH i postojećih legislativa u oblasti obrazovanja odraslih na nižim nivoima obrazovnih vlasti.

Da bi u potpunosti ostvarili postavljene ciljeve definisali smo sljedeća ***opšta istraživačka pitanja*** za koja vjerujemo da će u velikoj mjeri i doprinijeti njihovom ostvarenju.

- 1) Da li postoji diskrepancija između dokumenata u oblasti obrazovanja odraslih na nivou BiH i postojećih legislativa u oblasti obrazovanja odraslih na nižim nivoima obrazovnih vlasti u BiH?
- 2) Koje su determinante diskrepancije između postojećih dokumenata u oblasti obrazovanja odraslih na nivou BiH i postojećih legislativa na nižim nivoima obrazovnih vlasti u BiH?

Odgovor na prvo, veoma kompleksno istraživačko opšte pitanje, potražili smo kroz ***dvanaest posebnih istraživačkih pitanja*** koja su se odnosila na dvanaest elemenata analiziranih zakona u odnosu na Principe i standarde. Poređenje do sada donesenih zakona o obrazovanju u BiH sa Principima i standardima vršili smo po sljedećim elementima: (1) definicija djelatnosti obrazovanja odraslih; (2) opšti ciljevi obrazovanja odraslih; (3) specifični ciljevi obrazovanja odraslih; (4) osnovna načela obrazovanja odraslih; (5) vidovi obrazovanja i specifičnosti učenja odraslih; (6) programi obrazovanja odraslih (vrste programa, donošenje i izvođenje programa); (7) realizacija obrazovanja odraslih (polaznici, organizatori obrazovanja odraslih, uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih, andragoški kadrovi); (8) akreditacija obrazovnih ustanova, validacija prethodnog učenja odraslih i sertifikiranje obrazovanja odraslih; (9) evidencije i baze podataka (dokumentacija i evidencije o obrazovanju odraslih, baze podataka, statistika obrazovanja odraslih, istraživanja obrazovanja odraslih); (10) dijalog i saradnja aktera u području obrazovanja odraslih (međusektorsko partnerstvo i saradnja, međuresorna saradnja, institucionalna saradnja); (11) planiranje i finansiranje obrazovanja odraslih; (12) nadgledanje politika obrazovanja odraslih i nadzor nad radom organizatora obrazovanja odraslih.

U traganju za odgovorom na drugo opšte istraživačko pitanje pomogla su nam ***posebna istraživačka pitanja usmjerena na opšte istraživačko pitanje broj 2*** koja su se odnosila na oblasti: andragoških kompetencija ljudskih resursa, direktnih aktera kreiranja i donošenja zakona o obrazovanju odraslih; institucionalnu podršku za rad u oblasti obrazovanja odraslih; političke orijentacije donosioca politika; finansiranje oblasti obrazovanja odraslih.

Za potrebe prvog istraživačkog pitanja koristili smo sljedeće ***metode***: u okviru studije slučaja deskriptivnu i komparativnu metodu, kao i analizu sadržaja dokumenata. Pored ovih metoda za potrebe drugog istraživačkog pitanja kao istraživačku tehniku koristili smo i intervju, tačnije "polustrukturirani (dubinski) intervju koji ima naznačene tematske jedinice za razgovor, pitanja koja se postavljaju mogu se u toku intervjua menjati kao i redosled pitanja, i ne nameće kategorije u okviru kojih se očekuje razgovor" (Lakićević i Knežić, 2011:107).

Nakon završene analize dokumenata i komparacije postojećih dokumenata u oblasti obrazovanja odraslih na nivou BiH i postojećih legislativa u oblasti obrazovanja odraslih na nižim nivoima obrazovnih vlasti i utvrđenih diskrepancija, pristupili smo ispitivanju mišljenja predstavnika interesnih grupa u obrazovanju odraslih u BiH iz tri različita sektora (zakonodavni, javni i privatni) u četiri administrativne zakonodavne jedinice (Republika Srpska, Kanton

Sarajevo, Srednjobosanski kanton i Bosansko – podrinski kanton Goražde). Tokom ispitivanja identifikovane su determinante utvrđenih diskrepancija između postojećih dokumenata u oblasti obrazovanja odraslih na nivou BiH i postojećih legislativa u oblasti obrazovanja odraslih na nižim nivoima obrazovnih vlasti. Ukupno je sprovedeno dvanaest intervjua. Svi intervjui realizovani su u mjesecu avgusta tekuće godine, direktnom komunikacijom (lice u lice).

Populacija istraživanja je “grupa iz koje istraživač ima nameru da uopštava rezultate” (Savićević, 1996:365) i u našem istraživanju je beskonačna. Vremenski okvir istraživanja je definisan i istraživanje je sprovedeno istovremeno u okviru definisanog vremenskog okvira, ali količinski ne možemo govoriti o konačnoj određenosti jer populaciju čine predstavnici interesnih grupa u obrazovanju odraslih u BiH iz tri različita sektora (zakonodavni, javni i privatni) i četiri administrativne zakonodavne jedinice (Republika Srpska, Kanton Sarajevo, Srednjobosanski kanton i Bosansko – podrinski kanton Goražde).

Uzorak istraživanja je namjeran što je potpuno razumljivo jer je istraživanje kojim smo se bavili kvalitativno, a “ovaj uzorak se koristi kada stručnjak (ekspert) po svome mišljenju odabira tipične jedinice za istraživanje određenog problema” (Lakićević M., i Knežić B., 2011:81).

Ispitanici su bili predstavnici ministarstava obrazovanja zaduženi za obrazovanje odraslih u Kantonu Sarajevo, Srednjobosanskom kantonu i Bosansko – podrinskom kantonu Goražde, Zavoda za obrazovanje odraslih kao organizacione jedinice Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, direktori ili osobe zadužene za organizaciju obrazovnog rada sa odraslima u javnim i privatnim ustanovama u Republici Srpskoj, Kantonu Sarajevo, Srednjobosanskom kantonu i Bosansko – podrinskom kantonu Goražde.

Uzorak je obuhvatao dvanaest ispitanika, po tri ispitanika iz sve četiri administrativne zakonodavne jedinice koje su obuhvaćene ovim istraživanjem. U jedinice posmatranja takođe spadaju i dokumenta koja su se koristila za analizu i poređenje: Principi i standardi u oblasti obrazovanja odraslih u BiH, Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH za period 2014 – 2020, kao jedina dva državna dokumenta za oblast obrazovanja odraslih, te zakoni o obrazovanju odraslih i podzakonski akti, legislative nižih nivoa obrazovnih vlasti u BiH.

4. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

4.1. Analiza i interpretacija dokumentacije

4.1.1. REPUBLIKA SRPSKA

Zakon o obrazovanju odraslih Republike Srpske donesen je 11.6.2009. godine. Donošenje Zakonom predviđenih podzakonskih akta odvijalo se prema slijedećoj dinamici:

- 1) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra organizatora obrazovanja – 27.4.2010. godine,
- 2) Pravilnik o postupku izbora organizatora obrazovanja odraslih – 17.6.2010. godine,
- 3) Pravilnik o formiranju ispitnih komisija, načinu rada i sprovođenju ispita – 8.6.2010. godine,
- 4) Pravilnik o vrsti stručne spreme nastavnika – 4.6.2010. godine,
- 5) Pravilnik o formi i sadržaju javnih isprava u obrazovanju odraslih – juli 2010. godine,
- 6) Pravilnik o sadržaju, formatu i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije – 27.7.2010. godine i
- 7) Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, sadržini i načinu vođenja registara poslodavaca – 15.2.2011. godine.

Analizom navedenog Zakona i pravilnika i njihovim poređenjem sa Principima i standardima, sve sa ciljem utvrđivanja eventualnih diskrepancija što je i prvi cilj našeg istraživanja, dobijeni su rezultati predstavljeni u Tabeli 2.¹⁰

Zakon o obrazovanju odraslih u Republici Srpskoj donesen je 2009. godine, kao prvi zakon u oblasti obrazovanja odraslih u BiH. U vrijeme donošenja ovoga Zakona nije postojao dogovoreni okvir na nivou države BiH koji bi poslužio kao osnov za donošenje istog (Principi i standardi u obrazovanju odraslih u BiH usvojeni su 2014. godine).

¹⁰ Detaljna analiza nalazi se u Tabeli broj 2, prilog br 1

U skladu sa odlukom Vijeća ministara nadležne vlasti u Republici Srpskoj bile su dužne uskladiti postojeći Zakon sa Principima i standardima u roku od godinu dana od dana njihovog donošenja. Posljednja izmjena i dopuna Zakona o obrazovanju odraslih Republike Srpske desila se 2012. godine.

Nakon izvršene analize i poređenja može se zaključiti da je, bez obzira na činjenicu da je ovaj Zakon donesen prije Principa i standarda, Zakon u velikoj mjeri u skladu sa istima.

Činjenica da Zakonom nisu definisani uslovi u pogledu prostora i opreme za realizaciju programa obrazovanja odraslih, niti uslovi za izvođenje praktične nastave (još uvijek nisu usvojeni Standard i normativi za rad u obrazovanju odraslih), što su ključni uslovi za dobijanje licence za rad u obrazovanju odraslih, može da ima za posljedicu nedostatak odgovarajućeg prostora i opreme za realizaciju ovih programa, ali i u isto vrijeme i proces akreditacije javno priznatih organizatora obrazovanja odraslih čini neizvodivim. Ovo, usuđujemo se reći prelazno rješenje, dovodi u pitanje i kvalitet izvođenja programa, a u određenoj mjeri i obesmišljava nastojanja da se ova oblast sistemski uredi.

Vođenje evidencija i baza podataka, izdavanje odgovarajućih isprava u obrazovanju odraslih, kontrola i praćenje izdavanja istih u ovoj administrativnoj jedinici, može da posluži kao primjer dobre prakse drugim donosiocima politika u oblasti obrazovanja odraslih u državi.

4.1.2. SREDNJOBOSANSKI KANTON

Zakon o obrazovanju odraslih u Srednjobosanskom kantonu (u daljem tekstu SBK) donesen je 14.4.2017. godine. Zakonom je, u roku od šest mjeseci, predviđeno donošenje slijedećih propisa:

- 1) Standardi i normativi za obrazovanje odraslih osoba (član 8. ovoga Zakona),
- 2) Pravilnik o postupku utvrđivanja zadovoljenosti uvjeta za rad organizatora OO (član 9. Zakona),
- 3) Pravilnik o upisu u Registar organizatora OO te o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registara i brisanja iz Registara (član 10. Zakona),
- 4) Pravilnik o postupku odobravanja izvođenja formalnog programa (član 18. ovoga Zakona),
- 5) Pravilnik o nazivu, sadržaju i obliku isprave o formalnom i neformalnom obrazovanju odraslih osoba (član 23. Zakona),

- 6) Pravilnik o stručnoj spremi izvođača obrazovanja odraslih (član 25. Ovoga Zakona),
- 7) Pravilnik o provođenju ispita za prethodno stečena znanja, vještine i kompetencije (član 28. Zakona) i
- 8) Pravilnik o sadržaju i obliku te načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije (članovi 30. i 31. Zakona)

Ni jedan od Zakonom predviđenih podzakonskih akata do danas nije donesen.

Analizom navedenog Zakona i poređenjem istog sa Principima i standardima dobijeni su rezultati predstavljeni u Tabeli 3.¹¹ Zakon o obrazovanju odraslih SBK u obliku i sadržaju u kojem je donesen odstupa u određenoj mjeri od Principa i Standarda.

Odstupanja koja se javljaju po pitanju nedefinisanja opštih i definisanja samo određenih specifičnih ciljeva obrazovanja odraslih ukazuju na činjenicu da ovim Zakonom određeni segmenti razvoja društvene zajednice i određene ciljne grupe nisu uzete u obzir.

Činjenica da se kao organizatori obrazovanja odraslih koji imaju pravo provođenja formalnih programa obrazovanja odraslih ne definišu centri (ustanove) za obrazovanje odraslih (član 8. Zakona), iznenađuje i ponovo nas upućuje na činjenicu da su ovim Zakonom apostrofirane određene ustanove, odnosno organizatori obrazovanja odraslih.

Nedonošenje niti jednog podzakonskog akta predviđenog ovim Zakonom najveći je razlog odstupanja Zakona od Principa i standarda, odnosno razlog zašto u ovoj administrativnoj jedinici nisu u potrebnoj i nužnoj mjeri uređeni:

- Standardi i normativi za obrazovanje odraslih,
- Uslovi za ispunjavanje uslova za rad organizatora obrazovanja odraslih,
- Upis, vođenje i brisanje iz Registra organizatora obrazovanja odraslih,
- Postupak odobravanja ispunjavanja izvođenja formalnog programa,
- Naziv, sadržaj i oblik isprave o formalnom i neformalnom obrazovanju odraslih,
- Stručna sprema izvođača programa obrazovanja odraslih,
- Način provođenja ispita za prethodno stečena znanja, vještine i kompetencije i
- Sadržaj i oblik te način vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije.

¹¹ Detaljna analiza nalazi se u Tabeli broj 3, prilog broj 2

Imajući u vidu gore navedeno, dovode se u pitanje razlozi za donošenje samog Zakona kao i mjera i način u kojoj isti bez podzakonskih akata može biti implementiran. Sam Zakon, u mjeri u kojoj on uređuje polje obrazovanja odraslih u ovoj administrativnoj jedinici, bez podzakonskih akata koji preciziraju pojedine odredbe Zakona, može i da oteža rad onih koji se bave obrazovanjem odraslih u njoj.

4.1.3. KANTON SARAJEVO

Zakon o obrazovanju odraslih u Kantonu Sarajevo (u daljem tekstu KS) donesen je 07.10.2015. godine. Zakonom je, u roku od šest mjeseci, predviđeno donošenje slijedećih propisa:

- 1) Pravilnik o postupku utvrđivanja uvjeta o sadržaju i načinu vođenja registra organizatora obrazovanja odraslih,
- 2) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije pravnih subjekata,
- 3) Pravilnik o ispunjenosti uvjeta za rad i akreditaciju,
- 4) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registara poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad,
- 5) Pravilnik o uvjetima kvalifikacija i kompetencija andragoškog kadra,
- 6) Pravilnik o načinu organizovanja, provođenja, dužini trajanja, potrebnom fondu sati za sticanje srednje stručne spreme, programa prekvalifikacija, programa osposobljavanja i programa brze obuke za potrebe poslodavca,
- 7) Pravilnik o formi i sadržaju javnih isprava u obrazovanju odraslih i
- 8) Pravilnik o načinu organizovanja i provođenja ispita.

Do danas nisu doneseni:

- 1) Pravilnik o ispunjenosti uvjeta za rad i akreditaciju,
- 2) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad,
- 3) Pravilnik o uvjetima kvalifikacija i kompetencija andragoškog kadra i
- 4) Pravilnik o načinu organizovanja, provođenja, dužini trajanja, potrebnom fondu sati za sticanje srednje stručne spreme, programa prekvalifikacija, programa osposobljavanja i programa brze obuke za potrebe poslodavca.

Pored pravilnika koji su doneseni od dana stupanja na snagu Zakona u KS kao podzakonska akta donesene su:

- 1) Odluka o standardima i normativima za realizaciju programa obrazovanja odraslih i
- 2) Odluka o uplati sredstava osnivača za potrebe troškova vođenja postupka osnivanja pravnog subjekta za djelatnost obrazovanja odraslih i visini naknade za odobravanje realizacije programa obrazovanja odraslih.

Analizom navedenog Zakona i donesenih podzakonskih akata, te poređenjem istih sa Principima i standardima dobijeni su rezultati predstavljeni u Tabeli 4¹²:

Oblast obrazovanja odraslih Zakonom o obrazovanju odraslih u KS skoro u svim segmentima uređena je u skladu sa Principima i standardima. Minimalna odstupanja koja se javljaju, uzevši u obzir stanje u kome se oblast obrazovanja odraslih u BiH nalazi, kozmetičke su prirode i funkcionisanje ove ublasti u ovoj administrativnoj jedinici u potpunosti zadovoljavaju.

Činjenicu da do danas nisu donesena četiri podzakonska akta predviđena Zakonom u velikoj mjeri kompenzuje donošenje dviju odluka:

- 1) Odluke o standardima i normativima za realizaciju programa obrazovanja odraslih i
- 2) Odluke o uplati sredstava osnivača za potrebe troškova vođenja postupka osnivanja pravnog subjekta za djelatnost obrazovanja odraslih i visini naknade za odobravanje realizacije programa obrazovanja odraslih, kao i činjenicom da sam Zakon u određenoj mjeri definiše neke segmente koji bi trebali biti definisani podzakonskim aktima.

U isto vrijeme KS je jedina administrativna jedinica u BiH u kojoj su donesena dva javno važeća programa za andragoško i stručno usavršavanje andragoških kadrova (Osnovna andragoška obuka, za zaposlene u obrazovanju odraslih do 10 sati sedmično, i Kurikulum globale, za zaposlene u obrazovanju odraslih do 40 sati sedmično) što predstavlja ogroman korak naprijed i ukazuje na činjenicu da se u ovoj administrativnoj jedinici ozbiljno i planski radi na razvoju i praćenju oblasti obrazovanja odraslih.¹³

¹² Detaljna analiza nalazi se u Tabeli broj 4, prilog broj 3

¹³ <http://cop.edu.ba/kategorija/edukacija/specijalisticke-edukacije/>

4.1.4. BOSANSKO – PODRINJSKI KANTON GORAŽDE

Zakon o obrazovanju odraslih u Bosansko – podrinjskom kanton (u daljem tekstu BPK) Goražde donesen je 13.5.2015. godine.

Članom 65. ovoga Zakona, stav 4. Ministarstvo za obrazovanje se obavezuje da će u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu Zakona donijeti sljedeće pravilnike

- 1) Pravilnik za izradu i izdavanje sertifikata (Pravilnik o formi i sadržaju javnih isprva u obrazovanju odraslih),
- 2) Pravilnik o minimalnim uslovima, površini i standardima prostorija,
- 3) Pravilnik o finalnom ispitivanju,
- 4) Pravilnik o postupku utvrđivanja uslova o sadržaju i načinu vođenja registara institucija za OO (donesen u januaru 2016. godine) i
- 5) Pravilnik o uslovima, načinu obuke odraslih u cilju odgovora na hitne potrebe tržišta rada (donesen u januaru 2016. godine).

Pravilnici pod rednim brojevima 1, 2 i 3. do danas nisu doneseni.

U januaru 2016. godine doneseni su sljedeći pravilnici čije donošenje nije bilo predviđeno Zakonom o obrazovanju odraslih ovoga kantona:

- 1) Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, sadržini i načinu vođenja jedinstvenog registra poslodavaca,
- 2) Pravilnik o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za izvođenje programa OO u ustanovama za OO,
- 3) Pravilnik o postupku odobravanja izvođenja programa u sistemu formalnog OO,
- 4) Pravilnik o sadržaju, obliku, načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije.

Analizom navedenog Zakona i pravilnika i njihovim poređenjem sa Principima i standardima dobijeni su rezultati predstavljeni u Tabeli 5.¹⁴

Zakon o obrazovanju odraslih BPK Goražde u velikoj mjeri uređuje oblast obrazovanja odraslih u skladu sa Principima i standardima koji su prilagođeni specifičnostima i potrebama ove administrativne jedinice.

¹⁴ Detaljna analiza nalazi se u Tabeli broj 5, prilog broj 4

Činjenica da Zakonom predviđeni pravilnici nisu doneseni u Zakonom predviđenom roku ne usporava rad na unapređenju i razvoju ove oblasti. Naprotiv, činjenica da su doneseni pravilnici za koje su nadležni smatrali da su od većeg značaja za funkcionisanje ove oblasti, dovodi nas do zaključka da nadležne vlasti u ovoj administrativnoj jedinici kontinuirano prate potrebe oblasti obrazovanja odraslih u svojoj sredini i djeluju u skladu sa istim. Razlog za to je svakako i odlična saradnja sa privrednim i nevladinim sektorom koja je, bez obzira na činjenicu što nije definisana Zakonom, u ovoj administrativnoj jedinici na veoma visokom nivou.

Iako definisanje osnovnih pojmova nije dio istraživačkih pitanja kojima se bavi ova studija moramo primjetiti da je u ovom Zakonu prilikom definisanju pojma cjeloživotno učenje (član 4. stav d) napravljen propust kojim se formalno i neformalno obrazovanje definišu kao formalno i neformalno učenje.

4.1.5. KANTON 10

Zakon o obrazovanju odraslih u Kantonu 10 donesen je u januaru 2017. godine.

Članom 40. ovoga Zakona u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu Zakona predviđeno je donošenje slijedećih podzakonskih akata:

- 1) Pravilnik o sadržaju i postupku izdavanja javnih isprava,
- 2) Pravilnik o standardima i normativima, načinu i postupku za utvrđivanje uslova koje mora ispunjavati organizator OO za izvođenje programa OO
- 3) Pravilnik o nazivu, sadržaju i obliku javnih isprava iz područja obrazovanja,
- 4) Pravilnik o izvođenju programa za sticanje stručne spreme odraslih i
- 5) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o organizatorima OO, programima, polaznicima, zaposlenima (andragoškim radnicima).

Ni jedan od gore navedenih podzakonskih akata do danas nije donesen.

Analizom navedenog Zakona i poređenjem istog sa Principima i standardima dobijeni su rezultati predstavljeni u Tabeli 6.¹⁵

Zakon o obrazovanju odraslih Kantona 10 odstupa u određenoj mjeri od Principa i standarda.

¹⁵ Detaljna analiza nalazi se u Tabeli broj 6, prilog br 5

Sama činjenica da ni jedan od Zakonom predviđenih podzakonskih akata do danas nije donesen mnogo govori o odnosu nadležnih vlasti prema ovoj oblasti obrazovnog sistema.

Činjenica da podzakonska akta nisu donesena, uzrok je manjkavosti i nedorečenosti u segmentima:

- sadržaja i postupka izdavanja javnih isprava,
- standarda i normativa, načina i postupka za utvrđivanje uslova koje mora ispunjavati organizator obrazovanja odraslih za izvođenje programa obrazovanja odraslih,
- nazivu, sadržaju i obliku javnih isprava iz područja obrazovanja odraslih,
- izvođenju programa za sticanje stručne spreme odraslih i sadržaju i načinu vođenja evidencije o organizatorima obrazovanja odraslih, programima, polaznicima, zaposlenima (andragoškim radnicima).

Takođe je upečatljiva i zabrinjavajuća činjenica da je Zakon o obrazovanju odraslih Kantona 10 jedini Zakon kojim nije uređeno besplatno osnovno obrazovanje odraslih.

Ovakva i ovolika odstupanja dovode u pitanje razloge za donošenje Zakona a samim tim i volju donosioca politika da se oblast obrazovanja odraslih uredi u ovoj administrativnoj jedinici.

4.1.6. HERCEGOVAČKO – NERETVANSKI KANTON/ŽUPANIJA

Zakon o obrazovanju odraslih u Hercegovačko-nertvanskom kantonu/županiji (u daljem tekstu HNK) donesen je u martu 2018. godine.

U roku od šest mjeseci predviđeno je donošenje sljedećih podzakonskih akata:

- 1) Standardi i normativi obrazovanja odraslih,
- 2) Pravilnik o postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za rad organizatora obrazovanja odraslih,
- 3) Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra organizatora obrazovanja odraslih,
- 4) Pravilnik o postupku validacije prethodno stečenih znanja i vještina,
- 5) Pravilnik o uslovima i načinu sticanja andragoških kompetencija,
- 6) Pravilnik o sadržaju i postupku izdavanja javnih isprava u obrazovanju odraslih,
- 7) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije i

- 8) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad.

Rok za donošenje podzakonskih akata istekao je u septembru tekuće godine.
Podzakonski akti nisu doneseni do danas.

Analizom navedenog Zakona i poređenjem sa Principima i standardima, sve sa ciljem utvrđivanja eventualnih diskrepancija što je i prvi cilj našeg istraživanja, dobijeni su rezultati predstavljeni u Tabeli 7.¹⁶

Zakon o obrazovanju odraslih HNK u skoro svim segmentima uređen je u skladu sa Principima i standardima. Razlog za postojeće nedorečenosti svakako je nepostojanje podzakonskih akata čije je donošenje bilo predviđeno najkasnije u septembru mjesecu 2018. godine.

S obzirom na činjenicu da je Zakon vrlo detaljan i da u nekim segmentima zadire u detalje više od bilo kojeg drugog do sada donesenog Zakona (član 19. stav 3. - stručna sprema direktora ustanove za obrazovanje odraslih) možemo se nadati da će biti političke volje i svijesti o važnosti obrazovanja odraslih za napredak i razvoj ove administrativne jedinice u cjelosti, i da će donošenje podzakonskih akata u ovoj oblasti biti jedan od prioriteta donosioca politika.

4.1.7. ZAPADNOHERCEGOVAČKI KANTON/ ŽUPANIJA

Zakon o obrazovanju odraslih u Zapadnohercegovačkom kantonu/županiji donesen je u maju 2015. godine.

U roku od šest mjeseci predviđeno je donošenje slijedećih podzakonskih akata:

- 1) Standardi i normativi, odnosno uslovima za izvođenje programa obrazovanja odraslih,
- 2) Pravilnik o utvrđivanju visine naknade postupka utvrđivanja ispunjenosti uslova za izvođenje programa obrazovanja odraslih,
- 3) Pravilnik o uslovima upisa u programe OO, načinu izvođenja programa OO i načinu završavanja programa OO,
- 4) Pravilnik o nazivu, sadržaju i obliku javnih isprava u području OO,
- 5) Pravilnik o načinu polaganja ispita – dokazivanje znanja, vještina i sposobnosti bez obzira na način njihovog sticanja,

¹⁶ Detaljna analiza nalazi se u Tabeli broj 7, prilog broj 6

- 6) Pravilnik o sadržaju, obliku i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i
- 7) Pravilnik o postupku utvrđivanja uslova, o sadržaju i načinu vođenja, upisu te brisanju iz Registra ustanova za OO.

Do danas su doneseni pravilnici pod rednim brojem 1, 3. i 7.

U roku od godinu dana predviđeno je donošenje slijedećih podzakonskih akata:

- 1) Pravilnik o uslovima za polaganje pomoćnih ispita, majstorskih ispita i ispita o stručnoj osposobljenosti za obavljanje vezanih zanimanja i
- 2) Pravilnik o nazivu, sadržaju i obliku isprave koja se stiče polaganjem pomoćnih, majstorskih i ispita o stručnoj osposobljenosti.

Pravilnici do sada nisu doneseni.

Analizom navedenog Zakona i pravilnika i poređenjem sa Principima i standardima, sve sa ciljem utvrđivanja eventualnih diskrepancija što je i prvi cilj našeg istraživanja, dobijeni su rezultati predstavljeni u Tabeli 8.¹⁷

Zakon o obrazovanju odraslih Zapadnohercegovačke županije odstupa od Principa i standarda u određenom broju segmenata: Zakonom nisu dovoljno uređeni i precizno definisani procenat konsultativno – instruktivne nastave, prava i obaveze polaznika obrazovanja odraslih, andragoško usavršavanje andragoških radnika, akreditacija, niti vrsta i sadržaj andragoške dokumentacije, što ostavlja mnogo prostora za špekulisanje i u određenoj mjeri otežava rad organizatorima obrazovanja odraslih kojima je kvalitet na prvom mjestu. Razloge za ovo i ovoliko odstupanje djelimično možemo naći u činjenici da do danas u najvećem broju nisu doneseni Zakonom predviđeni podzakonski akti čije je donošenje bilo predviđeno u novembru 2015. godine, odnosno u maju 2016. godine, što dovodi u pitanje volju donosioca politika da se ova oblast u potpunosti uredi.

¹⁷ Detaljna analiza nalazi se u Tabeli broj 8, prilog broj 7

4.1.8. UNSKO – SANSKI KANTON

Zakon o obrazovanju odraslih u Unsko – sanskom kantonu (u daljem tekstu USK) donesen je u maju mjesecu 2013. godine.

U roku od šest mjeseci od datuma stupanja na snagu Zakona predviđeno je donošenje sljedećih podzakonskih akata:

- 1) Pravilnik o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za izvođenje programa obrazovanja odraslih u ustanovama za obrazovanje odraslih,
- 2) Pravilnik o nazivu i sadržaju javnih isprava u obrazovanju odraslih,
- 3) Pravilnik o sadržaju, obliku te načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i
- 4) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencija o ustanovama za obrazovanje odraslih.

Do danas su doneseni pravilnici pod rednim brojem 1, 2 i 4.

Analizom navedenog Zakona i pravilnika i poređenjem sa Principima i standardima, dobijeni su rezultati predstavljeni u Tabeli 9.¹⁸

Zakon o obrazovanju odraslih USK donesen je 2013. godine, prije donošenja Principa i standarda. Harmonizacija ovoga Zakona sa Principima i standardima nije sprovedena u roku od godinu dana kako je to predviđeno odlukom Vijeća ministara.

Postojeća odstupanja koja se odnose na: način izvođenja programa obrazovanja odraslih, andragoško usavršavanje, akreditaciju, evidencije i baze podataka i druge segmente navedene ranije u analizi u velikoj mjeri usporavaju razvoj oblasti obrazovanja odraslih u ovoj administrativnoj jedinici. Takođe je upečatljivo odstupanje zakona u odnosu na Principe i standarde koje se odnosi na finansiranje osnovnog obrazovanja odraslih čije je pohađanje besplatno samo za polaznike od 15 do 18 godina, što pored odstupanja predstavlja i diskriminaciju polaznika osnovnog obrazovanja odraslih u ovoj administrativnoj jedinici u odnosu na druge administrativne jedinice. Jedan od razloga za odstupanje zakona od Principa i standarda je sigurno i nedonošenje podzakonskih akata predviđenih Zakonom što ukazuje na nedostatak volje nadležnih politika za uređenje oblasti obrazovanja odraslih u ovoj administrativnoj jedinici.

¹⁸ Detaljna analiza nalazi se u Tabeli broj 9, prilog broj 8

4.1.9. TUZLANSKI KANTON

Zakon o obrazovanju odraslih Tuzlanskog kantona (u daljem tekstu TK) donesen je u avgustu mjesecu 2015. godine.

U roku od šest mjeseci od datuma stupanja na snagu Zakona predviđeno je donošenje sljedećih podzakonskih akata:

- 1) Pravilnik o sadržaju i postupku izdavanja javnih isprava u obrazovanju odraslih,
- 2) Standarde i normative u obrazovanju odraslih u TK,
- 3) Pravilnik o postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za rad organizatora obrazovanja odraslih,
- 4) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registara organizatora obrazovanja odraslih,
- 5) Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, te sadržaju i načinu vođenja registra poslodavaca,
- 6) Pravilnik o postupku odobravanja izvodjenja programa obrazovanja odraslih,
- 7) Pravilnik o nazivu, sadržaju i obliku javnih isprava u obrazovanju odraslih,
- 8) Pravilnik o formiranju ispitnih komisija, načinu rada i sprovođenju ispita,
- 9) Pravilnik o sadržaju, obliku te načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije,
- 10) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o organizatorima obrazovanja odraslih, programima, polaznicima, radnicima te evidencije o drugim podacima važnim za praćenje stanja i razvoj djelatnosti,
- 11) Pravilnik o uslovima i načinu obuke odraslih u cilju odgovora na hitne potrebe tržišta rada i
- 12) Pravilnik o utvrđivanju visine troškova obrazovanja odraslih i provjere znanja.

Pravilnici pod rednim brojevima 1, 5 i 12. još uvijek nisu doneseni, ali je donesena Odluka o utvrđivanju visine troškova obrazovanja odraslih za institucije koje provode formalno obrazovanje.

Analizom navedenog Zakona i pravilnika i poređenjem sa Principima i standardima, dobijeni su rezultati predstavljeni u Tabeli 10.¹⁹

¹⁹ Detaljna analiza nalazi se u Tabeli broj 10, prilog broj 9

Zakon o obrazovanju odraslih TK je u velikoj mjeri harmonizovan sa Principima i standardima. Najveći broj odstupanja, odnosno nedorečenosti u uređenju oblasti obrazovanja odraslih u ovoj administrativnoj jedinici, javlja se usljed nedonošenja predviđenih podzakonskih akata. Činjenica da se pomenuta akta odnose na javne isprave u obrazovanju odraslih, te način provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, povlači za sobom pitanje o kvalitetu i načinu vođenja evidencija i baza podataka u obrazovanju odraslih, što sigurni smo utiče na efikasnost i kvalitet rada organizatora obrazovanja odraslih, ali i na legitimitet polaznika obrazovanja odraslih u ovoj administrativnoj jedinici.

4.1.10. ZENIČKO – DOBOJSKI KANTON

Zakon o obrazovanju odraslih u Zeničko – dobojskom kantonu (u daljem tekstu ZDK) donesen je 13.8.2014. godine.

U roku od devet mjeseci od dana stupanja na snagu Zakona predviđeno je donošenje slijedećih podzakonskih akata:

- 1) Pravilnika o sadržaju i postupku izdavanja javnih isprava u obrazovanju odraslih,
- 2) Standarde i normative, te način i postupak za utvrđivanje uslova koje mora ispuniti organizator obrazovanja odraslih za izvođenje formalnih programa obrazovanja odraslih,
- 3) Pravilnik o postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za osnivanje centara za obrazovanje odraslih,
- 4) Pravilnik o postupku utvrđivanja uslova, o sadržaju i načinu vođenja Registra ustanova za obrazovanje odraslih,
- 5) Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, sadržaj i način vođenja jedinstvenog registra poslodavaca,
- 6) Pravilnik o postupku odobravanja izvođenja formalnih programa obrazovanja odraslih,
- 7) Pravilnik o nazivu, sadržaju i obliku javnih isprava stečenih obrazovanjem odraslih u okviru formalnog ili neformalnog obrazovanja odraslih po javno važećim programima,
- 8) Pravilnik o postupku davanja saglasnosti ustanovama za obrazovanje odraslih da mogu provoditi ispite za verifikovanje prethodno stečenih znanja, vještina i kompetencija, kao i način organizovanja i provođenja ispita,
- 9) Pravilnik o sadržaju, obliku te načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i
- 10) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o ustanovama za obrazovanje odraslih.

Pravilnici pod rednim brojevima 7 i 8 do danas nisu usvojeni.

Analizom navedenog Zakona i pravilnika i poređenjem sa Principima i standardima, dobijeni su rezultati predstavljeni u Tabeli 11.²⁰

Zakon o obrazovanju odraslih ZDK ne odstupa u velikoj mjeri od Principa i standarda. Nedonošenje podzakonskih akata predviđenih Zakonom razlog je za većinu postojećih odstupanja, a kako se nedonesena podzakonska akta odnose na dokazivanje znanja, vještina i kompetencija to samo donekle usporava proces obrazovanja odraslih u ZDK. Nedoslijednosti po pitanju saradnje, donošenju sektorskih strategija i akcionih planova u oblasti obrazovanja odraslih, vođenju statistika i istraživanja u oblasti obrazovanja odraslih, te razvoju standarda kvaliteta, neka su od pitanja i problema koja stoje pred donosiocima politika i ključnim akterima u oblasti obrazovanja odraslih u ovoj administrativnoj jedinici.

4.2. Analiza i interpretacija intervjua

U želji da ostvarimo drugi cilj koji smo sebi postavili u ovoj studiji i odgovorimo na drugo opšte istraživačko pitanje: Koje su determinante diskrepancije između postojećih dokumenata u oblasti obrazovanja odraslih na nivou BiH i postojećih legislativa na nižim nivoima obrazovnih vlasti u BiH?; ali i da zadovoljimo metodološki princip triangulacije, u drugom dijelu naše studije pristupili smo realizaciji dvanaest intervjua u okviru kojih smo ispitivali mišljenja predstavnika interesnih grupa u obrazovanju odraslih u BiH iz tri različita sektora (zakonodavni, javni i privatni) i četiri administrativne zakonodavne jedinice (Republika Srpska, Kanton Sarajevo, Srednjobosanski kanton i Bosansko – podrinski kanton Goražde).

Intervju su provedeni s ciljem utvrđivanja determinanti, sada već utvrđenih diskrepancija, između postojećih dokumenata u oblasti obrazovanja odraslih na nivou BiH i postojećih legislativa u oblasti obrazovanja odraslih na nižim nivoima obrazovnih vlasti.

U skladu sa posebnim istraživačkim pitanjima usmjerenim na opšte istraživačko pitanje broj 2, mišljenja ispitanika iz odabranog uzorka ispitivali smo u slijedećim oblastima:

²⁰ Detaljna analiza nalazi se u Tabeli broj 11, prilog broj 10

- 1) *Kompetencija* ljudskih resursa direktnih aktera kreiranja i donošenja zakona o obrazovanju odraslih;
- 2) *Institucionalne podrške* za rad u oblasti obrazovanja odraslih;
- 3) *Političkih orijentacija* nosioca obrazovnih politika u oblasti obrazovanja odraslih;
- 4) *Finansiranja* oblasti obrazovanja odraslih. Ali smo dali priliku i pokušali da dobijemo i mišljenje naših ispitanika o njihovim prijedlozima i sugestijama za prevazilaženje ovih diskrepancija i drugih prepreka koje stoje na putu efikasnom uspostavljanju i funkcionisanju sistema obrazovanja odraslih u BiH.

Intervjui su, kako je i planirano, realizovani u drugoj polovini mjeseca avgusta - i to u Banjoj Luci (Republika Srpska) u periodu 22 – 24.8.2018. godine, Travniku (Srednjobosanski kanton) 29.8.2018, Sarajevu (Kanton Sarajevo) 30.8.2018, te Goraždu (Bosansko – podrinski kanton Goražde) 31.8.2018. godine. U zavisnosti od ispitanika i toka samog intervjua isti su trajali u prosjeku oko šezdeset minuta. Proces intervjuisanja trajao je ukupno dvanaest sati.

Analizu i interpretaciju intervjua izvršili smo u skladu sa dinamikom kako je tekla njihova realizacija.

4.2.1. Banja Luka – Republika Srpska

Kako smo i predvidjeli u dijelu studije koji se odnosi na populaciju i uzorak istraživanja, ispitanici iz ove administrativne jedinice bili su: predstavnik Zavoda za obrazovanje odraslih (u daljem tekstu ZZOO) organizacione jedinice Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, JU OŠ „Branko Radičević“ Banja Luka licenciranog organizatora obrazovanja odraslih predstavnika javnog sektora oblasti obrazovanja odraslih i Ustanove za obrazovanje odraslih Socijalno edukativni centar Banja Luka (u daljem tekstu SEC) predstavnika NVO sektora u oblasti obrazovanja odraslih.

Zavod za obrazovanje odraslih Republike Srpske

U razgovoru sa predstavnikom ZZOO došli smo do zaključka da su donosioci politika u ovom entitetu svjesni da diskrepancije u odnosu na Principe i standarde postoje, kao i u kojim

segmentima se javljaju odstupanja postojećeg Zakona od istih, ali smo istovremeno dobili pojašnjenja odnosno pravna rješenja za pojedina odstupanja. Između ostalog ispitanik nas je upoznao sa činjenicom da su uslovi u pogledu prostora za rad i uslovi u pogledu obavezne opreme ustanova za obrazovanje odraslih nisu definisani Zakonom o obrazovanju odraslih jer prema mišljenju ispitanika za tim nema potrebe. Svaki program definiše uslove i opremu potrebne za realizaciju programa, a isti su uređeni i Zakonom o srednjem i osnovnom obrazovanju, polaganje majstorskog ispita, prema riječima našeg ispitanika regulisano je Zakonom o Zanatsko – preduzetničkoj djelatnosti, članovi 37 – 40 ovoga Zakona.

Kao jedan od razloga zašto do sada nije došlo do harmonizacije Zakona o obrazovanju odraslih Republike Srpske sa Principima i standardima, prema mišljenju ispitanika²¹, u određenoj mjeri možemo tražiti i u činjenici da je Republika Srpska bila prva administrativna jedinica koja je zakonodavno uredila ovu oblast i time na određeni način stavila u nezavidan položaj organizatore obrazovanja odraslih u Republici Srpskoj u odnosu na druge dijelove zemlje gdje ova oblast nije bila ili još uvijek nije u potpunosti uređena. Na taj način je došlo do stvaranja nelojalne konkurencije i određenog pritiska javnosti na Zavod, u smislu ograničavanja i “nametanja obaveza” organizatorima obrazovanja odraslih u ovom entitetu. Iz tog razloga nadležni u Republici Srpskoj prema riječima našeg ispitanika čekaju da i drugi dijelovi BiH zakonodavno urede, prije svega rad organizatora obrazovanja odraslih, u mjeri u kojoj je uređen u ovom entitetu kako bi donijeli podzakonska akta kojima bi nastavili uređenje ove oblasti.

ZZOO djeluje sa ograničenim brojem ljudskih resursa, što svakako može biti i jeste razlog za sporije rješavanje nekih pitanja. Prema mišljenju našeg ispitanika način finansiranja i finansijske poteškoće između ostalog su uzrok ovoga problema sa kojim se ZZOO svakodnevno bori, što nije slučaj sa Institucionalnom podrškom na entitetskom nivou koja je zadovoljavajuća, ali s druge strane očekivane i potrebne smjernice od MCP i APOSO nažalost često nedostaju, što na određeni način usporava i ograničava djelovanje Zavoda. Ispitanik nije siguran, ne može da procijeni, da li političke orijentacije nadređenih utiču na donošenje odluka vezanih za rad Zavoda, prema njegovim riječima “teško je procijeniti da li je to lični stav ili se radi o donošenju odluka po nečijem nalogu”.

S obzirom da se radi o ispitaniku koji ima dugogodišnje iskustvo u radu i jako dobro poznaje zakonodavno uređenje oblasti obrazovanja odraslih u Republici Srpskoj, pitali smo ga šta bi po

²¹ U cilju zaštite identiteta ispitanika u cijeloj analizi biće korišten muški rod

njegovom mišljenju bilo dobro rješenje za uspostavljanje efikasnog sistema obrazovanja odraslih na nivou BiH. U potpunosti razumijemo i poštujemo odluku našeg ispitanika da ne iznosi svoje mišljenje o pitanjima koja u bilo kojoj mjeri i na bilo koji način prevazilaze pitanja obrazovne politike.

JU OŠ “Branko Radičević”

JU OŠ “Branko Radičević” Banja Luka prvi je licencirni organizator osnovnog obrazovanja odraslih u Republici Srpskoj. Dvadeset nastavnika iz ove škole učestvovalo je na osnovnoj andragoškoj obuci u okviru projekta “Podrška obrazovanju odraslih” koji je implementirao GIZ u periodu od 2011 - 2017. godine. Četiri od ovih dvadeset nastavnika su učestvovali i na obuci za multiplikatore u obrazovanju odraslih u okviru istog projekta. Početkom 2012. godine u školi je započela implementacija programa osnovnog obrazovanja odraslih koja je zbog nesporazuma u vezi finansiranja istog prekinuta i prema podacima kojima raspolaže naš ispitanik, a koji nisu zvanični, finansiranje je prebačeno na nivo lokalne zajednice (u ovom slučaju grada Banjaluka), što znači da je provođenje programa osnovnog obrazovanja odraslih sada u nadležnosti Radničkog Univerziteta u Banjoj Luci. S obzirom na navedene činjenice nije iznenađujući u određenoj mjeri skeptičan odnos ispitanika na koji način i u kojoj mjeri funkcioniše Zakon o obrazovanju odraslih u ovom entitetu, odnosno kako i koliko je ova oblast uređena. Razloge za to ispitanik vidi u nedostatku kompetentnih kadrova u ovoj oblasti i smatra da bi rješenjem ovog problema došlo do određenih pomaka na bolje. Kao još jedan od razloga za trenutnu situaciju ispitanik navodi finansiranje, tačnije finansijsku dobit koju svi akteri obrazovanja odraslih ostvaruju u određenoj mjeri, i koja prema njegovom mišljenju utiče na “krojenje Zakona”. Institucionalna podrška u radu ovoj ustanovi, kao licenciranom organizatoru obrazovanja odraslih, ne postoji od strane nadležnih institucija, mada je to donekle i razumljivo, jer ni sama škola ne traži bilo kakvu vrstu podrške s obzirom da trenutno ne realizuju programe osnovnog obrazovanja odraslih. Ono što iznenađuje je činjenica da se zainteresovani polaznici javljaju s vremena na vrijeme i traže informacije kako i gdje mogu da pohađaju programe osnovnog obrazovanja odraslih, a često su prema školi upućeni upravo iz institucija koje bi trebalo da odlučuju o tome ko provodi ove programe. Ispitanik smatra da bi bolja saradnja na svim nivoima u entitetu i BiH bila jedan od načina za uređenje ove oblasti, ali da je na prvom mjestu potrebno zakonodavno urediti ovu oblast na području cijele zemlje na način da isti standardi i kvalitet

budu jedinstveni za cijelu BiH. Na taj način bi se prema njegovim riječima olakšao rad organizatora obrazovanja odraslih ali bi i krajnjim korisnici na ovaj način lakše zadovoljili svoje obrazovne potrebe.

Ustanova za obrazovanje odraslih Socijalno edukativni centar

SEC Banja Luka je ustanova specijalizovana za stručno obrazovanje odraslih na području socijalnih zanimanja. Osnovana 2011. godine ova ustanova bila je prva ustanova ove vrste u BiH. SEC provodi javno važeće programe osposobljavanja za obavljanje poslova iz oblasti socijalnih zanimanja, a ujedno nudi i veliki broj neformalnih obuka iz različitih oblasti. Od samog početka u SEC-u se primjenjuju andragoški standardi koji se kontinuirano preispituju s namjerom da se poboljšaju i prilagode realnim potrebama. U SEC-u se kontinuirano radi na razvoju i održanju internih standarda i kvaliteta na svim nivoima, i oni su prioritet svih zaposlenih. Upravo je ovo jedan od osnovnih razloga zašto je rukovodstvu i svim zaposlenim u SEC-u od velike važnosti efikasno funkcionisanje i primjena zakona o obrazovanju odraslih kako u Republici Srpskoj tako i u cijeloj BiH. Prema riječima našeg ispitanika način na koji je ova oblast uređena Zakonom povlači za sobom nepostojanje sistema kontrole. "Za sedam godina niko nije došao da provjeri na koji način, u kojim uslovima mi provodimo naše obuke. Vjerujemo da je tako i kod drugih organizatora obrazovanja odraslih, i to nama stvara 'dodatni trošak' jer kontinuirano ulažemo u kvalitet rada, za šta nismo sigurni da je slučaj sa drugim organizatorima, pa tako dolazi do stvaranja nelojalne konkurencije, jer cijene naših obuka upravo iz ovih razloga rastu." Još jedan problem sa kojim se susreću iz istog razloga je da pri organizovanju neformalnih obuka organizatori na ovaj način imaju "slobodu" izbora broja kandidata, prostora i predavača što opet u slučaju ispunjenja kvaliteta kojem oni teže u svome radu dovodi do nelojalne konkurencije u pogledu cijene istih obuka, što ispitanik povezuje i sa neuređenim sistemom akreditacije, odnosno nepostojanjem Standarda i normativa za rad u obrazovanju odraslih. Na pitanje šta smatra uzrokom i razlogom za ovakvo stanje ispitanik nam je odgovorio da je po njegovom mišljenju jedan od glavnih problema što nadležni nisu prepoznali značaj obrazovanja odraslih za rješenje problema nezaposlenosti, ali i gorućeg pitanja migracije stanovništva, tačnije odlaska sve većeg broja stanovnika iz BiH. On ne smatra da su nedostatak finansijskih sredstava i kompetentnih andragoških kadrova glavni i jedini uzrok za trenutno stanje u obrazovanju odraslih, već upravo nedostatak političke volje, i

neprepoznavanje uloge i značaja obrazovanja odraslih u našem društvu. Što se tiče institucionalne podrške, koju su očekivali (potpisan Memorandum o saradnji sa gradom Banja Luka, ZZOO), potrebna im je i smatraju da bi doprinijela njihovom boljem poslovanju, ali ona postoji samo “na papiru”. Kao primjer loše saradnje ispitanik navodi pokušaj organizovanja okruglog stola na temu “Potrebe u obrazovanju odraslih” na kojem se, iako pozvani, nisu pojavili predstavnici donosioca politika. Kao još jedan od problema na koje nailaze u svome radu, a koji im usporava i otežava djelovanje, ispitanik navodi i činjenicu da najveći dio stanovništva nije upoznat sa time šta dobija završetkom obuke, formalne ili neformalne, da li će im to biti priznato i prepoznato, i da li će na taj način moći lakše da dođu do zaposlenja, ako je to razlog za pohađanje obuke, a da do potrebnih informacija po ovom pitanju često ne mogu da dođu u nadležnim institucijama. Na pitanje o uticaju političke orijentacije donosioca politika na rad i razvoj oblasti obrazovanja odraslih dobili smo vrlo zanimljiv odgovor. Prema mišljenju ispitanika, lični afiniteti i orijentacije vodećih ljudi ključnih institucija stoje ispred političkih, i samo je pitanje sreće da li će se na ključnim mjestima naći ljudi koji shvataju značaj i važnost obrazovanja odraslih, što u ovom slučaju moramo povezati sa partijskom pripadnošću istih. Finansijske poteškoće sa kojima se ovaj organizator obrazovanja odraslih suočava su usko povezane sa kvalitetom obuka koje SEC provodi i činjenice da iste Programe koriste svi organizatori, jer je tako Zakonom uređeno, ali ih ne provode pod istim uslovima, pa na taj način obaraju cijenu i stavljaju SEC u nezavidan položaj po pitanju broja polaznika od kojih SEC “živi”. Ispitanik smatra da bi način na koji je u Republici Srbiji riješena akreditacija neformalnih obuka koje se boduju za obnavljanje licenci za pojedina zanimanja možda mogao biti dobar recept za rješenje ovoga problema u BiH. Kao jedan od ključnih problema za rad na području cijele BiH, za koje SEC ima uslove i kadrove, ispitanik navodi činjenicu da su u slučaju da žele da već akreditovanu i javno priznatu obuku u Republici Srpskoj provode u bilo kojoj drugoj administrativnoj jedinici u BiH, dužni istu akreditovati i proći iste procedure u svim drugim administrativnim jedinicama, što u velikoj mjeri povećava troškove i usporava njihov rad. Stoga smatra da bi jedan od glavnih zadataka institucija koje djeluju na nivou države morao da bude ujednačavanje standarda i načina rada organizatora na nivou cijele zemlje. U tom smislu smatra da je harmonizacija politika u ovoj oblasti potrebna, kako da olakša rad samih organizatora obrazovanja odraslih, tako i onih kojima je obrazovanje odraslih potreba.

4.2.2. Travnik – Srednjobosanski kanton

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta

Srednjobosanski kanton Zakon o obrazovanju odraslih usvojio je u aprilu mjesecu 2017. godine. Niti jedan od Zakonom predviđenih podzakonskih akta do danas nije donesen. Srednjobosanski kanton je mješoviti kanton u kojem se nastava paralelno odvija po dva Nastavna plana i programa, hrvatskom i bosanskom, tako da u ovom kantonu postoji fenomen „dvije škole pod jednim krovom“. Prema mišljenju našeg ispitanika upravo je način organizacije Ministarstva jedan od osnovnih razloga za trenutno stanje obrazovanja uopšte, pa i obrazovanja odraslih u ovom kantonu. Umjesto na jednom zaposleni u ovom Ministarstvu moraju da rade na izradi dva Nastavnog plana i programa i drugih pratećih dokumenata, u ovome kantonu ne postoji Pedagoški zavod pa su zaposleni u Ministarstvu nadležni za ove poslove, a samo Ministarstvo i Vlada Kantona nemaju sluha za probleme na koje im zaposleni u ovom odjeljenju kontinuirano ukazuju. Upravo je nedostatak ljudskih resursa razlog i za nedonošenja podzakonskih akata u oblasti obrazovanja odraslih, za koja naš ispitanik tvrdi da su trenutno u radnoj verziji. Ispitanik takođe smatra da je, konkretno za oblast obrazovanja odraslih, potreban i veći broj kompetentnih andragoški osposobljenih kadrova koji bi doprinijeli unapređenju ove oblasti. Na pitanje koje se odnosi na institucionalnu podršku koja im je potrebna za rad u obrazovanju odraslih odgovor je očekivano bio negativan, zapravo prema riječima našeg ispitanika „insitucionalna podrška je izuzetno loša i to se mnogo odražava na rad zaposlenih u ovom odjeljenju“. Političke orijentacije donosioca politika prema mišljenju ovog ispitanika u velikoj mjeri utiču na rad ne samo u oblasti obrazovanja nego i u svim drugim oblastima u ovoj administrativnoj jedinici. Pored toga što utiču na sporo donošenje odluka (sve se prvo nosi u stranku pa onda na Vladu) zbog konfrontacija dviju vodećih stranaka može doći i do stopiranja donošenja bilo kakvih odluka ako je to trenutni interes jedne od političkih opcija. Finansiranje, po mišljenju našeg ispitanika, nije osnovni razlog za postojeće probleme, prvenstveno iz razloga što najveći broj programa obrazovanja odraslih polaznici sami plaćaju, osim osnovnog obrazovanja odraslih koje je besplatno, što po našem mišljenju nije u potpunosti prihvatljivo, jer dovodi u pitanje dostupnost obrazovanja odraslih određenim ciljnim grupama. Na pitanje o mogućim načinima prevazilaženja postojećih problema i prijedlozima koji bi mogli da doprinesu unapređenju stanja u ovoj oblasti u BiH, ispitanik je vrlo skeptičan i nema velika očekivanja. On ne smatra da je moguće „kod ovakvog ustrojstva države“ harmonizovati postojeće politike obrazovanja odraslih. Mišljenja je i da bi MCP trebalo da ima veće nadležnosti „jer u ovakvom

ustrojstvu kada jedna strana želi i može da stopira donošenje važnih odluka, što je trenutno slučaj“ nije moguće funkcionalno upravljati. Odgovornost od strane odgovornih na nižim nivoima obrazovnih vlasti bi morala biti veća barem u pogledu poštovanja zacrtanih rokova za donošenje važnih dokumenata. Lični stav našeg ispitanika je da sve zavisi od čovjeka, jer ako je pravi čovjek na pravom mjestu, naći će načina da prevaziđe i zaobiđe sve birokratske prepreke koje se nalaze na putu ostvarenja ciljeva i zadataka.

Mješovita srednja škola „Travnik“²²

Mještovita srednja škola „Travnik“ ima dugogodišnju tradiciju u svome radu. Škola je osnovana 1882. godine, i kao takva predstavlja drugu najstariju školu u BiH. Danas se u Mješovitoj školi „Travnik“ obrazuju gimnazijalci i budući medicinski tehničari. U ovoj školi realizuju se programi obrazovanja odraslih, prekvalifikacije i dokvalifikacije za zanimanje medicinski tehničar, što nije bio slučaj prošle godine nakon usvajanja Zakona o obrazovanju odraslih, jer zbog nepostojanja podzakonskih akata, koja po riječima našeg ispitanika preciziraju uslove za obavljanje ove djelatnosti, škola nije dobila saglasnost za obavljanje istih. Prema njegovim riječima, dobro je da Zakon postoji, ali je nužno usvojiti i prateća podzakonska akta koja bi upotpunila zakonsku regulativu. Trenutna situacija u oblasti obrazovanja odraslih nije zadovoljavajuća, mišljenje je našeg ispitanika. On smatra da razloge za ovakvo stanje treba tražiti u sveukupnoj situaciji na koju, koliko i kompetencije direktnih aktera kreiranja i donošenja Zakona o obrazovanju odraslih, u istoj mjeri utiču i nezainteresovanost i slaba informisanost cjelokupne zajednice i društva. Mišljenja je da političke orijentacije nosioca obrazovnih politika u određenoj mjeri utiču na rad u ovoj oblasti, a kao primjer navodi slučaj Centra za obrazovanje odraslih u Travniku koji zbog suprostavljenih političkih gledišta sa donosiocima politika ima poteškoće u radu, konkretno u realizovanju programa obrazovanja odraslih - (član 8. Zakona). On takođe smatra da finansije same za sebe nisu uzrok postojećih problema za razvoj oblasti obrazovanja odraslih. Prema njegovom mišljenju „sve skupa, situacija u zemlji, politike, nezaposlenost, nezainteresovanost nadležnih institucija, poremećen sistem vrijednosti, kompetencije donosioca politika“ u određenoj mjeri utiču i doprinose ovakvom stanju. Mišljenja je da bi „okvirni zakon“ za cijelu BiH, bolja saradnja na svim nivoima i veća kontrola od strane MCP u velikoj mjeri doprinijeli unapređenju ove oblasti.

²² Mješovita srednja škola „Travnik“ je jedina ustanova u našem uzorku koja je smatrala da je potrebno tražiti odobrenje nadležnog Ministarstva za obavljanje intervjua, što je i učinjeno usmenim putem

Centar za obrazovanje odraslih

Centar za obrazovanje odraslih osnovan je 2013. godine i jedina je ustanova ovog tipa u Srednjobosanskom kantonu. Trenutno se u Centru realizuju programi prekvalifikacije i dokvalifikacije, usavršavanja i osposobljavanja za više od pedeset zanimanja. Ono što u Centru posebno ističu je da je pri upisu na program stručnog usavršavanja za zanimanje njegovatelj polaznicima plaćena praktična nastava u Njemačkoj.

Prema mišljenju ispitanika sa kojim smo razgovarali u ovom Centru, Centar predstavlja „pokusnog kunića“ za donosioca politika obrazovanja odraslih. Kao primjer navodi da je Centar, kao organizator obrazovanja odraslih iz privatnog sektora, bio u nacrtu Zakona za provođenje programa formalnog obrazovanja odraslih, da bi po usvajanju Zakona došlo je do promjene (član 8. Zakona o obrazovanju odraslih SBK). Zakon, u obliku u kojem sada postoji, otežava i komplikuje rad ovoga Centra zbog nedorečenosti i nepreciznosti u definisanju pojedinih segmenata. „Ljudski faktor“, prema riječima našeg ispitanika, u velikoj mjeri je razlog za trenutnu situaciju. Nedostatak „osoba koje dovoljno poznaju oblast obrazovanja odraslih“ dovodi do donošenja „loših zakona“, ali isto tako razlog je i za sporo usvajanje pratećih podzakonskih akata. Institucionalnu podršku uopšte nemaju, naprotiv, najveći dio „komplikacija sa kojima se susreću“ dolazi upravo zbog načina rada nadležnih institucija, jer se prema njegovim riječima „tamo donose usmene promijene“ za koje oni saznaju kada naiđu na prepreku u radu. Ispitanik je mišljenja da političke orijentacije donosioca politika utiču na rad u ovoj oblasti, kao primjer ponovo navodi član 8. Zakona kojim je njima uskraćena mogućnost provođenja programa formalnog obrazovanja odraslih. Prema njegovom mišljenju na taj način polaznici se usmjeravaju u drugi centar koji nije u ovom kantonu, a kome je prema njegovom mišljenju trenutna politička opcija nakolnena. Finansije nisu razlog za trenutnu situaciju u oblasti obrazovanja odraslih, jer polaznici uglavnom sami finansiraju svoje obrazovanje, on smatra da se obrazovanjem odraslih zapravo ostvaruje finansijska dobit koja bi se mogla i trebala usmjeriti za unapređenje rada u ovoj oblasti. Prema njegovom mišljenju za uređenje ove oblasti neophodna je bolja saradnja javnog i privatnog sektora, isti uslovi i „pravila“ za sve koji bi doveli do „jednake konkurencije“ i potpuni pluralizam u obrazovanju odraslih jer bi na taj način kvalitet bio ono što polaznici biraju. Smatra da i na nivou BiH trebalo formirati ekspertsku grupu koja bi kontinuirano radila na praćenju i unapređenju ove oblasti.

4.2.3. Sarajevo – Kanton Sarajevo

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade

Kanton Sarajevo drugi je najnaseljeniji kanton u Federaciji BiH koji je ujedno i privredno najrazvijeniji dio BiH. Većina državnih institucija i preduzeća svoje sjedište ima u Sarajevu koje je ujedno i glavni grad BiH. Zakon o obrazovanju odraslih u ovom kantonu usvojen je 2015. godine a nakon toga i četiri od osam Zakonom predviđenih podzakonskih akata i dvije Odluke kojima se u velikoj mjeri nadoknađuje nedonošenje ovih Zakonom predviđenih podzakonskih akata. Prema riječima našeg ispitanika donošenje podzakonskih akata koji do sada nisu doneseni trenutno je u toku. Ispitanik smatra da je nedostatak kapaciteta ali i kompetentnih kadrova u ovoj oblasti veliki na svim nivoima i u tom smislu jedan od zadataka Ministarstva je da između ostalog radi na njihovom jačanju. Institucionalna saradnja jako je važna i potrebna ali je, prema mišljenju ispitanika, trenutno jedan od velikih nedostataka. Prema njegovom mišljenju MCP i APOSO trebali da animiraju, koordiniraju i usmjeravaju rad resornih ministarstava na nižim nivoima obrazovnih vlasti, što trenutno nije slučaj, pa ni sama saradnja nije na zadovoljavajućem nivou. Prema njegovom mišljenju finansiranje nije glavni razlog za postojeće stanje u oblasti obrazovanja odraslih u ovome kantonu. On smatra da Ministarstvo „kao institucija mora da da svoj doprinos razvoju obrazovanja odraslih“ i da je pored novca bitna i „vizija o tome u kom pravcu treba da ide obrazovanje odraslih i na koji način da to ostvarimo“. Na svome putu ka ostvarenju vizije kojoj ovo Ministarstvo teži stali su u ostvarivanju bolje saradnje sa poslodavcima. To je pitanje koje u ovom trenutku mora da se riješi, obrazovanje odraslih mora se postaviti na dobre osnove i u tom smislu saradnja socijalnog, obrazovnog i sektora zapošljavanja je neophodna, jer vodi ka povećanju broja zaposlenih i ekonomskom razvoju društva. Političke orijentacije direktnih aktera donošenja politika obrazovanja odraslih mogu prema mišljenju ovog ispitanika da utiču na razvoj ove oblasti jer „ako ministar nije zainteresovan za razvoj ove oblasti neće biti ni pozitivnih pomaka u njoj samoj“. On takođe kaže da je „politika jedan od glavnih kreatora obrazovanja odraslih što možda ne bi smjela biti.“ Naš ispitanik smatra da je za unapređenje ove oblasti u BiH neophodna bolja koordinacija i veće nadležnosti institucija koje se bave ovom oblašću na nivou BiH (APOSO i MCP), ali i da se interes obrazovanja odraslih mora izdići iznad političkih interesa svih aktera u ovoj oblasti na svim nivoima vlasti.

Osnovna škola „Džemaludin Čaušević“

Osnovna škola „Džemaludin Čaušević“ osnovana je 1954. godine, a danas su učenici, zaposleni i roditelji ove škole aktivno uključeni u rad lokalne zajednice. Učenici ove škole ostvaruju zapažene rezultate na svim nivoima kako školskih tako i vanškolskih aktivnosti. U školi se već duži niz godina realizuju i programi osnovnog obrazovanja odraslih, naročito polaznika iz socijalno marginalizovanih grupa. Donošenjem Zakona o obrazovanju odraslih, prema riječima našeg sagovornika, nije unaprijeđen rad u ovom segmentu, naprotiv - škola se susreće sa slijedećim problemima koji stoje na putu uspješne realizacije ovih programa: Zakonom nije riješeno pitanje finansiranja (nije definisano kolika je satnica nastavnika koji izvode nastavu, niti ko vrši nadoknadu), NPP za osnovno obrazovanje odraslih nije zadovoljavajući, škola trenutno ima problem sa upisom u Registar javno priznatih organizatora obrazovanja odraslih (tačnije rješenja o proširenju djelatnosti škole), jer su zakonske procedure spore i nepotpuno jasne. Drugim riječima „sistemska rješenje ne postoji, jedan savjetnik u Ministarstvu je malo da isprati sve potrebne aktivnosti u obrazovanju odraslih. Kompetencije su ključne i niko se ne bavi materijom kako bi trebalo“, odgovor je ispitanika na naše pitanje vezano za kompetencije ljudskih resursa, direktnih aktera kreiranja i donošenja Zakona o obrazovanju odraslih. Institucionalnu podršku u radu škola od resornog Ministarstva prema riječima našeg ispitanika nema - „više podrške pruža nam međunarodni nevladin i vladin sektor, konkretno DVV International i GIZ, nego naše Ministarstvo“. Na pitanje vezano za finansiranje oblasti obrazovanja odraslih, tačnije finansijske poteškoće za kvalitetno obavljanje planiranih aktivnosti u oblasti obrazovanja odraslih, ispitanik je mišljenja da finansije nisu problem jer „budžet je dobar, to nije sporno, ali nije dobro regulisano, nije iskomunicirano sa ključnim partnerima kako, šta i koliko“. Prema mišljenju našeg ispitanika političke orijentacije sigurno utiču na odluke koje donose ljudi na ključnim pozicijama, jer im je „interes stranke ispred interesa struke“. Naš ispitanik smatra da bi Zakon o obrazovanju odraslih trebao biti jedan u cijeloj BiH, jer bi na taj način srušili barijere i olakšali sticanje osnovnih kompetencija svima onima kojima su one danas potrebne.

Centar za edukaciju i istraživanje/Ženski edukacioni centar „Nahla“

Nahla je centar osnovan 2000. godine s ciljem obrazovanja, proširivanja znanja i druženja žena. U periodu od 2010. do 2014. godine „Nahla“ razvija različite programe obrazovanja odraslih. Kao rezultat ovoga rada razvijeno je četrdeset aktivnih obrazovnih programa na godišnjem

nivou koje danas pohađa oko osam hiljada korisnica i polaznica na pojedinačnim programima. S ciljem podrške brojnim drugim inicijativama i organizacijama u BiH sa sličnim programskim ciljevima, danas aktivno djeluju dva centra u Sarajevu i Bihaću. Potreba za otvaranjem još jednog centra i promjena djelatnosti postojećeg, koje je uslovilo usvajanje Zakona o obrazovanju odraslih u kantonu Sarajevo, bio je prvi izazov sa kojim se rukovodstvo „Nahle“ srela, a za čije je rješavanje bilo potrebno uložiti dosta vremena i napora. Razlog za to bio je u činjenici da često na postavljena pitanja i probleme na koje su nailazili u procesu preregistracije postojećeg i registracije novog centra nisu dobijali odgovore u nadležnim institucijama. Ispitanik smatra da se iz ovog razloga „postavlja pitanje kadrova za rad u ovoj oblasti, da broj zaposlenih u nadležnim institucijama u ovoj oblasti nije dovoljan, da je sve ovo svima nama novo i da vladin sektor nema kadrove koji su spremni da zadovolje standarde koji se očekuju“. Prema njegovom mišljenju Zakonom nisu dobili puno jer „Zakon sputava naš rad. Zato smo se odlučili da akreditujemo samo dvije obuke, troškovi akreditacije su veliki a procedure duge“. „Institucionalnu podršku od nadležnih institucija nemamo. Mnogo lakše i efikasnije saradnju ostvarujemo sa NVO sektorom, konkretno sa DVV International koji nam pružaju podršku prilikom izrade kurikulumu, organizacije i realizacije obuka, a ponekad i u finansiranju istih. Bilo bi dobro da postoji saradnja sa nadležnim institucijama - mi smo po tom pitanju fleksibilni. Bilo bi dobro imati ugovor/sporazum, da mi koristimo svoje znanje i ekspertizu, a oni da stvaraju ambijent za razvoj“. Zahvaljujući finansijskoj pomoći od strane donatora Centar nema finansijskih prepreka da se približi svojoj ciljnoj grupi, niti su, prema mišljenju našeg ispitanika, finansijske poteškoće glavni uzrok za kvalitetno obavljanje planiranih aktivnosti u oblasti obrazovanja odraslih. Ispitanik smatra da političke orijentacije mogu da utiču na donošenje odluka ključnih aktera, ali u isto vrijeme misli da sve odluke koje se donesu moraju da budu u interesu onih koji se bave obrazovanjem odraslih (organizatori obrazovanja odraslih) i krajnjih korisnika (polaznika). Prema njegovom mišljenju bilo bi mnogo lakše da su postojeći zakoni „ujednačeni“, jer u ovom trenutku osoba koja je zadužena za registraciju i sertifikiranje u „Nahli“ mora da se bavi različitim rješenjima istog pitanja, što im u mnogome usporava i otežava rad. „Podjela nadležnosti u oblasti obrazovanja meni lično je bio šok, naročito na nivou Federacija BiH, nisam znao da je obrazovanje u nadležnosti kantona.“ Prema njegovom mišljenju podizanje nadležnosti, kontinuirano praćenje i kontrola od strane institucija na nivou BiH bi bilo odlično „svaka centralizacija je dobra, vodi se interesom građana, a to je ideal kojem trebamo težiti.“ Pored toga ispitanik smatra da je od velike važnosti raditi na podizanju svijesti građana o značaju cjeloživotnog učenja. Trenutno prema njegovim saznanjima ne postoji kampanja koja

govori o tome „koliko je bitno da se svaki dan nešto novo nauči“. Takođe je od velike važnosti i raditi na povezivanju ekonomskog i obrazovnog sektora, jer bi se na taj način građani obrazovali i osposobljavali za obavljanje konkretnih poslova i za lični razvoj, a to je prema podacima sa zadnjeg popisa stanovništva više nego potrebno. „Mi vjerujemo da je moguće ići naprijed i svojim radom se trudimo da damo primjer da je to i u praksi izvodivo.

4.2.4. Goražde – Bosansko – podrinski kanton Goražde

Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport

Bosansko – podrinski kanton Goražde je najmanji od svih kantona Federacije BiH, no bez obzira na to BPK jedan od kantona, a Goražde jedan od gradova, sa najmanjom stopom nezaposlenosti u BiH. Na području kantona nalazi se šest osnovnih i tri srednje škole. U okviru Ministarstva djeluje Pedagoški zavod Goražde, a poslove u oblasti obrazovanja odraslih obavlja Stručni savjetnik za pravne poslove.

Prema riječima našeg sagovornika želja svih aktera u obrazovanju odraslih u ovome kantonu je zajednička “da se radi na unapređenju ove oblasti, jer svi imamo zajednički benefit” a to je i glavni razlog što se oblast obrazovanja odraslih u kantonu razvija. “Zakon sam po sebi je provediva ili neprovediva norma, sve zavisi od onih koji ga provode i na koji način to rade.” To je i razlog zašto u ovom kantonu neki od zakonom predviđenih podzakonskih akata nisu još uvijek doneseni, dok su s druge strane doneseni pravilnici za koje se smatralo da su više potrebni u tom trenutku - “uočili smo nedostatke tokom rada, zato je došlo do izmjena, željeli smo da ono što radimo bude prilagođeno stvarnim potrebama.” Ono što im predstavlja problem u radu je jako mali broj zaposlenih u Ministarstvu koji su iz tog razloga opterećeni i dodatnim obavezama, tako da je veći broj zadataka koji se odnosi konkretno na obrazovanje odraslih zapravo pitanje savjesti onih kojima to nije u opisu posla. To je i jedan od razloga zašto se osnovnim obrazovanjem odraslih ne bave više, ali tome svakako doprinosi i jako mali broj zainteresovanih za sticanje osnovnog obrazovanja. Prema njegovim riječima u obrazovanju odraslih nemaju velikog iskustva i ono im nedostaje, ali on smatra da je i rad učenje, odnosno da se iskustvo stiče kroz rad - “iskustvo je kada vaša zamisao obiđe čitav jedan krug, od ideje, izrade kurikulumu, implementacije pa do zapošljavanja. U tom krugu mi učimo i na osnovu toga ispravljamo eventualne greške”. Pritisak privrede na Ministarstvo u pogledu usavršavanja i

osposobljavanja potrebnih kadrova je veliki i Ministarstvo se trudi da ih podrži u svim aspektima i fazama njihovog rada. U tom pogledu im činjenica da imaju ustavnu nadležnost u oblasti obrazovanja umnogome olakšava posao. Zanimljiva je konstatacija našeg ispitanika da su ih Principi i standardi “vratili unazad”, jer se u kantonu na razvoju obrazovanja odraslih intenzivno radilo od 2010. godine. Institucionalna podrška od strane MCP i APOSO ne postoji, čak je i izvještavanje pitanje “dobre volje” jer ne postoji sistem odgovornosti, a ovaj kanton je jedan od rijetkih koji izvještava MCP o radu u oblasti obrazovanja odraslih. Institucionalna podrška bi im bila od značaja u pogledu povezivanja sa evropskim tokovima, međunarodnim projektima, ali i u slučaju pravnih i drugih nedoumica koje se javljaju u radu. Finansijske poteškoće za rad u bilo kojoj oblasti pa i u oblasti obrazovanja odraslih postoje, ali prema mišljenju našeg ispitanika “one nisu prepreka nego izgovor za nerad, jer ako imate dobru ideju i želite da je i realizujete naći ćete način i sredstva da to ostvarite”. Političke orijentacije donosioca politika mogu da utiču na rad u oblasti obrazovanja odraslih kao i u bilo kojoj drugoj oblasti, jer od samog ministra u velikoj mjeri zavisi da li će se određeni akti usvojiti i stupiti na snagu, “zato mi u Ministarstvu prvo usvojimo Pravilnike, čije je donošenje u nadležnosti ministarstva, a onda kada doneseni pravilnici u praksi pokažu svoju svrsishodnost i kada ih stavimo na usvajanje pred Vladu oni nemaju izbora. A pored tog nas podržavaju i privrednici jer je to u njihovom interesu”. “Obrazovanje odraslih je jako važan dio svakog obrazovnog sistema, i mi mu dajemo veliki značaj”, riječi su našeg ispitanika, ali nikako ne želimo da “rušimo formalni sistem obrazovanja” jer je obrazovanje odraslih korektivni faktor koji “ispravlja greške” formalnog obrazovanja, i zato u ovom kantonu u naredne dvije godine očekuju donošenje Zakona o srednjem stručnom obrazovanju. U pogledu unapređenja oblasti obrazovanja odraslih na nivou BiH naš ispitanik je mišljenja da bi bilo dobro zadržati ustavne nadležnosti koje obrazovne vlasti na nižim nivoima imaju, kako zbog specifičnosti i potreba koje su karakteristične za svaku sredinu tako i zbog činjenice da je na ovaj način lakše i brže djelovati u slučaju potrebe, ne mora se čekati odobrenje sa državnog nivoa, što prema našem mišljenju predstavlja dobru stranu decentralizacije. On međutim smatra da je potrebno uspostaviti mehanizme kontrole i nadgledanja na državnom nivou koji bi imali za cilj koordinaciju i kontrolu, a koji bi istovremeno doveli do unapređenja oblasti obrazovanja odraslih na nivou BiH a samim tim i do lakše, bolje i brže prohodnosti u ovoj oblasti.

Srednja stručna škola “Džemal Bijedić”

Srednja stručna škola “Džemal Bijedić” osnovana je 1948. Godine pod nazivom “Škola učenika u privredi”. Danas se u ovoj školi obrazuju učenici različitih struka (tekstilna, saobraćajna, trgovinska i elektrotehnička struka, uslužne djelatnosti) i zanimanja (mašinbravar, zavarivač i automehaničar, krojač po EU VET programu, frizer vlasuljar, prodavač i trgovac po EU VET program, vozač motornih vozila i elektroinstalater), ali u školi napominju da se programi zanimanja mijenjaju u zavisnosti od potreba tržišta rada. Iz istog razloga u školi je moguće pohađati programe obrazovanja odraslih koji su prilagođeni kako potrebama tržišta rada tako i potrebama polaznika. Prema riječima našeg ispitanika upravo je to razlog zašto se u školi provode i obuke koje su u skladu sa Pravilnikom o odgovoru na hitne potrebe tržišta rada, ali i drugi programi formalnog i neformalnog obrazovanja odraslih, koje je prema njegovim riječima jako bitno za školu iz razloga što je škola doživjela preporod sa početkom realizacije programa obrazovanja odraslih. Provođenje programa obrazovanja odraslih bio je istovremeno i osnov bolje saradnje sa privredom i poslodavcima koji su se aktivno uključili u rad škole i zainteresovali za obrazovne programe, tačnije “šta to djeca uče”. Iskustvo i novoostvarenu saradnju su iskoristili i za provođenje programa formalnog obrazovanja tako da danas imaju četiri nova programa, a privrednici ulažu u rad i razvoj škole koju pohađaju i učenici i polaznici iz drugih sredina (gradova i kantona i entiteta Republika Srpska). “Mi se ne bojimo konkurencije, mi držimo kriterij, oni kojima je bitno znanje ostaju kod nas”. Institucionalna podrška koju imaju od nadležnog Ministarstva je odlična “mi radimo u sinergiji sa Ministarstvom, međusobno razmjenjujemo informacije, planiramo i zajednički donosimo odluke”. Političke orijentacije donosioca politika nažalost u velikoj mjeri utiču na rad u ovoj i svim drugim oblastima, mišljenje je našeg ispitanika - “ako nemate političku podršku ništa ne prolazi”, stanje u zemlji je takvo da je interes politike iznad ličnog interesa, pa je to razlog zašto se danas često susrećemo sa nepotizmom i sličnim “situacijama”, a to je prema njegovom mišljenju nešto što ne bi smjelo da se dešava, naročito u oblasti obrazovanja. “Mi smo imali sreću, jer su ljudi koji su donosili Zakon bili zainteresovani za pravo rješenje. Mali smo i svima nam je cilj da živimo bolje. Kod drugih nije tako i običan čovjek ispašta zbog neujednačenosti”. Nedostatak finansijskih sredstava nije problem za funkcinisanje ove oblasti, naprotiv ova oblast je izvor finansijskih sredstava - “ljudi uzimaju pare”. Upravo je to razloga zašto se u pojedinim dijelovima zemlje kasni sa zakonodavnim uređenjem ove oblasti, “u jednoj školi možete da se obrazujete za 150 zanimanja, da li je to realno moguće?” riječi su našeg ispitanika koji kaže da je ovo istovremeno

i razlog zašto dolazi do nelojalne konkurencije na nivou države. Iz tog razloga naš ispitanik smatra da bi uloga MCP trebala biti koordinirajuća ali i obavezujuća. Prvi korak na tom putu mogao bi biti organ koji će imati “nadležnost da sankcioniše i pohvali”, ali kaže i da je on lično skeptičan u tom pogledu jer smatra da trenutno ne postoje uslovi za efikasno rješenje ovoga problema.

Udruženje za lokalne razvojne inicijative “Aldi”

Udruženje lokalne razvojne inicijative Aldi postoji od 1996. godine. U početku svoga djelovanja Agencija koja je osnovana uz pomoć međunarodnih partnera, kao domaća nevladina, neprofitna i nepolitička organizacija, koja se bavila razvojem preduzetništva kroz mikrokreditiranje, pružanje usluga poslovnog planiranja i edukaciju preduzetništva u oblastima razvoja poslovnih ideja i poslovnog planiranja. Udruženje ulazi u fazu reorganizacije 2008. godine kako bi se bolje fokusiralo na razvoj vještina radne snage čiji nedostatak je predstavljao glavnu barijeru za smanjenje visoke stope nezaposlenosti u BiH. U ovom periodu Udruženje aktivno pruža direktne usluge građanima kako bi unaprijedili stručne vještine, ali istovremeno aktivno sarađuje sa lokalnim vlastima kako bi se izgradio institucionalni okvir za razvoj cjeloživotnog učenja. “Prije deset godina počelo je sa jednim projektom za stručno osposobljavanje koji smo realizovali u saradnji sa Službom za zapošljavanje. Fatio je koordinator za realizaciju projekta, neko ko će preuzeti novac, javni partner” riječi su našeg ispitanika koji kaže da je nakon usješne realizacije ovog projekta, čiji je uspjeh proizvod uspješne saradnje svih partnera, došlo do zaokreta u radu Udruženja. U Udruženju smatraju da je saradnja obavezujuća i ključ uspjeha u radu, uređenju i razvoju oblasti obrazovanja odraslih. Oni u tom smislu i djeluju i u okviru svojih aktivnosti svake tri godine rade analizu tržišta rada i na osnovu utvrđenih potreba osmisle projekat “svaki naš projekat je korak dalje, EC i EU sa kojima imamo kontinuiranu saradnju, prepoznaju naš rad i u tom smislu sada širimo svoje djelovanje i na područje Republike Srpske”. Nepoznavanje oblasti obrazovanja odraslih i nedostatak ljudskih resursa kako za rad u ovoj oblasti tako i onih koji su direktno uključeni u njen rad veliki je problem. “Mi smo prepoznali potrebu za ovim kadrovima i u tom smislu radimo na osposobljavanju i usavršavanju andragoških kadrova na svim nivoima, jačamo kapacitete škola i Ministarstva i svih ključnih aktera u ovoj oblasti”. Institucionalna podrška za naš rad je velika od strane nadležnih institucija na kantonalnom nivou, ali s druge strane i mi ulažemo veliki trud i kao referentna organizacija predstavljamo nezvaničnu podršku u obezbjeđivanju projektnih sredstava.” Sinergija u radu je

nužna i bez nje nema razvoja oblasti obrazovanja odraslih, riječi su našeg ispitanika. On takođe smatra da je rad na projektima način za jačanje kapaciteta Udruženja što oni smatraju jako važnim i na čemu pored projekata kontinuirano rade. Finansiranje oblasti obrazovanja odraslih može da bude prepreka u radu i razvoju ove oblasti, “upravo iz tog razloga to smatramo jednim od prioriteta i našim dijelom posla. Mi obezbjeđujemo sredstva i za sve obuke u kantonu smo ih mi pronašli, samo Ministarstvo ne bi moglo to izvesti. Svako radi svoj posao”. Političke orijentacije donosioca politika mogu da utiču na rad u oblasti obrazovanju odraslih. Naš ispitanik je mišljenja da je u ovom kantonu data prednost kvalitetu, a to je ono što i oni kontinuirano ističu i za šta u okviru svoga djelovanja lobiraju, jer je to put razvoja i napretka, a “danas i da neko hoće da stavi političke interese iznad interesa kvaliteta to ne može jer postoji Zakon”. Upravo iz razloga što Zakon može da reguliše i postavi “kvalitet iznad političkih interesa” naš ispitanik smatra da je i na nivo države potrebno imati “okvirni zakon, kapu gore koja će koordinirati sve”. On smatra da treba da postoji “dokument” u odnosu na koju će niži nivoi obrazovnih vlasti usmjeravati svoje djelovanje i rad, što će sigurno dovesti do bolje prohodnosti, međusobne saradnje, razmjene primjera dobre prakse i razvoja oblasti obrazovanja odraslih.

5. PREPORUKE STUDIJE

Inspirisani mišlju nekih autora da se politika obrazovanja smatra umijećem nemogućeg, a obrazovna politika ilustruje plan kako to nemoguće ostvariti (Popović, 2014), ovim istraživanjem smo željeli dati svoj doprinos približavanju nemogućeg onom mogućem. U ovoj studiji bavili smo se proučavanjem obrazovnih politika i mogućnošću njihove harmonizacije u oblasti obrazovanja odraslih u BiH, a sama činjenica da u ovom slučaju govorimo o deset zasebnih zakona (dva od institucionalnim naležnostima predviđenih zakona još uvijek nisu doneseni) u deset različitih administrativnih jedinica (nižih nivoa vlasti u BiH) govori o tome zašto je proces čijem se pozitivnom ishodu nadamo kompleksan, ali s druge strane u istoj mjeri i potreban.

Zajednički cilj svih zemalja u Evropi i razvijenim zemljama jeste *razvoj politika obrazovanja, na prvom mjestu politika obrazovanja odraslih, koje mogu i moraju da odgovore na savremene ekonomske, političke i kulturne izazove*. Cilj ovog razvoja je stvaranje novih vrijednosti na kojima treba da se zasniva rast i razvoj svakog pojedinca, zajednice i društva u cjelini. Obrazovanje i učenje odraslih način su da se ovi ciljevi bar u određenoj mjeri ostvare, jer upravo *obrazovanje i učenje odraslih predstavljaju način i mogućnost kako svaki pojedinac može da odgovori na potrebe savremenog doba: potrebe da se tokom života radi više različitih poslova, migracije i raseljavanja, povećanje mobilnosti ljudi, robe i kapitala*. Sve prethodno navedeno predstavlja više nego dovoljan razlog za jačanje svih kompetencija pojedinca koji samo takav, u društvu sa ovakvim zahtjevima, može da ostvari jasan identitet - da bude samopouzdan i da poštuje samoga sebe. Upravo iz ovih razloga cjeloživotno učenje, a u okviru njega obrazovanje odraslih, danas su predmet rasprava i diskusija različitih djelokruga društva (međuresorne saradnje ministarstava, udruženja poslodavaca, socijalnih partnera i lokalne zajednice...), jer samo zajedničkim djelovanjem svih ključnih aktera moguće je odgovoriti na potrebe društva znanja.

O tome kolika je važnost politike, u ovom konkretnom slučaju *politike(a) obrazovanja odraslih*, govori i činjenica da se politika *nalazi na prvom mjestu, od šest područja djelovanja predviđenih Belemskim okvirom za akciju* (politika, upravljanje, finansiranje, participacija, inkluzija i

jednakost, kvalitet) koji je usvojen na Šestoj međunarodnoj konferenciji o obrazovanju odraslih (CONFINTEA VI), a čije unapređenje ima za cilj ostvarivanje svrhe i ciljeva obrazovanja odraslih navedenih u dokumentu Ujedinjenih nacija „Preporuka za učenje i obrazovanje odraslih 2015“. U ovom dokumentu kao zadaci država članica koji će doprinijeti ostvarivanju svrhe i ciljeva obrazovanja odraslih, a odnose se na politike obrazovanja podijeljeni su u tri dijela potpuno jednake važnosti. Prvi dio odnosi se na *razvijanje „sveobuhvatne, inkluzivne i integrativne politike za različite oblike obrazovanja i učenja odraslih“ (UNESCO, Preporuke za učenje i obrazovanje odraslih, 2015: 9).*

Drugim dijelom ove preporuke, u svrhu razvoja i politika učenja i obrazovanja odraslih, obuhvaćeni su *jačanje ili kreiranje interministarskih foruma koji će doprinijeti razvoju društva dovođenjem u međusobni odnos učenja i obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja; angažovanje svih ključnih aktera i interesnih strana u razvoj politika obrazovanja odraslih i „uspostavljanje odgovarajućih struktura i mehanizama za razvoj učenja i obrazovanja odraslih, osiguravajući pri tome da su razvijene politike dovoljno fleksibilne kako bi se mogle prilagođavati budućim potrebama, problemima i izazovima“ (ibid).*

Treći dio ove preporuke koji se odnosi na osiguranje povoljnog političkog okruženja, u svrhu čega države članice trebaju da razmotre: *kako da kroz zakonodavstvo, institucije i trajno političko zalaganje podignu svijest građana o učenju i obrazovanju odraslih, tačnije pravu na obrazovanje; „poduzimanje mjera za pružanje informacija, motiviranje učenika i njihovo usmjeravanje prema relevantnim obrazovnim sadržajima“ (UNESCO, Preporuke za učenje i obrazovanje odraslih, 2015:10) i načine za demonstraciju značaja pismenosti, učenja i obrazovanja odraslih za cjelokupno društvo i njegov razvoj, uzimajući u obzir primjere efikasnih politika i praksi.*

Imajući u vidu činjenicu da je BiH dobila status potencijalnog kandidata EU još 2003. godine, da je u decembru 2016. godine predala upitnik o pristupanju u članstvo, u februaru 2018. godine odgovore na upitnik o pristupanju u članstvo, a u junu 2018. godine dobila dodatna pitanja iz Upitnika EU, jasno je da BiH kao država na putu EU integracija mora uskladiti svoje politike obrazovanja odraslih sa brojnim međunarodnim dokumentima na kojima zemlje Evrope temelje svoje politike obrazovanja odraslih, ali i osigurati njihovu primjenu na području cijele zemlje.

S obzirom na administrativno – teritorijalno uređenje BiH i institucionalne nadležnosti u zemlji, za uređenje oblasti obrazovanja odraslih potrebno je donijeti dvanaest zakona u dvanaest

administrativnih jedinica koje u oblasti obrazovanja, a samim tim i obrazovanja odraslih, imaju potpune i nepodijeljene ovlasti. Trenutno je od potrebnih dvanaest usvojeno deset zakona o obrazovanju odraslih, koji bi u skladu sa odlukom Vijeća ministara BiH iz 2014. godine trebali da budu usklađeni i usaglašeni sa Principima i standardima koji predstavljaju dogovoreni okvir u kojem nadležne vlasti u BiH razvijaju i implementiraju svoje politike i zakonodavstvo u oblasti obrazovanja odraslih.

Nakon izvršene analize dokumentacije i poređenja iste sa Principima i standardima može se zaključiti da *odstupanja postojećih zakona od istih nisu velika, ali da je u isto vrijeme način i obim njihove implementacije izuzetno različit*. Ono što predstavlja problem i dovodi u pitanje primjenu ovih zakona su *djelimično ili uopšte neusvojeni zakonom predviđeni podzakonski akti u pojedinim administrativnim jedinicama*. Ova činjenica istovremeno dovodi u pitanje i volju donosioca politika da se ovo polje uredi u njihovim administrativnim jedinicama kao i razloge za donošenje ovih zakona koji u obliku u kojem se trenutno nalaze, s jedne strane mogu da predstavljaju otežavajuću okolnost organizatorima obrazovanja odraslih ali i samim polaznicima, a s druge strane stvaraju nelojalnu konkurenciju i neujednačeno “tržište” obrazovanja odraslih drugim administrativnim jedinicama koje su u uređenju ove oblasti postigle bolje rezultate.

Upečatljiv nedostatak, odstupanje, u skoro svim administrativnim jedinicama, čak i u onima kod kojih je neusklađenost sa Principima i standardima skoro pa zanemariva, je da *opštim ciljevima uopšte nije, ili samo djelimično jeste, definisano zadovoljavanje obrazovnih potreba pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa i zadovoljavanje obrazovnih potreba posebnih i naročito marginalizovanih društvenih grupa*. Važno je ukazati na činjenicu da su upravo ovi nedefinisani ciljevi prvi koraci koje BiH treba i mora napraviti na putu integracije cjelokupnog društva, ali isto tako i na putu izgradnje kapaciteta neophodnih za pristupanje EU. Ova činjenica mogla bi se povezati i sa zaključkom koji se odnosi na uočeni problem da *osnovnom obrazovanju odraslih takođe nije posvećena dovoljna pažnja*. Pored toga što su postojeći programi osnovnog obrazovanja odraslih u skoro svim administrativnim jedinicama neadekvatni i što ne postoje udžbenici za osnovno obrazovanje odraslih, nisu razvijene ni dostupne ni adekvatne didaktičko – metodičke supstitucije. Iako u BiH živi veliki broj elementarno nepismenih (2,82%), te veliki broj stanovnika koji još uvijek nema završeno osnovno obrazovanje, promociji osnovnog obrazovanja odraslih se poklanja jako mala pažnja koja bi s obzirom na specifičnosti onih kojima je ono namijenjeno trebalo da bude organizovana i implementirana preko institucija koje imaju najviše dodira sa ovom ciljnom grupom kako bi se kod onih koji nemaju završeno osnovno

obrazovanje, ili je ono samo djelimično završeno, probudila svijest o njihovom pravu na isto i važnosti participacije u njemu. Činjenica da u jednoj od deset administrativnih jedinica zakonom nije predviđeno besplatno osnovno obrazovanje odraslih, dok je u drugoj ono besplatno samo za polaznike od 15 do 18 godina, dovoljno govori o tome kakav je stav donosioca politika prema ovoj grupi građana, koji su u odnosu na stanovnike drugih administrativnih jedinica direktno diskriminisani, jer ovakvim zakonskim rješenjima nije im omogućeno da ostvare osnovno ljudsko pravo zagarantovano im Poveljom o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija iz 1948. godine.

Veća odstupanja od Principa i standarda, čije postojanje je u najvećoj mjeri uzrokovano činjenicom da *u određenim administrativnim jedinicama nisu doneseni Standardi i normativi za rad u obrazovanju odraslih*, javljaju se i u pogledu prostorno – tehničkih uslova koje organizator obrazovanja odraslih mora da ispuni da bi obavljao djelatnost obrazovanja odraslih. U pojedinim administrativnim jedinicama u ovom segmentu nadležni se pozivaju na Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju i same programe obrazovanja odraslih koji u sebi sadrže uslove za njihovu realizaciju. S obzirom na činjenicu da u pomenutom Zakonu ovaj podatak nije dostupan i da Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju odstupa u ovom segmentu od Principa i standarda, smatramo da bi ovo „prelazno rješenje“ trebalo i moralo biti prevaziđeno jer nepostojanje jasnih uslova za rad organizatora obrazovanja odraslih i realizaciju programa obrazovanja odraslih bilo po osnovu uslova za rad, obavezne opreme ili kvalifikacija i kompetencija andragoških kadrova dovodi u pitanje kvalitet rada samog organizatora i obesmišljava proces akreditacije.

Analizom su takođe utvrđena *odstupanja i neusaglašenost postojećih zakona sa Principima i standardima u pogledu definisanja formalnih, odnosno neformalnih programa obrazovanja odraslih, načinom njihovog donošenja, i izvođenja istih* što smatramo vrlo „opasnim“ nedostatkom s obzirom na otvoreno evropsko tržište rada gdje stanovnici BiH participiraju u značajnom broju. Smatramo da se ovom vrlo važnom pitanju mora pristupiti sa posebnom pažnjom, koliko zbog činjenice da se najveći broj participanata u obrazovanju odraslih danas u BiH nažalost obrazuje radi odlaska u inostranstvo, i sa te strane programi njihovog obrazovanja bi trebali i morali biti prilagođeni njihovim potrebama, toliko i iz razloga da se građanima BiH omogući priznavanje znanja i vještina stečenih u drugim administrativnim jedinicama, ali i da organizatori obrazovanja odraslih, naročito oni koji nude programe za specifična zanimanja, mogu da obrazuju polaznike iz drugih administrativnih jedinica koji se vraćaju na rad u iste. Uređenje ovog segmenta od velike je važnosti i zbog „zaštite“ formalnog sistema obrazovanja, i

u tom smislu posebna pažnja mora se posvetiti procesu odobravanja, trajanju i načinu izvođenja ovih programa, jer bilo kakava odstupanja u ovom pogledu mogu da dovedu do urušavanja vrijednosti i značaja formalnog sistema obrazovanja što obrazovanje odraslih nikako nema za cilj.

Važno je takođe napomenuti *da najveći broj do sada donesenih zakona i podzakonskih akata ne definiše u potpunosti sadržaj i oblik javnih isprava u obrazovanju odraslih, a što je još važnije, način kontrole izdavanja istih.* Takvo stanje dovodi do mnogobrojnih problema sa kojim se donosioci politika i organizatori obrazovanja odraslih u administrativnim jedinicama gdje je ovo područje uređeno i onima u kojima se teži uređenju istog svakodnevno susreću. Problemi se u najvećoj mjeri odnose na nelojalnu konkurenciju do koje dolazi upravo iz ovog razloga, jer organizatori obrazovanja odraslih u administrativnim jedinicama gdje ovaj segment nije pod odgovarajućom kontrolom nadležnih institucija imaju mogućnost izdavanja javnih isprava u roku kraćem od roka koji je Zakonom predviđen za završetak pojedinih programa.

Kompetencije, način i dinamika usavršavanja andragoških radnika takođe su segment koji u pojedinim administrativnim jedinicama nije dovoljno jasno ili uopšte nije definisan u nekim od do sada donesenih zakona. Smatramo da je kontinuirano usavršavanje i jačanje andragoških kompetencija ne samo andragoških radnika koji realizuju programe obrazovanja odraslih, već i kapaciteta nadležnih ministarstava i svih ključnih aktera obrazovanja odraslih važan proces koji bi morao da se realizuje u cilju zadovoljenja trenutnih potreba tržišta rada i društva koje uči.

U skoro svim zakonima čija je analiza provedena za potrebe ove studije primijećeno je *šturo definisanje saradnje na svim nivoima.* U najvećoj mjeri izostaje definisanje saradnje sa nevladinim sektorom koja, sigurni smo, utiče na izgradnju kapaciteta građanskog društva, a definiše je samo jedan od dest donesenih zakona. Bez obzira na činjenicu da saradnja u nekim od administrativnih jednica, naročito onih koje teritorijalno i po broju stanovnika nisu velike, funkcioniše i realizuje se na svim nivoima, smatramo da bi bilo od značaja i zakonom jasno definisati ovaj segment. U suprotnom saradnja je ostaje samo pitanje dobre volje, koja iz političkih razloga može izostati. Činjenica da Zakonom nije predviđena niti uređena saradnja sa nevladinim sektorom, koji ima veliku ulogu u kreiranju politika obrazovanja odraslih u cijeloj zemlji, a u isto vrijeme je i preporuka Principa i standarda, može se tumačiti kao stav nadležnih vlasti da nevladin sektor ostane van okvira zakona, ali se nadamo da će donosioci politika kao i

do sada imati u vidu i koristiti iskustvo, kapacitete i mogućnosti koje ovaj sektor nudi u ovoj oblasti.

Skoro svi doneseni zakoni predviđaju da u predlaganju i izboru zanimanja za kreiranje programa obrazovanja odraslih učestvuju Unija poslodavaca i Privredna komora, što nas dovodi do zaključka da *programi obrazovanja odraslih imaju funkciju ekonomskog karaktera a ne ljudskog prava*. Ovaj zaključak se velikoj mjeri može smatrati razumljivim s obzirom na činjenicu o trenutno veoma teškoj ekonomskoj situaciji u BiH.

Takođe je upečatljiva i činjenica da *skoro nijedan od donesenih zakona ne uređuje Principima i standardima predviđeno izvještavanje prema MCP*. Autoru ove studije podatak da li i kojom dinamikom se izvještavanje prema MCP provodi nije bio dostupan, a s obzirom da postojeći zakoni ne definišu isto, dovodi se u pitanje savjetodavna i koordinacijska ulogu ovoga tijela koje bi moralo kontinuirano da prati i koordinira stanje u ovoj oblasti na području cijele zemlje.

Uzimajući u obzir ciljeve obrazovanja odraslih definisane u „Starteškoj platformi razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH za period 2014 – 2020.” koji obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja smatraju ključnim faktorom društveno-ekonomske revitalizacije, ali i faktorom koji u velikoj mjeri doprinosi većoj zapošljivosti i konkurentnosti na tržištu rada, mobilnosti i profesionalnoj fleksibilnosti svakog pojedinca, a kao prvi od koraka koje treba preduzeti na putu unapređenja ove oblasti navode upravo cilj koji se odnosi na zakonsko uređenje iste: „poboljšanje legislative za obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja i usklađivanje sa referentnim okvirom Evropske unije“ (Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini, za period 2014. – 2020; 2014:13) jasno je u kom bi smjeru bosansko – hercegovačke politike obrazovanja odraslih trebalo da se kreću. Još jedan više nego važan razlog koji ukazuje na potrebu i nužnost harmonizacije postojećih zakona o obrazovanju odraslih su i podciljevi navedeni u cilju 4 „*Ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih Nacija*“ koji se odnose na oblast obrazovanja i u kojima se kaže da je *do 2030. godine potrebno osigurati i omogućiti pristup svim ženama i muškarcima dostupnom i kvalitetnom tehničkom stručnom i visokom obrazovanju uključujući i univerzitet*. Način na koji je sada uređena oblast obrazovanja odraslih u BiH u velikoj mjeri onemogućuje upravo ovaj segment i na taj način narušava prava i pojedinca ali i organizatora obrazovanja odraslih jer ih „zatvara“ u okvire njihovih administrativnih jedinica.

Tehnički kapaciteti za uređenje ove oblasti i uspostavljanje efektivnog sistema obrazovanja odraslih u zemlji postoje na nižim nivoima vlasti, u prilog tome govori i činjenica da je zadnjih godina postignut veliki napredak na ovome putu. Činjenica je isto tako da je intervjuima provedenim na izabranom uzorku utvrđena svijest i volja svih aktera u obrazovanju odraslih o potrebi za harmonizacijom zakona o obrazovanju odraslih sa Principima i standardima koja bi prema njihovom mišljenju dovela do, sada već hitnog i nužnog, uređenja ove oblasti. Iz prethodno navedenog nameće se dilema da li na putu ka uređenju ove oblast prepreku predstavlja postojanje institucija na nivou države koje u okviru svojih ovlasti provode savjetodavne i koordinacijske aktivnosti, i kao takve predstavljaju samo projekciju zakonodavstva na državnom nivou i dovode u pitanje istinsku volju i moć države da učestvuje u ovome važnom procesu.

Uspostava efektivnog sistema obrazovanja odraslih u BiH je u interesu svih njenih građana koji bi ovim putem kroz vlastiti razvoj doprinijeli razvoju zajednice i društva u cjelini. Iz tog razloga bi, bez obzira na činjenicu da sve druge politike u BiH koje su istovremeno nadređene politikama obrazovanja ne idu u pravcu harmonizacije, *donosioci politika u ovoj oblasti bi trebali i morali naći razumijevanje, volju i senzibilitet za potrebe onih kojima je obrazovanje odraslih način da prevaziđu prepreke koje im stoje na putu profesionalnog i ličnog razvoja i u tome smislu težiti harmonizaciji politika obrazovanja odraslih u najvećem mogućem obimu, jer smatramo da je upravo to način da se barem neki od postojećih problema uspješno prevaziđu, i da se nemoguće bar u određenoj i poželjnoj mjeri približi mogućem.*

6. SAŽETAK

Obrazovanje odraslih je društvena i individualna potreba i jedan od ključnih faktora ekonomskog prosperiteta, tehničkog napretka, efikasnog funkcionisanja građanskog društva i ličnog razvoja svakog pojedinca. Samo uređen sistem obrazovanja, a u okviru njega i sistem obrazovanja odraslih, može da ponudi svojim građanima mogućnost sticanja novih znanja, vještina i sposobnosti koje su preduslov za profesionalni i lični razvoj svakog pojedinca a samim tim i za prosperitet i razvoj zajednice i društva u cjelini.

- BiH je složena država koja se prema opštem okvirnom sporazumu za mir u BiH sastoji od dva entiteta (Federacija BiH i Republika Srpska) i distrikta Brčko. Federacija BiH podijeljena je na deset manjih administrativnih jedinica (kantona i županija) koje imaju ustavne nadležnosti u određenim oblastima od kojih je jedna i obrazovanje. Iz navedenog zaključujemo da je za uređenje sistema obrazovanja odraslih potrebno usvojiti dvanaest zakona o obrazovanju odraslih.
- Sistem obrazovanja odraslih u BiH je sistem u nastajanju, a prvi od mnogobrojnih koraka ka njegovom uređenju je postojanje i usaglašenost politika i zakonodavstva obrazovanja odraslih sa međunarodnim dokumentima na kojima zemlje članice EU temelje svoje politike o obrazovanju odraslih. Nakon toga neophodno je osigurati primjenu ovih politika i zakonodavstva na području cijele zemlje.
- Principi i standardi utemeljeni su na međunarodnim i evropskim dokumentima o obrazovanju odrasli a istovremeno predstavljaju i dogovoreni okvir u kome nadležne obrazovne i druge vlasti u BiH, postupajući u skladu sa svojim ustavnim ili zakonskim nadležnostima, razvijaju, implementiraju i koordiniraju politike i zakonodavstvo u vezi s obrazovanjem odraslih u cijeloj zemlji.
- Administrativne jedinice koje su imale donesene zakone o obrazovanju odraslih prije usvajanja Principa i standarda bile su dužne u roku od godinu dana da svoju politiku i zakonodavstvo usaglasa sa Principima i standardima. Administrativne jedinice koje u to vrijeme nisu imale donesene zakone o obrazovanju odraslih bile su dužne da svoje zakone o obrazovanju odraslih u fazi izrade usklade sa Principima i standardima.

- Nakon izvršene analize dokumentacije i poređenja iste sa Principima i standardima nisu utvrđena velika odstupanja postojećih zakona od istih, ali je u isto vrijeme evidentno da je način i obim njihove implementacije izuzetno različit.
- U pojedinim administrativnim jedinicama još uvijek nije donesen niti jedan Zakonom predviđeni podzakonski akt.
- Doneseni zakoni samo djelimično ili uopšte ne definišu zadovoljavanje obrazovnih potreba pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa i zadovoljavanje obrazovnih potreba posebnih i naročito marginalizovanih društvenih grupa.
- Osnovno obrazovanje odraslih nije regulisano nekim od zakona, a njegovo provođenje nije na zadovoljavajućem nivou ni u jednoj od administrativnih jedinica.
- Standardi i normativi za rad u obrazovanju odraslih nisu doneseni u određenom broju administrativnih jedinica.
- Evidentna je neusaglašenost postojećih zakona sa Principima i standardima u pogledu definisanja formalnih, odnosno neformalnih programa obrazovanja odraslih, načinom njihovog donošenja i izvođenja.
- Određeni broj do sada donesenih zakona i podzakonskih akata ne definiše u potpunosti sadržaj i oblik javnih isprava u obrazovanju odraslih, a što je još važnije, način kontrole izdavanja istih.
- U pojedinim administrativnim jedinicama nije dovoljno jasno ili uopšte nije definisan način i dinamika usavršavanja andragoških radnika.
- U skoro svim zakonima, čija je analiza provedena za potrebe ove studije, primijećeno je šturo definisanje saradnje na svim nivoima.
- Programi obrazovanja odraslih imaju funkciju ekonomskog karaktera a ne ljudskog prava.
- Zakonima nije uređeno izvještavanje prema MCP koje je predviđeno Principima i standardima.
- Postoje tehnički kapaciteti volja i svijest o potrebi za harmonizacijom politika obrazovanja odraslih u BiH na nižim nivoima obrazovnih vlasti.

6. ABSTRACT

Adult education is both a social and individual need and one of the pivotal factors of economic prosperity, technical advancement, efficient functioning of a civil society and personal development of each individual. Only an regulated education system, within which is the adult education system, can provide its citizens with the opportunity of acquiring new knowledge, skills and abilities which are the prerequisites for both professional and individual development of each individual, and consequently for the development of the community and the society as a whole.

- Bosnia and Herzegovina is a complex country which is, according to the general framework agreement for peace in B&H, administratively divided into two entities (Federation of B&H and Republic of Srpska) and District Brčko. Federation of B&H is divided into ten smaller administrative units (cantons and counties) which have constitutional jurisdictions in certain fields, one of which is education. From the stated above we can conclude that in order to arrange the adult education system in B&H, twelve laws on adult education must be adopted.
- Adult education system in B&H is in its early stages, and the first of many steps towards its arrangement is the existence and coordination of policies and legislations of adult education with international documents on which EU member countries base their politics of adult education. After that, it is necessary to ensure the application of these policies and legislations within the whole country.
- Principles and standards are founded on international and European documents on adult education and at the same time they represent an agreed framework in which educational and other authorities in B&H, acting in accordance with its constitutional and law jurisdiction, develop, implement, and coordinate policies and legislations related to adult education in the whole country.
- Administrative units which, prior to adoption of the Principles and standards, had enacted laws on adult education were obliged to harmonize their policies and legislations with the Principles and standards within a year. Administrative units which at that time did not have

enacted laws on adult education were obliged to harmonize the drafts of their adult education laws with the Principles and standards

- Having done the analysis of the documentation and their comparison with the Principles and standards, no major discrepancies were found, yet at the same time it is evident that the way and scope of their implementation extremely differs.
- In certain administrative units none of bylaws have been enacted yet.
- Enacted laws only partially or not at all define meeting the educational needs of members of national minorities and ethnic groups, nor do they define meeting the educational needs of special and extremely marginalized society groups.
- Elementary adult education has not been regulated by some of the enacted laws, and its implementation is not at a satisfactory level in any administrative unit.
- Standards and normatives for work in the field of adult education have not been enacted in some administrative units.
- Discrepancies of current laws with the Principles and standards is evident in terms of defining formal or informal educational programs of adult education, the way they are enacted and enforced.
- A certain number of laws and bylaws that have been enacted so far do not completely define the content and form of public documents in adult education, and more importantly, the way of issuing them.
- In certain administrative units it is not clear enough, or it is not defined whatsoever, the way and dynamics of specializing of andragogic workers.
- In almost every law, whose analysis has been conducted for the needs of this study, we noticed that cooperation on all levels is poorly defined.
- Adult education programs serve an economic function, and not a human rights one.
- Reporting to MCP, which is envisioned by the Principles and standards, is not regulated by enacted laws.
- There are technical capacities, will, and awareness of the need for harmonization of adult education policies in B&H on lower levels of education authorities.

7. LITERATURA

1. Alibabić, Š. (2002) *Teorija organizacije obrazovanja odraslih*. Beograd: IPA
2. Alibabić, Š. (2007) *Profesionalizacija menadžmenta u obrazovanju*. Zbornik: Andragogija na početku trećeg milenijuma, str.3-15, Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu
3. Alibabić, Š., Miljković, J., Ovesni, K. (2012) Obrazovanje odraslih u regionalnim obrazovnim politikama, u: Vujisić Tivković, N., Mitrović, M., Ovesni, K. (ur), Posebna pitanja kvaliteta u obrazovanju. Beograd: IPA
4. Avdagić, E. (2016) Menadžment modeli u organizacijama za obrazovanje odraslih. Sarajevo: DVV International
5. Despotović, M. (2016) *Obrazovanje odraslih na zapadnom Balkanu: jedan empirijski pogled*. Beograd: Društvo za obrazovanje odraslih DVV International
6. Kulić, R., Despotović, M. (2005) *Uvod u andragogiju*. Zenica: Dom štampe
7. Lakićević, M., Knežić, B. (2011) *Istraživanje u socijalnoj politici i socijalnom radu*. Beograd: Čigoja štampa
8. Meyer, T. (2013) *Uvod u politiku*. Podgorica: CID i Zagreb: Politička kultura
9. Miljević, M. (2007) *Metodologija naučnog rada*. Pale: Filozofski fakultete Univerzitet u Istočnom Sarajevu
10. Popović, K. (2014) *Globalna i evropska politika obrazovanja odraslih – koncepti, paradigme i pristupi*. Beograd: IPA, DOO
11. Savićević, D. (1996) *Metodologija istraživanja u vaspitanju i obrazovanju*. Vranje: Učiteljski fakultet u Nišu, 1995 (Niš: Sven)
12. Vujaklija, M. (2003) *Leksikon stranih reči i izraza*. Beograd: Prosveta

ONLINE IZVORI

1. Agencija za statistiku <http://www.bhas.ba/>
2. Ibrahimović, N. (2015) Osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje u BiH (trenutno stanje i preporuke za reforme), dostupno na: http://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2015/06/Obrazovanje_Izviestaj_Namir_Ibrahimovic.pdf
3. Miljković, J. (2014) Evropska obrazovna politika i upravljanje sistemom obrazovanja odraslih, dostupno na: <https://fedorabg.bg.ac.rs>
4. Principi i standardi u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini (2014), dostupno na: http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/BiH_-_Principi_i_standardi_u_oblasti_obrazovanja_odraslih_u_BiH.pdf
5. Savjetodavna grupa u okviru zajedničkog projekta Evropske unije i Vijeća Evrope “Strateški razvoj visokog obrazovanja i standarda kvaliteta” (2015) Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016-2026., dostupno na: http://www.mcp.gov.ba/org_jedinice/sektor_obrazovanje/dokumenti/strateski_doc/default.aspx?id=7562&langTag=bs-BA
6. Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH za period 2014-2020. (2014), dostupno na: http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/BiH_-_Strateska_platforma_razvoja_obrazovanja_odraslih_u_kontekstu_cjelo%C5%BEivotnog_u_%C4%8Denja_u_BiH_za_period_2014-2020..pdf
7. UNESCO, Preporuke za učenje i obrazovanje odraslih 2015, dostupno na: http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/Relevantni_dokumenti/Recommendation_on_Adult_Learning_and_Education_-_BCS.pdf
8. Zakon o obrazovanju odraslih Republike Srpske (2009), dostupno na: http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/RS_-_Zakon_o_obrazovanju_odraslih.pdf

9. Zakon o obrazovanju odraslih Unsko – sanskog kantona (2013), dostupno na:
<http://www.dvv-international.ba/bs/materijali/zakoni-i-propisi/unsko-sanski-kanton/>
10. Zakon o obrazovanju odraslih Tuzlanskog kantona (2015), dostupno na:
<http://www.dvv-international.ba/bs/materijali/zakoni-i-propisi/tuzlanski-kanton/>
11. Zakon o obrazovanju odraslih Zeničko – dobojskog kantona (2014), dostupno na:
<http://www.dvv-international.ba/bs/materijali/zakoni-i-propisi/zenicko-dobojski-kanton/>
12. Zakon o obrazovanju odraslih Bosansko-podrinjskog kantona Goražde (2015), dostupno na:
<http://www.dvv-international.ba/bs/materijali/zakoni-i-propisi/bosansko-podrinjski-kanton-gorazde/>
13. Zakon o obrazovanju odraslih osoba Srednjobosanskog kantona (2017), dostupno na:
<http://www.dvv-international.ba/bs/materijali/zakoni-i-propisi/srednjobosanski-kanton/>
14. Zakon o obrazovanju odraslih Zapadnohercegovačke županija (2015), dostupno na:
<http://www.dvv-international.ba/bs/materijali/zakoni-i-propisi/zapadnohercegovacka-zupanija/>
15. Zakon o obrazovanju odraslih Kantona Sarajevo (2015), dostupno na:
<http://www.dvv-international.ba/bs/materijali/zakoni-i-propisi/kanton-sarajevo/>
16. Zakon o obrazovanju odraslih Kantona 10 (2016), dostupno na:
<http://www.dvv-international.ba/bs/materijali/zakoni-i-propisi/kanton-10/>

SPISAK PRILOGA

- Prilog 1.** Analiza i poređenje Zakona o obrazovanju odraslih u Republici Srpskoj sa Principima i standardima
- Prilog 2.** Analiza i poređenje Zakona o obrazovanju odraslih u Srednjobosanskom kantonu sa Principima i standardima
- Prilog 3.** Analiza i poređenje Zakona o obrazovanju odraslih u Kantonu Sarajevo sa Principima i standardima
- Prilog 4.** Analiza i poređenje Zakona o obrazovanju odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde sa Principima i standardima
- Prilog 5.** Analiza i poređenje Zakona o obrazovanju odraslih u Kantonu 10 sa Principima i standardima
- Prilog 6.** Analiza i poređenje Zakona o obrazovanju odraslih u Hercegovačko-neretvanskom kantonu/županiji sa Principima i standardima
- Prilog 7.** Analiza i poređenje Zakona o obrazovanju odraslih u Zapadnohercegovačkom kantonu/županiji sa Principima i standardima
- Prilog 8.** Analiza i poređenje Zakona o obrazovanju odraslih u Unsko-sanskom kantonu sa Principima i standardima
- Prilog 9.** Analiza i poređenje Zakona o obrazovanju odraslih u Tuzlanskom kantonu sa Principima i standardima
- Prilog 10.** Analiza i poređenje Zakona o obrazovanju odraslih u Zeničko-dobojskom kantonu sa Principima i standardima

Prilog 1. Tabela 2 – Analiza i poređenje ZOOO u RSu sa Principima i standardima

REPUBLIKA SRPSKA			
	DJELATNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH	OPŠTI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH	SPECIFIČNI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH
	Djelatnost obrazovanja odraslih u Republici Srpskoj djelimično je definisana u skladu sa Principima i standardima. Naime, Zakon o obrazovanju odraslih Republike Srpske ne definiše oblast obrazovanja odraslih kao djelatnost od posebnog javnog interesa i visokog društvenog prioriteta – član 1. Zakona.	Opšti ciljevi obrazovanja odraslih nisu definisani ovim Zakonom.	Specifični ciljevi obrazovanja odraslih navedeni u Zakonu definisani su u skladu sa specifičnim ciljevima obrazovanja odraslih u Principima i standardima, ali nisu u potpunosti kongruentni. – član 4. Zakonom o obrazovanju odraslih Republike Srpske kao specifični ciljevi obrazovanja odraslih nisu navedeni: a) podizanje osnovne i funkcionalne pismenosti odraslih, b) obrazovanje za aktivno građanstvo i održiv razvoj, c) zadovoljenje specifičnih obrazovnih potreba pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa, d) zadovoljenje specifičnih obrazovnih potreba posebnih, naročito, marginaliziranih društvenih grupa i e) omogućavanje formalnog priznavanja i potvrđivanja rezultata prethodnog učenja odnosno stečenih znanja, vještina i sposobnosti, bez obzira na način njihovog sticanja (Zakonom o obrazovanju odraslih Republike Srpske validacija prethodnog učenja definisana je u skladu sa Principima i standardima, što samo po sebi definiše priznavanje pomenutih znanja, vještina i sposobnost, prema tome ovaj član nije deciderano pomenut, ali se sadrži u Zakonu)

OSNOVNA NAČELA OBRAZOVANJA ODRASLIH	Ne postoji diskrepancija u definisanju osnovnih načela obrazovanja odraslih, koja su definisana ovim Zakonom, i osnovnim načelima obrazovanja odraslih definisanim u Principima i standardima. – član 3. Zakona. Zakonom o obrazovanju odraslih Republike Srpske nisu definisana načela: a) promovisanje jednakih vrijednosti ishoda učenja u formalnom i neformalnom obrazovanju, te informalnom učenju, b) informisanja, savjetovanja, i vođenja u daljem obrazovanju i/ili karijernom napredovanju.
VIDOVI OBRAZOVANJA I SPECIFIČNOSTI UČENJA ODRASLIH	Vidovi i specifičnosti učenja odraslih ovim Zakonom definisani su u skladu sa Principima i standardima, ne postoji diskrepancija.
PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH	ZOOO Republike Srpske ne definiše programe dokvalifikacije kao formalne niti kao neformalne programe obrazovanja odraslih (član 16. Zakona). U svim ostalim segmentima programi obrazovanja odraslih u ovom Zakonu definisani su u skladu sa Principima i standardima – članovi 14 – 23. Zakona.
PROVOĐENJE OBRAZOVANJA ODRASLIH	a) <i>Polaznici</i> - Članovima 24 – 28. Zakona regulisani su uslovi upisa prava i obaveze polaznika obrazovanja odraslih. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. b) <i>Andragoški kadrovi</i> - Članom 34. Zakona Zakonom i Pravilnikom o vrsti stručne spreme nastavnika uređeni su vrsta stručne spreme, nastavnika, profesora, nastavnika za praktičnu nastavu, stručnih saradnika, predavača, trenera, voditelja i drugih stručnih radnika u obrazovanju odraslih. Zakonom nisu predviđena sistematska rješenja i institucionalni okvir za andragoško – metodičko – didaktičko usavršavanje i profesionalno napredovanje andragoških kadrova. c) <i>Organizatori obrazovanja odraslih</i> - Organizatori obrazovanja odraslih i način sticanja statusa javno priznatog organizatora obrazovanja odraslih uređeni su Zakonom o OO (članovi 10 – 13. Zakona) i Pravilnikom o postupku izbora izboru organizatora obrazovanja odraslih. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. d) <i>Uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih</i> - Zakonom o obrazovanju odraslih Republike Srpske i Pravilnikom o postupku izbora organizatora obrazovanja odraslih nisu definisani uslovi u pogledu prostora za rad i uslovi u pogledu obavezne opreme ustanova za obrazovanje odraslih predviđeni Principima i standardima. Pravilnikom o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, sadržini i načinu vođenja registara poslodavaca, takođe nisu precizirani uslovi za izvođenje praktične nastave (odgovarajućim prostorijama i opremi).

AKREDITACIJA, VALIDACIJA PRETHODNOG UČENJA I SERTIFICIRANJE	a) <i>Akreditacija</i> - Ovim Zakonom nije predviđena eksterna i interna akreditacija javno priznatih organizatora organizatora obrazovanja odraslih, niti razvijanje standarda i kriterija za interno i eksterno vrednovanje kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih. b) <i>Validacija prethodnog učenja</i> - Članom 31. Ovoga Zakona i Pravilnikom o formiranju ispitnih komisija, načinu rada i sprovođenju ispita uređen je način formiranja ispitnih komisija, način rada i sprovođenje ispita provjere znanja, vještina i sposobnosti pojedinaca koje obavlja Ispitni centar, organizaciona jedinica Zavoda čija je nadležnost provjera znanja, vještina i sposobnosti pojedinaca. Zakon ne uređuje način na koji bi informacije o mogućnostima validacije, kao i informacije i savjetovanje o procedurama bili dostupni svim zainteresovanim pojedincima a naročito ranjivim grupama stanovništva. c) <i>Sertificiranje</i> - Sertificiranje polaznika svih vidova obrazovanja odraslih uređeno je Zakonom o obrazovanju odraslih u Republici Srpskoj i Pravilnikom o formi i sadržaju javnih isprava u obrazovanju odraslih. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde.
EVIDENCIJE I BAZE PODATAKA	Dokumentacija i evidencije o obrazovanju odraslih te baze podataka uređeni su Pravilnikom o načinu vođenja registara organizatora obrazovanja i Pravilnikom o sadržaju, formatu i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije i u skladu je sa Principima i standardima. Zakonom i Pravilnicima nije predviđeno dostavljanje podataka i informacija Ministarstvu civilnih poslova. Iz raspoložive dokumentacije, registara i baza podataka Zavoda moguće je izvršiti statističko praćenje obrazovanja odraslih, ali ono nije uređeno Zakonom. Ovim Zakonom nije uređeno ni istraživanje obrazovanja odraslih.
DIJALOG I SARADNJA AKTERA U PODRUČJU OO	Ključni akteri u socijalnom i civilnom dijalogu i odlukama o politikama obrazovanja odraslih nisu definisani posebnim članom Zakona. Članom 23. Zakona predviđeno je da Udruženja poslodavaca i Privredna komora RS učestvuju u izboru zanimanja za koja se pripremaju programi obrazovanja odraslih i u izboru poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad. Zakonom je predviđeno formiranje lokalnih savjeta i njihove nadležnosti te je na taj način, u skladu sa Principima i standardima, definisano međusektorsko partnerstvo na nivou lokalne zajednice. Članom 39. Zakona obrazovanje odraslih definiše se kao partnerska djelatnost i zajednička odgovornost Republike, jedinica lokalne samouprave, poslodavaca, zaposlenih, privrednih i stručnih asocijacija, udruženja, naučnoistraživačkih i obrazovnih institucija i pojedinaca. Članom 35. Zakona predviđeno je da praćenje i unapređivanje obrazovanja odraslih obavlja Zavod, kao upravna organizacija u okviru Ministarstva. Zakonom nije predviđena institucionalna saradnja drugih ograna i institucija koje u okviru djelokruga svoga rada imaju obrazovanje odraslih. Zakon ne definiše saradnju sa nevladinim sektorom.

PLANIRANJE I FINANSIRANJE	a) <i>Planiranje</i> - Zavod za obrazovanje odraslih kao nadležni organ i ključni akter u praćenju i unapređenju kvaliteta obrazovanja odraslih nadležan je i za analitičke i razvojne aktivnosti u području obrazovanja odraslih. b) <i>Finansiranje</i> - Izvori finansiranja obrazovanja odraslih Zakonom o obrazovanju odraslih Republike Srpske definisani su u skladu sa Principima i standardima. Zakonom niti podzakonskim aktima nije definisana zajednička odgovornost za finansiranje u okviru međusektorskog partnerstva niti akcije i mjere usmjerene na dugoročno i održivo finansiranje obrazovanja odraslih. Članom 33. Zakona predviđeno je da osnovno obrazovanje odraslih i obrazovanje za sticanje prvog zanimanja budu besplatni. Zakon ne definiše ko je odgovoran za finansiranje ovih oblika obrazovanja odraslih.
NADGLEDANJE POLITIKA OO I NADZOR NAD RADOM ORGANIZATORA OO	Članovima 35. i 36. Zakona predviđeno je da Zavod, kao upravna organizacija Ministarstva radi na praćenju i unapređivanju obrazovanja odraslih. Zavod je odgovoran i stručni nadzor nad radom organizatora obrazovanja odraslih (član 40. Zakona stav 2.), a inspekcijski nadzor nad primjenom Zakona i drugih propisa iz oblasti obrazovanja odraslih vrši Republička uprava za inspekcijske poslove posredstvom prosvjetne inspekcije (član 40. Zakona stav 3.), što je u skladu sa Principima i standardima. Zakon nedovoljno jasno precizira nadgledanje politika obrazovanja odraslih i područja kontinuiranog monitoringa politika obrazovanja odraslih. Članovima 37. (radi efikasnijeg praćenja i ostvarivanja OO jedinice lokalne zajednice mogu osnovati lokalne savjete) i članom 38. Zakona (nadležnosti lokalnih savjeta su 1) da analiziraju i prate stanje u području razvoja ljudskih resursa zapošljavanje i obuke odraslih; 2) identifikuju potrebe i prioritete u OO i obuci u svom području; 3) prikupljaju informacije o potrebama tržišta rada u svom području; 4) dostavljaju Zavodu prijedloge za razvoj programa za OO; 5) predlažu programe OO koji će se finansirati; 6) obezbjeđuju sredstva za ustanove i organizacije za OO kojima je osnivač) samo djelimično je definisan ovaj segment. Kontinuirani monitoring uključivanja marginalizovanih društvenih grupa nije definisan Zakonom.

Prilog 2. Tabela 3 – Analiza i poređenje ZOOO u SBK sa Principima i standardima

SREDNJOBOSANSKI KANTON			
	DJELATNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH	OPŠTI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH	SPECIFIČNI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH
	Djelatnost obrazovanja odraslih Zakonom o obrazovanju odraslih u SBK u potpunosti je definisana u skladu sa Principima i standardima – član 4. Zakona.	Ne postoji član Zakona koji definiše opšte ciljeve, oni su djelimično definisani članom 4. ovoga Zakona.	Specifični ciljevi definisani ovim Zakonom u skladu sa Principima i standardima. – član 6. Zakona o obrazovanju odraslih SBK Zakonom kao specifični ciljevi obrazovanja odraslih nisu navedeni: a) obrazovanje za aktivno građanstvo i održiv razvoj (članom 4. stav c. ovoga Zakona obrazovanje odraslih definiše se kao cjelina namijenjena osposobljavanju za aktivno stanovništvo, čime je ovaj specifični cilj djelimično definisan) b) zadovoljenje specifičnih obrazovnih potreba pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa c) zadovoljenje specifičnih obrazovnih potreba posebnih, i, naročito, marginaliziranih društvenih grupa.
OSNOVNA NAČELA OBRAZOVANJA ODRASLIH	Diskrepancija u definisanju osnovnih načela obrazovanja odraslih u Zakonu o obrazovanju odraslih SBK i Principa i standarda u OO, član 5. Zakona, javlja se samo u djelimično definisanom članu e) kojim u ovom Zakonu nije definisano osiguranje kvaliteta obrazovanja <i>bez obzira na nacionalne, etničke, kulturne, socijalne, ekonomske, regionalne, lokalne i druge specifičnosti okruženja u kojem se ono organizuje i provodi.</i>		
VIDOVI OBRAZOVANJA I SPECIFIČNOSTI UČENJA ODRASLIH	Specifičnosti učenja odraslih nisu definisane kao poseban član Zakona o obrazovanju odraslih SBK. Članom 7. ovoga Zakona kojim su uređeni načini izvođenja programa obrazovanja odraslih, djelimično se definišu i specifičnosti učenja odraslih. Vidovi učenja odraslih su u potpunosti definisani u skladu sa Principima i standardima. – član 7. Zakona		

PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH	Ne postoji velika diskrepancija u definisanju programa obrazovanja odraslih u Zakonu o obrazovanju odraslih SBK u odnosu na načinu na koji su isti definisani u Principima i standardima. Postojeća odstupanja odnose se na: činjenicu da se programi usavršavanja ne definišu kao formalni programi obrazovanja odraslih - član 14. ovoga Zakona, članom 15. Zakona predviđen je isti sadržaj programa za formalne i neformalne programe, zastupljenost instruktivne nastave predviđena je u obimu od 40% - član 16. Zakona
PROVOĐENJE OBRAZOVANJA ODRASLIH	<i>a) Polaznici</i> Ne postoji diskrepancija u načinu na koji je definisani način sticanja i prestanka statusa polaznika obrazovanja odraslih i prava i obaveze polaznika obrazovanja odraslih u Zakonu o obrazovanju odraslih SBK u odnosu na Principe i standarde. <i>b) Organizatori obrazovanja odraslih</i> Članovima 8 - 18. Zakona o obrazovanju odraslih SBK uređen je način licenciranja i rada organizatora obrazovanja odraslih. Članom 8. Zakona predviđeno je da formalno obrazovanje odraslih mogu provoditi, uz redovno obrazovanje: osnovne škole, srednje, škole i visokoškolske ustanove u svim oblicima vlasništva te ustanove za smještaj i brigu o osobama sa posebnim potrebama i penološke ustanove, (što centre obrazovanja odraslih u ovom kantonu stavlja u nezavisan položaj) <i>c) Uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih</i> Uslovi vezanih za prostor i opremu za rad organizatora obrazovanja odraslih nisu navedeni u Zakonu o obrazovanju odraslih SBK. Isti su trebali da budu precizirani Standardima i normativima za obrazovanje odraslih osoba (član 9. stav 1 b.) i Pravilnikom o zadovoljenosti uslova za rad organizatora obrazovanja odraslih (član 9. stav 8), čije je donošenje predviđeno Zakonom u septembru mjesecu 2017. godine. a koji do danas nisu doneseni <i>d) Andragoški radnici</i> Uslovi u pogledu kvalifikacija i kompetencija andragoških radnika uređeni su članovima 25 - 27. ovoga Zakona. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde, ali ni dovoljno precizno definisanje stručne spreme andragoških radnika koje bi trebalo biti dodatno uređeno Pravilnikom o stručnoj spremi izvođača programa obrazovanja odraslih koji do danas nije donesen. Članom 39. Zakona uređeno je stručno usavršavanje andragoških radnika, kao i sistematsko i institucionalno rješenje za isto.

AKREDITACIJA, VALIDACIJA PRETHODNOG UČENJA I SERTIFICIRANJE	<i>a) Akreditacija</i> Akreditacija je Zakonom o obrazovanju odraslih SBK uređena u skladu sa Principima i standardima. – član 11. Zakona. Odstupanja, nedostatci se javljaju usljed neprecizno definisanih i preciziranih radnih uslova i nepostojanja podzakonskih akata koji ih definišu. Razvijanje standarda i kriterija za interno i eksterno vrednovanje kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih nije uređeno ovim Zakonom. <i>b) Validacija prethodnog učenja</i> Članom 28. Zakona o obrazovanju odraslih SBK predviđeno je da osoba polaganjem ispita može dokazati znanja, vještine i kompetencije bez obzira na način na koji su stečena. Predviđeno je da se donesu podzakonska akta u kojima će biti propisan način organizovanja i provođenja ispita. Podzakonski akt nije usvojen do danas. Zakon ne uređuje način na koji bi informacije o mogućnostima validacije, kao i informacije i savjetovanje o procedurama bili dostupni svim zainteresovanim pojedincima a naročito ranjivim grupama stanovništva. <i>c) Sertificiranja</i> Ne postoji diskrepancija u načinu na koji je certificiranje definisano u Zakonom o obrazovanju odraslih SBK (član 22. Zakona) i Principima i standardima. Pravilnik o nazivu, sadržaju i obliku javne isprave o formalnom i neformalnom obrazovanju odraslih osoba još uvijek nije donesen, što predstavlja ogroman problem kako organizatorima obrazovanja odraslih, tako i nosiocima politika obrazovanja odraslih.
EVIDENCIJE I BAZE PODATAKA	Dokumentacija i evidencije o obrazovanju odraslih u Zakonu o obrazovanju odraslih SBK definisane su u skladu sa Principima i standardima. – članovi 30. i 31. Zakona. Pravilnik o sadržaju obliku te načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije još uvijek nije donesen. Zakonom nije predviđeno dostavljanje informacija Ministarstvu civilnih poslova. Zakonom nije uređeno vođenje statistike obrazovanja odraslih, niti istraživanje u polju obrazovanja odraslih.
DIJALOG I SARADNJA AKTERA U PODRUČJU OO	Članovima 12. i 13. ZOOO SBK definisano je Partnerstvo (dijalog i saradnja aktera u području obrazovanja odraslih) Međusektorsko partnerstvo definisano je kroz partnerstvo reprezentativnih socijalnih partnera u skladu sa Principima i standardima. U ovom obliku partnerstva, članom 13. definisane su i uloge nevladinog sektora, bez diskrepancije sa Principima i standardima.

	Međuresorna saradnja u obrazovanju odraslih u SBK definisana je članom 36. Zakona. – saradnja je predviđena samo u segmentu planiranja, ne po pitanju praćenja i izvršavanja preuzetih međunarodnih obaveza, usaglašavanja sektorskih politika i zakonodavstava, nadgledanja i evaluacije efekata sektorskih strategija. Članom 36. Zakona uređena je institucionalna saradnja za koju je odgovorno Vijeće.
PLANIRANJE I FINANSIRANJE	<i>a) Planiranje</i> Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i sporta SBK zaduženo je za praćenje, razvoj, vrednovanje i unapređenje sistema obrazovanja odraslih (član 38.). Planiranje obrazovanja odraslih u svim segmentima definisano je u skladu sa Principima i standardima. Zakonom nije definisano razvijanje sektorskih strategija. <i>b) Finansiranje</i> Finansiranje obrazovanja odraslih u Zakonu o obrazovanju odraslih SBK definisano je u skladu sa Principima i standardima (članovi 40. i 41.)
NADGLEDANJE POLITIKA OO I NADZOR NAD RADOM ORGANIZATORA OO	Zakonom o obrazovanju odraslih SBK predviđeno je da upravni i stručni nadzor nad radom organizatora obrazovanja odraslih provodi Ministarstvo, a inspekcijski nadzor nad radom organizatora obrazovanja odraslih provodi inspekcija za obrazovanje. – član 42. Zakona Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i sporta zaduženo je za praćenje, razvoj, vrednovanje i unapređenje sistema obrazovanja odraslih. Kontinuirani monitoring uključivanja marginalizovanih društvenih grupa nije definisan Zakonom.

Prilog 3. Tabela 4 – Analiza i poređenje ZOOO u KS sa Principima i standardima

KANTON SARAJEVO			
	DJELATNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH	OPŠTI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH	SPECIFIČNI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH
	Djelatnost obrazovanja odraslih u Zakonu o obrazovanju odraslih KS u potpunosti je definisana u skladu sa Principima i standardima. – član 2. Zakona	Opšti ciljevi obrazovanja odraslih u ovom Zakonu u potpunosti su definisni u skladu sa Principima i standardima. – član 5. Zakona	Ne postoji diskrepancija u načinu na koji su specifični ciljevi obrazovanja odraslih definisani u Zakonu o obrazovanju odraslih KS u odnosu na Principe i standarde. – član 5. Zakona
OSNOVNA NAČELA OBRAZOVANJA ODRASLIH	U Zakon o obrazovanju odraslih KS članom 6. Zakona pored načela predviđenih Principima i standardima kao osnovna načela navedena su i: a) načelo javnosti i b) načelo povezivanja obrazovanja sa tržištem rada.		
VIDOVI OBRAZOVANJA I SPECIFIČNOSTI UČENJA ODRASLIH	Vidovi obrazovanja odraslih defnisani su u skladu sa Princpima i standardima. – član 8. Zakona Specifičnosti učenja odraslih nisu definisane kao poseban član Zakona o obrazovanju odraslih KS. Član 31. stavom 3. ovoga Zakona kojim su uređeni programi obrazovanja odraslih kaže da programi obrazovanja odraslih moraju biti prilagođeni odgovarajućem stepenu obrazovanja, kao i dobi polaznika, njihovom prethodnom obrazovanju, znanju, vještinama i sposobnostima, čime su specifičnosti učenja odraslih osoba definisane u skladu sa Principima i standardima.		
PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH	Ne postoji diskrepancija u načinu na koji su programi obrazovanja odraslih definisani u ovom Zakonu i Principima i standardima. – članovi 29 – 40. Zakona o obrazovanju odraslih KS. Vrste programa, način njihovog donošenja i izvođenja u potpunosti su u skladu sa Principima i Standardima. Pravilnik o načinu organizovanja, provođenja, dužini trajanja, potrebnom fondu sati za sticanje srednje stručne sprema, programa prekvalifikacija, programa osposobljavanja i programa brze obuke za potrebe poslodavca još uvijek nije donesen što ovaj segment provođenja obrazovanja odraslih u određenoj mjeri otežava.		

PROVOĐENJE OBRAZOVANJA ODRASLIH	<i>a) Polaznici</i> Ne postoji diskrepancija u načinu na koji su definisani status, prava i obaveze polaznika u obrazovanju odraslih u Zakonu o obrazovanju odraslih KS i Principa i standarda.- članovi 52 - 55. Zakona <i>b) Organizatori obrazovanja odraslih</i> Organizatori obrazovanja odraslih definisani su Zakonom o obrazovanju odraslih KS u skladu sa Principima i standardima. – članovi 13 – 16. Zakona <i>c) Uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih</i> Uslovi za obavljanje djelatnosti u obrazovanju odraslih i sticanja statusa licenciranog organizatora obrazovanja odraslih Zakonom o obrazovanju odraslih KS definisani su u skladu sa Principima i standardima. Ne postoji diskrepancija u ovom segmentu. – članovi 13 - 22. Zakona Pravilnik o ispunjenosti uslova za rad i akreditaciju još uvijek nije donesen, ali Odluka o standardima i normativima i sam Zakon u potrebnoj mjeri uređuju uslove za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih. <i>d) Andragoški radnici</i> Uslovi u pogledu lica koja izvode programe obrazovanja odraslih ili osiguravaju stručnu pomoć u njihovoj realizaciji, sistemsko rješenje i institucionalni okvir za stručno usavršavanje istih propisani Zakonom o obrazovanju odraslih KS u potpunosti su u skladu sa Principima i standardima. Pravilnik o uvjetima kvalifikacija i kompetencija andragoškog kadra (član 44. Stav (2)) nije usvojen do danas.
AKREDITACIJA, VALIDACIJA PRETHODNOG UČENJA I SERTIFICIRANJE	<i>a) Akreditacija</i> Zakonom o obrazovanju odraslih KS akreditacija, procjena kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih kao i programa koje oni provode definisana je u skladu sa Principima i standardima. - član 26. Pravilnik o ispunjenosti uvjeta za rad i akreditaciju još uvijek nije donesen ali Zakon i Odluka o standardima i normativima uređuju ovaj segment u dovoljnoj mjeri da provođenje akreditacije organizatora obrazovanja odraslih može bit realizovano. <i>b) Validacija prethodnog učenja</i> Ne postoji diskrepancija u načinu na koji je definisana validacija prethodnog učenja u Zakonu o obrazovanju odraslih KS i Principa i standarda. - član 41. Zakona <i>c) Sertificiranja</i> Zakonom o obrazovanju odraslih KS certificiranje – izdavanje odgovarajućih isprava o obrazovanju kojima se potvrđuje da su ishodi učenja, znanja, vještina i sposobnosti koje je pojedinac stekao kroz jedan od oblika obrazovanja i učenja odraslih provjereni i potvrđeni od strane nadležne institucije/tijela, a sve u skladu sa utvrđenim kriterijima i standardima, definisani su bez diskrepancije sa Principima i standardima. - član 56. Zakona Pravilnikom o formi i sadržaju javnih isprava u obrazovanju odraslih uređen je naziv, sadržaj i oblik javnih isprava za odrasle u sticanju srednje stručne spreme, prekvalifikaciji, usavršavanju, sticanju niže stručne spreme, osposobljavanju i osnovnom obrazovanju.

EVIDENCIJE I BAZE PODATAKA	Evidencije i baze podataka u obrazovanju odraslih u Zakonu o obrazovanju odraslih KS definisane su u skladu sa Principima i standardima. - članovi 24. i 25. Zakona o obrazovanju odraslih Kantona Sarajevo Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije propisan je sadržaj i format obrazaca andragoške dokumentacije koju vode organizatori obrazovanja odraslih, a koji imaju odobrenje za izvođenje određenog programa obrazovanja odraslih, način njihovog vođenja i čuvanja, sadržaj i način vođenja evidencija o orgnizatorima obrazovanja odraslih, programima, polaznicima, andragoškim radnicima, kao i evdencije o drugim podacima važnim za praćenje stanja i razvoj djelatnosti obrazovanja odraslih koju vodi Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS. Zakonom nije predviđeno dostavljanje informacija Ministarstvu civilnih poslova. Zakonom nije uređeno vođenje statistike u oblasti obrazovanja odraslih ni istraživanje u ovoj oblasti.
DIJALOG I SARADNJA AKTERA U PODRUČJU OO	Zakonom o obrazovanju odraslih KS kao poseban član Zakona nije definisan dijalog i saradnja aktera u području obrazovanja odraslih. Članom 38. Zakona Privredne komore i Udruženja poslodavaca navedene su kao akteri koji predlažu zanimanja za koja se pripremaju određeni programi. Članom 39. i 40. poslodavci su navedeni kao akteri kod kojih se realizuje praktična nastava i osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih, dok su članom 30. stavom 3. Federalni zavod za zapošljavanje, Služba za zapošljavanje KS, Privredna komora Federacije Bosne i Hercegovine, Privredna Komora KS, Obrtničke komore Federacije Bosne i Hercegovine, Obrtničke komore KS, Agencija za državnu službu Federacije BiH, udruženja poslodavaca, organi jedinica lokalne samouprave, ministarstva i drugi organi uprave navedeni kao kao akteri koji daju mišljenja i iskaze u procesu pripremanja Plana obrazovanja odraslih, što u velikoj mjeri uređuje ovaj segment oblasti obrazovanja odraslih. Zakonom nije uređena saradnja sa nevladinim sektorom.
PLANIRANJE I FINANSIRANJE	a) <i>Planiranje</i> Članom 30. ovoga Zakona definisano je planiranje i reprezentativni socijalni partneri, ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. b) <i>Finansiranje</i> Finansiranje obrazovanja odraslih Zakonom o obrazovanju odraslih KS u potpunosti je u saglasnosti sa Principima i standardima. – članovi 58 – 62. Zakona
NADGLEDANJE POLITIKA OO I NADZOR NAD RADOM ORGANIZATORA OO	Članom 63. i 64. Zakona o obrazovanju odraslih KS definisani su nadgledanje politika i nadzor nad radom organizatora obrazovanja odraslih, koji su u potpunosti usaglašeni sa principima i standardima. Kontinuirani monitoring uključivanja marginalizovanih društvenih grupa nije definisan Zakonom.

Prilog 4. Tabela 5 – Analiza i poređenje ZOOO u BPK Goražde sa Principima i standardima

BOSANSKO – PODRINJSKI KANTON GORAŽDE			
	DJELATNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH	OPŠTI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH	SPECIFIČNI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH
	Djelatnost obrazovanja odraslih ovim Zakonom u potpunosti je definisana u skladu sa Principima i standardima. – član 3. Zakona	Opšti ciljevi obrazovanja odraslih u Zakonu o obrazovanju odraslih BPK u potpunosti su definisni u skladu sa Principima i standardima. – član 6. Zakona	Ne postoji diskrepancija u načinu na koji su specifični ciljevi definisani u Zakonu o obrazovanju odraslih BPK u odnosu Principima i standardima. član 6. Zakona Zakonom nisu navedeni specifični ciljevi obrazovanja odraslih, koji se navode kao specifični ciljevi obrazovanja odraslih u Principima i standardima: 1) obrazovanje za aktivno građanstvo i održiv razvoj, 2) zadovoljavanje specifičnih obrazovnih potreba pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa 3) zadovoljenje specifičnih obrazovnih potreba posebnih, i naročito, marginaliziranih društvenih grupa.
OSNOVNA NAČELA OBRAZOVANJA ODRASLIH	Ne postoji diskrepancija u definisanju osnovnih načela obrazovanja odraslih u Zakonu o obrazovanju odraslih BPK i Principa i standarda u obrazovanju odraslih. Članom 5. Zakona pored načela predviđenih Principima i standardima kao osnovna načela (principi) navedena su i načela: a) racionalnog korištenja obrazovnih mogućnosti, teritorijalne blizine i dostupnosti obrazovanja svima pod jednakim uslovima, u skladu sa njihovim sposobnostima, b) povezivanje obrazovanja sa tržištem rada i c) garancija kvaliteta obrazovne ponude.		
VIDOVI OBRAZOVANJA I SPECIFIČNOSTI UČENJA ODRASLIH	Vidovi obrazovanja odraslih defnisani Zakonom o obrazovanju odraslih BPK definisani su u skladu sa Principima i standardima.– članovi 7 -11. Zakona Specifičnosti učenja odraslih nisu definisane kao poseban član Zakona, ali se članom 25. Zakona stav 3. i 4. koji uređuje programe obrazovanja odraslih definišu i specifičnosti učenja odraslih osoba.		

PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH	Programi obrazovanja odraslih Zakonom o obrazovanju odraslih BPK definisani su članovima 25. – 35. Zakona. Ne postoji veća diskrepancija u načinu na koji su programi definisani ovim Zakonom u odnosu na Principe i standarde. Odstupanje se javlja u pogledu definisanja programa osposobljavanja, koji su ovim Zakonom definisani i kao formalni i kao neformalni programi obrazovanja odraslih, dok Principi i standardi ove programe svrstavaju u formalne programe obrazovanja odraslih. Kao razlog za ovo odstupanje može se uzeti u obzir činjenica da se radi o maloj administrativnoj jedinici, prema zadnjem popisu stanovništva u ovom kantonu živi 23.734 stanovnika i kao takav predstavlja najmaloljudniji kanton u Bosni i Hercegovini, što i broj provajdera formalnog obrazovanja svodi na minimum, pa se ovo može shvatiti kao namjera donosioca politika da na potrebu za usavršavanjem i osposobljavanjem budu u mogućnosti odgovoriti u slučaju da kapacitet provajdera iz formalnog sektora ne bude u mogućnosti da odgovori na potrebe za istim. Pravilnikom o postupku odobravanja izvođenja programa u sistemu formalnog obrazovanja odraslih propisan je način i postupak odobravanja programa u sistemu formalnog obrazovanja odraslih oraganizatorima koji mogu izvoditi programe obrazovanja odraslih u skladu sa aktuelnim Zakonom.
PROVOĐENJE OBRAZOVANJA ODRASLIH	a) <i>Polaznici</i> - Sticanje statusa polaznika obrazovanja odraslih, prava i obaveze polaznika obrazovanja odraslih u Zakonu o obrazovanju odraslih BPK definisani su u skladu sa Principima i standardima. – članovi 42 – 46. Zakona b) <i>Organizatori obrazovanja odraslih</i> - Organizatori obrazovanja odraslih ustanove, organizacije i drugi pravni subjekti koji ispunjavaju uslove za obavljanje ove djelatnosti, propisane od strane Ministarstva definisani su u skladu sa Principima i standardima. – članovi 13 – 21. ovoga Zakona c) <i>Uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih</i> - Standardi i normativi, te način postupka za utvrđivanje uslova koje mora ispunjavati ustanova za izvođenje programa formalnog obrazovanja, minimalni prostorni, kadrovski i drugi opšti materijalno – tehnički uslovi neophodni za obavljanje programa obrazovanja odraslih u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih BPK propisani su i utvrđeni Pravilnikom o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za izvođenje programa obrazovanja odraslih u ustanovama za obrazovanje odraslih. Ne postoji diskrepancija u načinu na koji su uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih definisani u Zakonu o obrazovanju odraslih BPK u odnosu na Principe i standarde. Pravilnik o minimalnim uslovima, površini i standardima prostorija, još uvijek nije donesen ali doneseni Standardi i normativi u potpunosti uređuju ovaj segment obrazovanja odraslih. d) <i>Andragoški radnici</i> - Članom 30. Zakona o obrazovanju odraslih BPK definisana su lica koja izvode programe obrazovanja odraslih ili osiguravaju stručnu podršku i pomoć u njihovoj realizaciji. Članom 50. ovoga Zakona uređeno je stručno usavršavanje andragoških radnika. Članom 11. Pravilnika o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za izvođenje programa obrazovanja odraslih u ustanova za obrazovanje odraslih definisan je nivo obrazovanja utvrđen propisima koji regulišu djelatnost obrazovanja.

	Ne postoji diskrepancija u načinu na koji su definisani izvođači programa obrazovanja odraslih ovim Zakonom u odnosu na Principe i standarde.
AKREDITACIJA, VALIDACIJA PRETHODNOG UČENJA I SERTIFICIRANJE	a) <i>Akreditacija</i> - Članom 20. Zakona o obrazovanju odraslih BPK djelimično je uređena akreditacija, odnosno provjera uslova za rad javno priznatih organizatora obrazovanja odraslih, koju prema ovome članu Zakona vrši nadležno Ministarstvo svake četiri godine. Zakonom nije regulisano razvijanje internog vrednovanja kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih. b) <i>Validacija prethodnog učenja</i> - Ne postoji diskrepancija u načinu na koji je definisana validacija prethodnog učenja u Zakonu o obrazovanju odraslih BPK u odnosu na Principe i standarde.- članovi: 38,39,40,41, 51. Zakona Zakon ne uređuje način na koji bi informacije o mogućnostima validacije, kao i informacije i savjetovanje o procedurama bili dostupni svim zainteresovanim pojedincima a naročito ugroženim grupama građana. c) <i>Sertificiranje</i> - Ovim Zakonom sertifikiranje – izdavanje odgovarajućih isprava o obrazovanju kojima se potvrđuje da su ishodi učenja – znanja, vještine i sposobnosti koje je pojedinac stekao kroz jedan od oblika obrazovanja i učenja odraslih provjereni i potvrđeni od strane nadležne institucije/tijela, u skladu sa utvrđenim kriterijima i standardima definisani su u skladu sa Principima i standardima – član 46. Zakona Pravilnik o formi i sadržaju javnih isprava u obrazovanju odraslih još uvijek nije donesen, niti je ovaj segment uređen nekim drugim, do sada donesenim podzakonskim aktom.
EVIDENCIJE I BAZE PODATAKA	Članovima 53. i 54. Zakona o obrazovanju odraslih BPK uređeno je vođenje andragoške dokumentacije i evidencije o obrazovanju odraslih. Pravilnikom o sadržaju, obliku, načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije propisani su sadržaj i oblik obrazaca andragoške dokumentacije koju vode ustanove za obrazovanje odraslih, kao i način vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije. Pravilnikom o postupku utvrđivanja uslova, sadržaju i načinu vođenja registara ustanova za obrazovanje odraslih uređen je postupak utvrđivanja uslova, sadržaj i način vođenja registara ustanova za obrazovanje odraslih koje vodi Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport BPK. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. Zakonom nije predviđeno dostavljanje informacija Ministarstvu civilnih poslova. Zakonom nije uređeno vođenje statistike obrazovanja odraslih niti istraživanje u ovoj oblasti.
DIJALOG I SARADNJA AKTERA U PODRUČJU OO	Ovim Zakonom nije definisan dijalog i saradnja aktera u području obrazovanja odraslih kao poseban član Zakona. Članovima Zakona, kako slijedi dalje u tekstu, definisana su pojedina područja saradnje: Članom 38. ovoga Zakona Služba za zapošljavanje BPK, Ministarstvo za privredu Kantona, Privredna komora, Obrtnička komora i Udruženje poslodavaca BPK, jedinice lokalne samouprave i nadležna ministarstva navedeni su kao partneri (ključni akteri) u procesu pripremanja plana obrazovanja odraslih. Članom 34. Zakona Privredne i Obrtničke komore te udruženja poslodavaca navedeni su kao akteri koji

	predlažu zanimanja za koja se pripremaju odgovarajući ogledni programi (član 33. Zakona definiše ogledne programe kao programe za kojima postoji potreba zbog uvođenja organizacionih promjena, primjene savremene tehnologije, zahtjeva tržišta rada za deficitarnom radnom snagom) i na taj način je djelimično definisana saradnja reprezentativnih socijalnih partnera, kao i članom 55. Zakona u cilju odgovora na hitne potrebe tržišta rada, kojim je definisano da poslodavac može podnijeti Ministarstvu zahtjev za organizovanja hitne obuke. Saradnja sa nevladinim sektorom nije definisana ovim Zakonom.
PLANIRANJE I FINANSIRANJE	a) <i>Planiranje</i> - Članom 60. Zakona o obrazovanju odraslih BPK predviđeno je formiranje Vijeća za obrazovanje odraslih koje čine predstavnici relevantnih socijalnih partnera: tijela državne uprave, jedinice lokalne samouprave, ustanove za obrazovanje odraslih, poslovno – stručne organizacije, sindikati i udruženja poslodavaca koja imaju status socijalnog partnera. – član 63. Zakona Vijeće je stručno savjetodavno tijelo koje ima zadatak da prati stanje i predlaže mjere za razvoj obrazovanja odraslih (plan obrazovanja odraslih za period od jedne godine, mišljenje na prijedloge zakonskih i drugih propisa, finansiranje programa za programe koji se finansiraju iz budžeta kantona). Zakonom o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima Kantonalne uprave (Sl. Novine BPK Goražde br. 5/03, 8/04, 6/10, 13/12) predviđeno je da Pedagoški Zavod Goražde prati tržište rada i programe prekvalifikacije i dokvalifikacije mladih i odraslih, te učestvuje u reformi obrazovnog sistema. Odgovornost za praćenje, razvoj, vrednovanje i unapređenje sistema obrazovanja odraslih uređena je članom 65. ovoga Zakona i tu odgovornost ima Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport. b) <i>Finansiranje</i> - Ne postoji diskrepancija u načinu na koji je definisano finansiranje obrazovanja odraslih u Zakonu o obrazovanju odraslih BPK u odnosu na Principe i standarde. – članovi 66 – 75. Zakona
NADGLEDANJE POLITIKA OO I NADZOR NAD RADOM ORGANIZATORA OO	Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport odgovorno je za upravni i stručni nadzor nad provođenjem Zakona o obrazovanju odraslih. - članom 76. Zakona Stavom 2. istog člana Zakona definisano je da inspekcijski nadzor nad primjenom Zakona i drugih propisa donesenih na osnovu njega provodi resorna kantonalna inspekcija. Kontinuirani monitoring uključivanja marginalizovanih društvenih grupa nije definisan Zakonom.

Prilog 5. Tabela 6 – Analiza i poređenje ZOOO u K10 sa Principima i standardima

KANTON 10			
	DJELATNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH	OPŠTI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH	SPECIFIČNI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH
	Djelatnost obrazovanja odraslih ovim Zakonom definisana je u skladu sa Principima i standardima. – član 3. Zakona	Opšti ciljevi obrazovanja odraslih nisu definisani ovim Zakonom, osim stava g. člana 5. Zakona koji se odnosi na: povećanje profesionalne mobilnosti i fleksibilnosti radno aktivnog stanovništva.	Specifični ciljevi obrazovanja odraslih uređeni Zakonom o obrazovanju odraslih Kantona 10 u skladu su sa Principima i standardima. – član 5. Zakona Zakon ne definiše specifične ciljeve u Principima i standardima koji se odnose na: a) obrazovanje za aktivno građanstvo i održiv razvoj, b) zadovoljenje specifičnih potreba pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa, i c) zadovoljenje specifičnih obrazovnih potreba posebnih, naročito, marginaliziranih društvenih grupa.
OSNOVNA NAČELA OBRAZOVANJA ODRASLIH	Ne postoji diskrepancija u definisanju osnovnih načela obrazovanja odraslih Zakonom o obrazovanju odraslih Kantona 10 i Principa i standarda. Članom 4.ovoga Zakona pored načela predviđenih Principima i standardima kao osnovna načela obrazovanja odraslih navedeni su i: a) povezivanje obrazovanja sa tržištem rada i b) saradnja u oblasti obrazovanja odraslih – tijela uprave nadležnih za oblast obrazovanja, privrede, rada, zapošljavanja, socijalne zaštite, ustanova i drugih organizacija nadležnih za razvoj, osiguranje unapređenje OO, jedinica lokalne samouprave, kao i socijalnih partnera (Privredne komore, Udruženja poslodavaca Kantona i reprezentativnih sindikata).		
VIDOVI OBRAZOVANJA I SPECIFIČNOSTI UČENJA ODRASLIH	Članom 6. ovoga Zakona definisani su vidovi učenja odraslih. Ne postoji diskrepancija u načinu na koji su oni definisani ovim Zakonom u odnosu na Principe i standarde. Specifičnosti učenja odraslih definisane članom 7. Zakona u potpunosti su u skladu sa Principima i standardima.		

PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH	Programi obrazovanja odraslih definisani su članovima 10, 11, 12,13,14,15,16,17 i 18. Zakona o obrazovanju odraslih Kantona 10 Vrste formalnih programa i njihov sadržaj (članovi 10. i 14. Zakona) definisani su u skladu sa Principima i standardima. Programi usavršavanja i osposobljavaja članom 10. ovoga Zakona stav 3. definisani su kao neformalni programi obrazovanja odraslih. Ovim Zakonom nisu definisani programi obrazovanja za treću životnu dob niti programi za obrazovanje s ciljem zadovoljenja specifičnih obrazovnih i kulturnih potreba posebnih društvenih grupa. Načini donošenja programa obrazovanja odraslih ovim Zakonom definisani su u skladu sa Principima i standardima. Članom 16. Zakona o obrazovanju odraslih Kantona 10 definisan je način izvođenja programa obrazovanja odraslih. Ovim članom nije definisan procenat zastupljenosti konsultativno-instruktivne nastave (min ili max) za polaznike obrazovanja koji nisu u mogućnosti svakodnevno prisustvovati redovnoj nastavi. Stav 4. člana 16. ovoga Zakona kaže da ministar može posebnim pravilnikom utvrditi minimum sati praktične nastave za određena zanimanja.
PROVOĐENJE OBRAZOVANJA ODRASLIH	<i>a) Polaznici</i> Sticanje statusa polaznika obrazovanja odraslih je djelimično definisano u skladu sa Principima i standardima ovim Zakonom. Zakonom nije definisana razlika u načinu upisa u formalne i neformalne programe, niti prava i obaveze polaznika obrazovanja odraslih. - članovi 19, 20, 21. Zakona <i>b) Organizatori obrazovanja odraslih</i> Članom 9. Zakona definisano je ko može da provoditi formalno i neformalno OO. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. <i>c) Uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih</i> Zakonom o obrazovanju odraslih Kantona 10 nisu definisani uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih. <i>d) Andragoški radnici</i> Članom 24. i 25. Zakona uređena je stručna sprema nastavnika za izvođenje programa obrazovanja odraslih i način sticanja radnog statusa andragoškog radnika. Zakon uređuje i pravo i obavezu kontinuiranog stručnog i andragoškog usavršavanja (član 24. stav 3.), ali ne definiše ko je dužan da osigura sistemsko rješenje i institucionalni okvir za provođenje istog.

AKREDITACIJA, VALIDACIJA PRETHODNOG UČENJA I SERTIFICIRANJE	<i>a) Akreditacija</i> Ovim Zakonom nije uređena akreditacija, kvalitet i standardi koje organizator obrazovanja odraslih mora da ispuni, niti ko vrši akreditaciju organizatora i programa obrazovanja odraslih, razvijanje standarda i kriterija za interno i eksterno vrednovanje kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih. Članom 15. ovoga Zakona stav 4. povjerenstvo za ispunjenost uslova za izvođenje programa obrazovanja odraslih je navedeno kao organ koji vrši provjeru uslova za izvođenje programa obrazovanja odraslih. <i>b) Validacija prethodnog učenja</i> Članom 26. Zakona o obrazovanju odraslih Kantona 10 uređena je validacija prethodno stečenih znanja, organizatori ispita i ustanove koje provode isti. Zakonom nisu uređeni kriteriji i procedure validacije niti način i savjetovanje, informisanje o procedurama za provođenje istog. <i>c) Sertificiranje</i> Ne postoji diskrepancija u načinu na koji je certificiranje uređeno ovim Zakonom u odnosu na Principe i standarde. S obzirom na činjenicu da podzakonska akta koja definišu naziv, formu i sadržaj javnih isprava koje se stiču u sistemu obrazovanja odraslih nisu donesena nije poznata/dostupna forma istih. (član 22. Zakona)
EVIDENCIJE I BAZE PODATAKA	Članom 28. i 29. ovoga Zakona uređeno je vođenje evidencije i dokumentacije o obrazovanju odraslih. Članom 28. uređeno je vođenje dokumentacije od strane organizatora obrazovanja odraslih. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. Način vođenja evidencije o organizatorima obrazovanja odraslih, programima, polaznicima, andragoškim radnicima, i o drugim podacima važnim za praćenje i razvoj obrazovanja odraslih nisu uređni jer nisu donesena podzakonska akta za uređenje istih, predviđena članom 29. Zakona stav 2. Članom 12. stav (e).ovoga Zakona uređeno je vođenje registara poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, a član 32. stav (h) da je nadležno Ministarstvo zaduženo da vodi baze podataka i osigurava informacije o evidenciji i drugim važnim podacima. Zakonom nije uređeno vođenje statistike obrazovanja odraslih niti istraživanje o i u vezi obrazovanja odraslih. Zakonom nije predviđeno dostavljanje informacija Ministarstvu civilnih poslova.

DIJALOG I SARADNJA AKTERA U PODRUČJU OO	Zakonom o obrazovanju odraslih Kantona 10 nije definisan dijalog i saradnja aktera u području obrazovanja odraslih kao poseban član Zakona. Članom 4. ovoga Zakona, stav (k) tijela uprave nadležnih za oblast obrazovanja, privrede rada, zapošljavanja, socijalne zaštite, ustanova i drugih organizacija nadležnih za razvoj, osiguranje unapređenja obrazovanja odraslih, jedinica lokalne samouprave, kao i socijalnih partnera (Privredne komore, Udruženja poslodavaca Kantona i reprezentativnih sindikata) navedeni su kao akteri u saradnji u oblasti obrazovanja odraslih. Članom 12. Zakona Strukovne komore i udruge poslodavaca i jedinica lokale samouprave navedeni su kao akteri koji predlažu zanimanja za koja se pripremaju odgovarajući ogledni programi, koji učestvuju u koncipiranju programa učenje uz rad, predlažu programe usavršavanja i osposobljavanja i vode registre poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad. Na taj način je djelimično definisana saradnja reprezentativnih socijalnih partnera. Saradnja sa nevladinim sektorom, među jedinicama lokalne samouprave i međuresorna saradnja nisu uređeni ovim Zakonom.
PLANIRANJE I FINANSIRANJE	<i>a) Planiranje</i> Donošenje programa obrazovanja odraslih uređeno je u skladu sa Principima i standardima. Strateško planiranje i donošenje akcionih planova u području obrazovanja odraslih nije uređeno ovim Zakonom. Članom 32. ovoga Zakona Ministarstvo nauke, kulture i sporta zaduženo je za praćenje, razvoj, vrednovanje i unapređenje sistema obrazovanja odraslih. <i>b) Finansiranje</i> Ne postoji diskrepancija u načinu na koji je definisano finansiranje obrazovanja odraslih u Zakonu o obrazovanju odraslih Kantona 10 u odnosu na Principe i standarde. – članovi: 70, 33, 34, 35 i 36. Zakona. Ovim Zakonom nije uređeno besplatno pohađanje osnovnog obrazovanja odraslih. što predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava, prava na osnovno obrazovanje, predviđenog Poveljom UN iz 1948. godine
NADGLEDANJE POLITIKA OO I NADZOR NAD RADOM ORGANIZATORA OO	Članom 38. ovoga zakona uređen je upravni i inspekcijski nadzor nad ustanovama za obrazovanje odraslih koji vrši Ministarstvo. Kontinuirani monitoring uključivanja marginalizovanih društvenih grupa nije definisan Zakonom.

Prilog 6. Tabela 7 – Analiza i poređenje ZOOO u HNK sa Principima i standardima

HERCEGOVAČKO – NERETVANSKI KANTON/ ŽUPANIJA			
	DJELATNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH	OPŠTI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH	SPECIFIČNI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH
	Članom 3. Zakona o obrazovanju odraslih HNK obrazovanje odraslih je definisano kao dio jedinstvenog obrazovnog sistema Županije. Ovim članom obrazovanje odraslih nije definisano kao djelatnost od posebnog javnog interesa i visokog društvenog prioriteta.	Opšti ciljevi obrazovanja odraslih nisu definisani Zakonom, osim stava g. člana 6. Zakona koji se odnosi na: povećanje profesionalne mobilnosti i fleksibilnosti radno aktivnog stanovništva.	Specifični ciljevi Zakona o obrazovanju odraslih HNK definisani su u skladu sa Principima i standardima Zakon ne definiše specifične ciljeve u Principima i standardima koji se odnose na: a) obrazovanje za aktivno građanstvo i održiv razvoj, b) zadovoljenje specifičnih potreba pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa, i c) zadovoljenje specifičnih obrazovnih potreba posebnih, naročito, marginaliziranih društvenih grupa. (članom 7. Zakona uređena je zabrana diskriminacije u obrazovanju odraslih)
OSNOVNA NAČELA OBRAZOVANJA ODRASLIH	Članom 5. Zakona uređena su načela obrazovanja odraslih. Ne postoji diskrepancija u načinu na koji su načela uređena ovim Zakonom u odnosu na Principe i standarde. Pored načela navedenih u Principima i standardima ZOOO HNK kao jedno od osnovnih načela navodi se i načelo javnosti (član 4. stav a.) kao i načelo povezivanja obrazovanja sa tržištem rada (član 4. stav k.).		
VIDOVI OBRAZOVANJA I SPECIFIČNOSTI UČENJA ODRASLIH	Član. 8. ovoga Zakona definiše vidove učenja odraslih, dok su specifičnosti učenja odraslih definisane članom 22. stav 3. i 5. Zakona o obrazovanju odraslih HNK. Ne postoji diskrepancija u načinu na koji su oni definisani Zakonom u odnosu na Principe i standarde.		
PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH	Programi obrazovanja odraslih definisani su članovima 22. – 32. ovoga Zakona. Vrste i sadržaj formalnih programa (član 23. i 25. Zakona) definisani su u skladu sa Principima i standardima. Ne postoji diskrepancija u načinu na koji su Programi neformalnog obrazovanja Zakona o obrazovanju odraslih HNK (član 24. stav 2.) definisani u odnosu na Principe i standarde. Način donošenja formalnih i neformalnih programa obrazovanja odraslih te način njihovog izvođenja ovim Zakonom definisani su u skladu sa Principima i standardima.		

PROVOĐENJE OBRAZOVANJA ODRASLIH	<i>a) Polaznici</i> Sticanje statusa polaznika obrazovanja odraslih, način i uslovi upisa u formalne i neformalne programe obrazovanja odraslih, kao i prava i obaveze polaznika obrazovanja odraslih definisani ovim Zakonom u skladu su sa Principima i standardima. (članovi 33. – 37. Zakona) <i>b) Organizatori obrazovanja odraslih</i> Članovima 13. – 21. Zakona o obrazovanju odraslih HNK uređen je način rada organizatora obrazovanja odraslih u ovoj administrativnoj jedinici. Ne postoji diskrepancija u načinu na koji je ovim Zakonom uređeno djelovanje organizatora obrazovanja odraslih u odnosu na Principe i standrade. <i>c) Uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih</i> Član 15. ovoga Zakona definiše uslove za osnivanje ustanove za obrazovanje odraslih. Istim članom Zakona stav 1 b. kaže da se ustanova može osnovati ako je osiguran adekvatan prostor koji ispunjava higijensko – tehničke i druge uslove u skladu sa Standardima i normativima. Donošenje Standarda i normativa obrazovanja odraslih i Pravilnika o postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za rad organizatora obrazovanja odraslih, članom 59. ovoga Zakona, predviđeno je u roku od šest mjeseci od datuma stupanja na snagu ovoga Zakona. <i>d) Andragoški radnici</i> Uslovi za rad i stručno usavršavanje andragoških radnika Zakonom o obrazovanju odraslih HNK uređeni su u skladu sa Principima i standardima u mjeri u kojoj to sam Zakon uređuje. Očekuje se da donošenjem Pravilnika o uslovima i načinu sticanja andragoških kompetencija ovaj segment bude detaljnije razrađen. - član 39. Zakona
AKREDITACIJA, VALIDACIJA PRETHODNOG UČENJA I SERTIFICIRANJE	<i>a) Akreditacija</i> Članom 44. Zakona o obrazovanju odraslih HNK uređen je sistem osiguranja kvaliteta u obrazovanju odraslih, način vrednovanja (interno i eksterno) i odgovorna „tijela“ za provođenje vrednovanja, kao i period u kome se vrednovanje kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih vrši. – ne postoji odstupanje u odnosu na Principe i standarde. Standardi i kriterijumi kvaliteta kao i načini i procedure za interno i eksterno vrednovanje kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih do danas nisu doneseni. <i>b) Validacija prethodnog učenja</i> Članom 38. ovoga Zakona uređena je validacija prethodno stečenih znanja, vještina i kompetencija. U mjeri u kojoj je to predviđeno Zakonom ne postoji odstupanje od Principa i standarda. S obzirom na činjenicu da još uvijek nije donesen Zakonom predviđeni podzakonski akt, Pravilnik o postupku validacije prethodno stečenih znanja i vještina, nedostaju odredbe koje će pretpostavljamo biti dio istog a koje će preciznije definisati: informacije o mogućnostima validacije, kriterije i procedure validacije, mjere i aktivnosti za uspostavu sistema validacije. <i>c) Sertificiranje</i> Sertificiranje, izdavanje odgovarajućih isprava o obrazovanju kojim se potvrđuju znanja, vještine i

	sposobnosti koje je pojedinac stekao kroz formalne, neformalne ili informalne vidove obrazovanja i učenja potvrđeni od strane nadležne institucije/tijela djelimično su uređeni i regulisani su članovima 36. (ocjenjivanje polaznika) i 41. (obrazovne isprave). Članom 59. Zakona o obrazovanju odraslih HNK predviđeno je donošenje Pravilnika o sadržaju i postupku izdavanja javnih isprava u obrazovanju odraslih. Pravilnik još uvijek nije donesen.
EVIDENCIJE I BAZE PODATAKA	Članom 42. i 43. Zakona o obrazovanju odraslih HNK uređeno je vođenje evidencije i dokumentacije u obrazovanju odraslih. Pomenutim članovima uređeno je vođenje dokumentacije od strane organizatora obrazovanja odraslih, od strane nadležnih organa, reprezentativnih udruženja poslodavaca, privrednih (obrtničkih) komora. Ne postoji diskrepancija u načinu na koji je vođenje evidencije i baze podataka uređeno ovim Zakonom u odnosu na Principe i standarde. Činjenica da još uvijek nisu donesena podzakonska akta predviđena Zakonom: Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja registara organizatora obrazovanja odraslih, Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije i Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registara poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad u velikoj mjeri doprinosi stepenu definisanosti ovoga segmenta. Zakonom nije predviđeno dostavljanje informacija Ministarstvu civilnih poslova. Zakonom nije uređeno vođenje statistike obrazovanja odraslih, niti istraživanje u polju obrazovanja odraslih.
DIJALOG I SARADNJA AKTERA U PODRUČJU OO	Zakonom o obrazovanju odraslih HNK nije definisan dijalog i saradnja aktera u području obrazovanja odraslih kao poseban član Zakona. Članom 23 ovoga Zakona, stav 3. kao akteri prilikom donošenja programa obrazovanja odraslih navode se Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, organizatori obrazovanja odraslih, Zavod za školstvo odnosno Pedagoški zavod, Zavod za zapošljavanje, Privredna komora, Obrtnička komora, nadležna ministarstva i drugi zainteresovani subjekti, čime je u ovome segmentu uređena saradnja ključnih aktera. Članovima 47. – 51. u dijelu Zakona koji uređuje plan, praćenje i razvoj obrazovanja odraslih ključni akteri: Zavod za školstvo, Pedagoški zavod, Službe za zapošljavanje, nadležna ministarstva, Gospodarske komore, Obrtničke komore, udruženja poslodavaca Županije, nadležni organ lokalne samouprave učestvuju u planiranju obrazovanja odraslih, čime je djelimično uređena saradnja na svim nivoima. Zakonom nije uređena saradnja sa nevladinim sektorom.
PLANIRANJE I FINANSIRANJE	a) <i>Planiranje</i> – član 47. Zakona o obrazovanju odraslih HNK Donošenje programa obrazovanja odraslih uređeno je u skladu sa Principima i standardima. Članovima 48. – 51. Zakona o obrazovanju odraslih HNK uređene su obaveze ključnih aktera u obrazovanju odraslih u segmentu praćenja i razvoja obrazovanja odraslih. b) <i>Finansiranje</i> Finansiranje obrazovanja odraslih uređeno je članovima 52. – 55. Zakona o obrazovanju odraslih HNK. Ne postoji diskrepancija u načinu definisanja u odnosu na Principe i standarde.

***NADGLEDANJE POLITIKA OO I
NADZOR NAD RADOM
ORGANIZATORA OO***

Članom 56. Zakona uređen je stručni nadzor nad radom organizatora obrazovanja odraslih, i inspekcijski nadzor nad primjenom ovog zakona kao i drugih propisa iz oblasti obrazovanja odraslih. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. Kontinuirani monitoring uključivanja marginalizovanih društvenih grupa nije definisan Zakonom.

Prilog 7. Tabela 8 – Analiza i poređenje ZOOO u ZHK/Ž sa Principima i standardima

ZAPADNOHERCEGOVAČKI KANTON/ŽUPANIJA			
	DJELATNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH	OPŠTI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH	SPECIFIČNI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH
	Članom 1. ZOOO Zapadnohercegovačkog kantona obrazovanje odraslih je definisano kao dio jedinstvenog obrazovnog sistema ove administrativne jedinice. Ovim članom obrazovanje odraslih nije definisano kao djelatnost od posebnog javnog interesa i visokog društvenog prioriteta.	Opšti ciljevi obrazovanja odraslih definisani su članom 4. ovoga Zakona. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde.	Specifični ciljevi ovog Zakona definisani su u skladu sa Principima i standardima – član 4. Zakon ne definiše specifične ciljeve u Principima i standardima koji se odnose na: a) zadovoljenje specifičnih potreba pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa, i b) zadovoljenje specifičnih obrazovnih potreba posebnih, naročito, marginaliziranih društvenih grupa.
OSNOVNA NAČELA OBRAZOVANJA ODRASLIH	Načela obrazovanja odraslih uređena su članom 3. Zakona. Navedena načela su u skladu sa načelima definisanim Principima i standardima. Ovim Zakonom nije definisano načelo: informisanja, savjetovanja i vođenja u daljem obrazovanju i/ili karijernom napredovanju.		
VIDOVI OBRAZOVANJA I SPECIFIČNOSTI UČENJA ODRASLIH	Članom 5. ovoga Zakona definisani su vidovi učenja odraslih. Specifičnosti učenja odraslih djelimično su definisane članom 4. stav f., članom 7. stav 2. i Pravilnikom o standardima i normativima, odnosno uslovima za izvođenje programa obrazovanja odraslih član 2. Ne postoji diskrepancija u načinu na koji su oni definisani ovim Zakonom u odnosu na Principe i standarde.		
PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH	Zakonom o obrazovanju odraslih Zapadnohercegovačkog kantona programi obrazovanja odraslih, vrste programa, donošenje programa i izvođenje programa, uređeni su članom 5. članovima 7. i 13. Zakona i Pravilnikom o uslovima upisa u programe obrazovanja odraslih, načinu izvođenja programa obrazovanja odraslih i načinu završavanja programa obrazovanja odraslih. Vrste i sadržaj formalnih programa (član 5. stav 3. Zakona, član 11.) definisani su u skladu sa Principima i standardima. Programi neformalnog obrazovanja definisani su članom 7. stav 1. Ne postoji diskrepancija u odnosu na		

	Principe i standarde. Način donošenja programa obrazovanja odraslih (formalnih i neformalnih) u ovom Zakonu definisani su u skladu sa Principima i standardima. Pravilnikom o uslovima upisa u programe obrazovanja odraslih, načinu izvođenja programa obrazovanja odraslih i načinu završavanja obrazovanja odraslih i članom 13. Zakona uređen je način izvođenja programa obrazovanja odraslih. Pravilnikom i Zakonom nije uređeno koliki je procenat (zastupljenost) konsultativno – instruktivne nastave u programima obrazovanja odraslih, niti način njenog provođenja. Član 6. stav 2. Zakona predviđa mogućnost priznavanja ispunjenja obaveza iz praktične nastave i vježbi po osnovu radnog iskustva polaznika.
PROVOĐENJE OBRAZOVANJA ODRASLIH	<i>a) Polaznici</i> Sticanje statusa polaznika obrazovanja odraslih, način i uslovi upisa u formalne i neformalne programe obrazovanja odraslih uređeni su članovima 14. i 15. Zakona. Zakon ne precizira koji su opšti i posebni uslovi za upis niti prava i obaveze polaznika obrazovanja odraslih. <i>b) Organizatori obrazovanja odraslih</i> Članom 6. ovoga Zakona definisani su organizatori obrazovanja odraslih i način sticanja statusa javno priznatog organizatora obrazovanja odraslih. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. <i>c) Uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih</i> Uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih uređeni su Pravilnikom o standardima i normativima, odnosno uslovima za izvođenja programa obrazovanja odraslih. U pogledu prostora za rad nema većih odstupanja u odnosu na Principe i standarde (Zakon ne definiše prostor za individualni rad s polaznicima). Pravilnikom definisana oprema za rad/izvođenje programa obrazovanja odraslih u skladu je sa Principima i standardima. <i>d) Andragoški radnici</i> Članovima 19.-21. Zakona i članom 10. Pravilnika o standardima i normativima, odnosno uslovima za izvođenja programa obrazovanja odraslih, uređeni su uslovi za rad, prava i obaveze andragoških radnika. Članom 21. Zakona definisano je pravo i obaveza stručnog i andragoškog usavršavanja andragoških radnika, ali ne i ko je i u kojoj mjeri/dinamici nadležan za organizovanje istog.

AKREDITACIJA, VALIDACIJA PRETHODNOG UČENJA I SERTIFICIRANJE	<i>a) Akreditacija</i> Zakonom o obrazovanju odraslih Zapadnohercegovačkog kantona nije posebno uređena akreditacija. Članom 12. Zakona i članom 20. Pravilnika o standardima i normativima, odnosno uslovima za izvođenja programa obrazovanja odraslih definisani su uslovi za osnivanje i rad ustanova za obrazovanje odraslih i donošenja programa obrazovanja odraslih, kao i nadležno tijelo koje vrši provjeru uslova za izvođenje programa obrazovanja odraslih (Povjerenstvo za utvrđivanje uslova za izvođenje programa obrazovanja odraslih). Zakonom nije uređeno interno vrednovanje kvaliteta niti period internog i eksternog vrednovanja kvaliteta. <i>b) Validacija prethodnog učenja</i> Članom 22. ovoga Zakona uređena je validacija prethodno stečenih znanja, vještina i sposobnosti neovisno o načinu njihovog sticanja i u tom pogledu nema odstupanja od Principa i standarda. Zakonom nije uređeno obavezno informisanje o mogućnostima validacije, kriterija i procedure validacije, niti mjere i aktivnosti za uspostavu sistema validacije. Pravilnik o načinu polaganja ispita – dokazivanje znanja, vještina i sposobnosti bez obzira na način njihovog sticanja još uvijek nije donesen. <i>c) Sertificiranje</i> Članom 17. Zakona o obrazovanju odraslih Zapadnohercegovačkog kantona uređeno je izdavanje javnih isprava o znanjima, vještinama i sposobnostima stečenim pohađanjem programa obrazovanja odraslih i u skladu je sa Principima i standardima. Zakon nije predvidio izdavanje potvrde o učešću u neformalnim programima u kojima po završetku nije provedena provjera znanja, vještina i sposobnosti. Pravilnik o nazivu, sadržaju i obliku javnih isprava u području obrazovanja odraslih još uvijek nije donesen.
EVIDENCIJE I BAZE PODATAKA	Članom 35. Zakona uređeno je vođenje dokumentacije od strane organizatora obrazovanja odraslih. Član 36. Zakona uređuje vođenje evidencije (Registra organizatora obrazovanja odraslih) od strane Ministarstva. Ovaj segment vođenja evidencije uređen je i Pravilnikom o postupku utvrđivanja uslova, sadržaju i načinu vođenja, upisu, te brisanju iz registra institucija/ustanova za obrazovanje odraslih. Zakon ne uređuje vrstu i sadržaj andragoške dokumentacije organizatora obrazovanja odraslih. Pravilnik o sadržaju, obliku i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije nije donesen. Zakonom nije predviđeno dostavljanje informacija Ministarstvu civilnih poslova. Zakonom nije uređeno vođenje statistike obrazovanja odraslih, niti istraživanje u polju obrazovanja odraslih.

DIJALOG I SARADNJA AKTERA U PODRUČJU OO	Ovim Zakonom o obrazovanju odraslih nije definisan dijalog i saradnja aktera u području obrazovanja odraslih kao poseban član Zakona. Članom 8. ovoga Zakona, stav 1. kao akteri prilikom uvođenja oglednih programa obrazovanja odraslih navode se škole, udruženja poslodavaca, Zavod za Zapošljavanje i drugi zainteresovani akteri. Članom 12. Zakona stav 8 (d). jedinice lokalne samouprave i članom 10. Zakona Povjerenstvo za utvrđivanje uslova za izvođenje programa obrazovanja odraslih pominju se kao akteri u postupku osnivanja ustanova za obrazovanje odraslih i odobravanju izvođenja programa obrazovanja odraslih. Članom 25. Zakona uređeno je ispunjavanje zadataka ustanova za obrazovanje odraslih u kojem je ispunjavanje istih predviđeno da se obavlja samostalno ili u međusobnoj saradnji, saradnji s drugim obrazovnm ustanovama, te drugim pravnim osobama. Ovim putem dijalog i saradnja samo djelimično su uređeni na međusektorskom, međuresornom, institucionalnom i na nivou lokalne samouprave. Zakon ne uređuje saradnju sa nevladinim sektorom niti prioriteta područja saradnje.
PLANIRANJE I FINANSIRANJE	<i>a) Planiranje</i> Zakonom nije uređeno strateško planiranje, donošenje sektorskih strategija i akcionih planova u oblasti obrazovanja odraslih. Članom 33. Zakona predviđeno je planiranje u segmentu finansiranja projekata u okviru kojih je predviđena implementacija programa obuka, a članom 7. Zakona planiranje u segmentu donošenja planova i programa obrazovanja odraslih. <i>b) Finansiranje</i> Finansiranje obrazovanja odraslih uređeno je članovima 30. – 33. ovoga Zakona. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde.
NADGLEDANJE POLITIKA OO I NADZOR NAD RADOM ORGANIZATORA OO	Članom 34. ovoga Zakona predviđeno je da upravni inspekcijski nadzor nad organizatorima obrazovanja odraslih obavlja Ministarstvo putem županijskog prosvjetnog inspektora, a članom 29. ovoga Zakona da nadležni Zavod za školstvo obavlja stručno – pedagoški nadzor, odnosno savjetodavnu djelatnost. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta zaduženo je za nadzor, praćenje, razvoj, vrednovanje i unapređenje sistema obrazovanja odraslih. - član 28. Zakona. Kontinuirani monitoring uključivanja marginalizovanih društvenih grupa nije definisan Zakonom.

Prilog 8. Tabela 9 – Analiza i poređenje ZOOO u USK sa Principima i standardima

UNSKO – SANSKI KANTON			
	DJELATNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH	OPŠTI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH	SPECIFIČNI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH
	Članom 1. Zakona o obrazovanju odraslih Unsko – sanskog kantona (u daljem tekstu USK) obrazovanje odraslih je definisano kao dio jedinstvenog obrazovnog sistema Kantona. Ovim članom obrazovanje odraslih nije definisano kao djelatnost od posebnog javnog interesa i visokog društvenog prioriteta.	Opšti ciljevi obrazovanja odraslih nisu definisani ovim ZOOO USK.	Specifični ciljevi ovog Zakona definisani su u skladu sa Principima i standardima – član 3. Zakona Zakon ne definiše specifične ciljeve u Principima i standardima koji se odnose na: a) podizanje osnovne i funkcionalne pismenosti odraslih, b) obrazovanje za aktivno građanstvo i razvoj, c) obrazovanje i sticanje znanja i vještina u skladu sa ličnim sposobnostima, afinitetima i životnom dobi pojedinca, d) zadovoljenje specifičnih obrazovnih potreba pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa, e) zadovoljenje specifičnih obrazovnih potreba posebnih i, naročito, marginalizovanih društvenih grupa, i f) omogućavanje formalnog priznavanja i potvrđivanja rezultata prethodnog učenja odnosno stečenih znanja, vještina i sposobnosti, bez obzira na način njihovog sticanja.
OSNOVNA NAČELA OBRAZOVANJA ODRASLIH	Članom 2. Zakona o obrazovanju odraslih USK uređena su načela obrazovanja odraslih. Navedena načela su u skladu sa načelima definisanim Principima i standardima. Ovim Zakonom nisu definisano načelo: 1) dostupnosti i raznovrsnosti obrazovne ponude, 2) promovisanja jednakih vrijednosti ishoda učenja u formalnom i neformalnom obrazovanju, te informalnom učenju, i 3) informisanja, savjetovanja i vođenja u daljem obrazovanju i/ili karijernom napredovanju.		

VIDOVI OBRAZOVANJA I SPECIFIČNOSTI UČENJA ODRASLIH	Članom 5. Zakona definisani su vidovi učenja odraslih (vrste obrazovanja odraslih) i u skladu je sa vidovima učenja definisanim u Principima i standardima. Zakon ne definiše kojim putem se ostvaruje obrazovanje i učenje odraslih. Specifičnosti učenja odraslih djelimično su definisane članom 7. stav 2. Zakona i Pravilnikom o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uvjeta za izvođenje programa obrazovanja odraslih u ustanovama za obrazovanje odraslih član 20. stav 1.
PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH	Članovima 7. – 13. Zakona o obrazovanju odraslih USK, i članovima 19. – 40. Pravilnika o standardima i normativima, te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za izvođenje programa obrazovanja odraslih u ustanovama za obrazovanje odraslih uređeni su vrste, način donošenja i izvođenja programa obrazovanja odraslih. Vrste i sadržaj formalnih i neformalnih programa kao i način njihovog donošenja definisani su u skladu sa Principima i standardima. Način izvođenja programa obrazovanja odraslih definisan Zakonom i Pravilnikom o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za izvođenje programa obrazovanja odraslih u ustanovama za obrazovanje odraslih djelimično je u skladu sa Principima i standardima. Odstupanja se javljaju u pogledu izvođenja konsultativno – instruktivne i dopisno – konsultativne nastave: članom 36. Pravilnika predviđeno je da ukupni broj konsultacija (grupnih) ne može biti manji od dvije trećine ukupnog broja sati za nastavu pojedinih predmeta i da ukupan broj sati grupnih konsultacija za izvođenje programa osnovnog obrazovanja odraslih ne može biti manji od 60% od ukupnog broja sati propisanih planom i programom za osnovo obrazovanje odraslih (stav 3. i 5.), članom 37. Pravilnika predviđeno je da procenat grupnih konsultacija u dopisno – konsultativnoj nastavi ne može biti manji od 10%, a članom 30. stav 4. Pravilnika predviđena je mogućnost praktične provjere znanja i vještina iz praktične nastave na pisani zahtjev polaznika/ce programa obrazovanja odraslih uz priložene dokaze.
PROVOĐENJE OBRAZOVANJA ODRASLIH	a) <i>Polaznici</i> - Sticanje statusa polaznika obrazovanja odraslih, način i uslovi upisa u formalne i neformalne programe obrazovanja odraslih uređeni su članovima 14 – 17. ovoga Zakona Zakon ne precizira odredbe ugovora između polaznika i organizatora obrazovanja odraslih, niti prava i obaveze polaznika obrazovanja odraslih. b) <i>Organizatori obrazovanja odraslih</i> - Članom 6. Zakona o obrazovanju odraslih USK definisani su organizatori obrazovanja odraslih i način sticanja statusa javno priznatog organizatora obrazovanja odraslih. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. c) <i>Uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih</i> - Uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih uređeni su Pravilnikom o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za izvođenje programa obrazovanja odraslih u ustanovama za obrazovanje odraslih. U pogledu prostora za rad ustanova za obrazovanje odraslih nema odstupanja u odnosu na Principe i standarde. Pravilnikom definisana oprema za rad/izvođenje programa obrazovanja odraslih u skladu je sa Principima

	i standardima. d) <i>Andragoški radnici</i> - Članovima 20. - 22. Zakona i članovima 17. i 18. Pravilnika o standardima i normativima uređeni su uslovi za rad, prava i obaveze andragoških radnika. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde osim u segmentu stručnog i andragoškog usavršavanja andragoških radnika koje je uređeno članom 22. Zakona, prema kome andragoški radnici imaju pravo i obavezu stručnog i andragoškog usavršavanja, ali Zakon ne uređuje ko je i u kojoj mjeri/dinamici nadležan za organizovanje istog.
AKREDITACIJA, VALIDACIJA PRETHODNOG UČENJA I SERTIFICIRANJE	a) <i>Akreditacija</i> - Ovim Zakonom nije uređen proces akreditacije ustanova za obrazovanje odraslih, interno i eksterno vrednovanje kvaliteta, niti period vrednovanja istog. Zakonom nisu definisane ni oblasti u kojima se trebaju razvijati standardi i kriterijumi za interno i eksterno vrednovanje kvaliteta. b) <i>Validacija prethodnog učenja</i> - Dokazivanje znanja, vještina i sposobnost neovisno o načinu njihovog sticanja uređeno je članom 23. Zakona o obrazovanju odraslih USK. U tom pogledu nema odstupanja od Principa i standarda. Zakonom nije uređeno obavezno informisanje o mogućnostima validacije, kriterijima i procedure validacije, niti mjere i aktivnosti za uspostavu sistema validacije. c) <i>Sertificiranje</i> - Članovima 17. i 18. ovoga Zakona i Pravilnikom o nazivu, sadržaju i obliku javnih isprava u obrazovanju odraslih uređeno je izdavanje javnih isprava o znanjima, vještinama i sposobnostima stečenim pohađanjem programa obrazovanja odraslih i u skladu je sa Principima i standardima. Zakon nije predvidio izdavanje potvrde o učešću u neformalnim programima u kojima po završetku nije provedena provjera znanja, vještina i sposobnosti.
EVIDENCIJE I BAZE PODATAKA	Članovima 41. i 42. Zakona o obrazovanju odraslih USK i Pravilnikom o načinu vođenja evidencija o ustanovama za obrazovanje odraslih propisan je sadržaj i način vođenja dokumentacije i evidencije u obrazovanju odraslih. Navedeni članovi Zakona i Pravilnika u skladu su sa Principima i standardima. Zakon ne uređuje vođenje evidencije poslodavaca kod kojih se može obavljati praktičan rad od strane udruženja poslodavaca, privrednih i obrtničkih komora. Izvršavanje prema Ministarstvu civilnih poslova, vođenje statistike i istraživanje u obrazovanju odraslih nisu uređeni ovim Zakonom.
DIJALOG I SARADNJA AKTERA U PODRUČJU OO	Zakonom o obrazovanju odraslih USK nije definisan dijalog i saradnja aktera u području obrazovanja odraslih kao poseban član Zakona. Članom 9. ovoga Zakona kao akteri prilikom predlaganja zanimanja za koja se pripremaju odgovarajući ogledni programi navode se udruženja poslodavaca, dok je članom 29. Zakona predviđeno da je praćenje razvoj sistema obrazovanja odraslih u nadležnosti Vijeća za obrazovanje odraslih, Ministarstva i Pedagoškog zavoda. Članom 30. Zakona uređen je rad Vijeća za obrazovanje odraslih stav a. kojim se uređuje donošenje

	Plana obrazovanja odraslih u saradnji sa: Zavodom za zapošljavanje, Privrednom komorom, udruženjem poslodavaca, organima jedinica lokalne samouprave i nadležnim ministarstvima. Ovim putem dijalog i saradnja samo djelimično su uređeni na međusektorskom, međuresornom, institucionalnom i nivou lokalne samouprave. Zakon ne uređuje saradnju sa nevladinim sektorom, niti prioriteta područja saradnje.
PLANIRANJE I FINANSIRANJE	<i>a) Planiranje</i> Planiranje obrazovanja odraslih nije definisano kao poseban član Zakona o obrazovanju odraslih USK. Članovima 30. i 31. Zakona predviđeno je donošenje plana obrazovanja odraslih i sadržaj istog. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. Ovim Zakonom nije uređeno strateško planiranje, donošenje sektorskih strategija i akcionih planova u oblasti obrazovanja odraslih. <i>b) Finansiranje</i> Finansiranje obrazovanja odraslih uređeno je članovima 35 – 39. ovoga Zakona. Način na koji je uređeno finansiranje obrazovanja odraslih u USK ne odstupa od Prinipa i standarda. Članom 36. Zakona predviđeno je besplatno osnovno obrazovanje odraslih do osamnaest godina. S obzirom na definiciju odrasle osobe (član 4. stav 1. Zakona o obrazovanju odraslih USK) kojom se odraslom osobom smatra osoba starija od 15 godina koja nije završila osnovno obrazovanje, jasno je da je osnovno obrazovanje odraslih u ovoj administrativnoj jedinici besplatno samo za odrasle od 15 – 18 godina koji nisu završili osnovno obrazovanje, što u odnosu na ostale administrativne jedinice koje su uredile polje obrazovanja odraslih (osim u Kantonu 10 gdje nije predviđeno besplatno osnovno obrazovanje odraslih) predstavlja ogromno odstupanje i diskriminaciju onih kojima je osnovno obrazovanje potrebno u svakoj životnoj dobi.
NADGLEDANJE POLITIKA OO I NADZOR NAD RADOM ORGANIZATORA OO	Članom 40. Zakona o obrazovanju odraslih USK uređen je nadzor u oblasti obrazovanja odraslih. Predviđeno je da upravni inspekcijski nadzor nad ustanovama za obrazovanje odraslih obavlja Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta. Istim članom Zakona predviđeno je da nadzor nad stručnim radom ustanova za obrazovanje odraslih provodi Pedagoški zavod. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta zaduženo je za praćenje, razvoj, vrednovanje i unapređenje sistema obrazovanja odraslih. - član 33. Zakona Kontinuirani monitoring uključivanja marginalizovanih društvenih grupa nije definisan Zakonom.

Prilog 9. Tabela 10 – Analiza i poređenje ZOOO u TK sa Principima i standardima

TUZLANSKI KANTON			
	DJELATNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH	OPŠTI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH	SPECIFIČNI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH
	Djelatnost obrazovanja odraslih definisana je u skladu sa Principima i standardima. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde – član 3. Zakona	Opšti ciljevi obrazovanja odraslih nisu definisani ovim Zakonom. Član 6.stav g. definiše kao jedan od ciljeva - omogućavati prohodnost ka višim nivoima obrazovanja, čime je djelimično definisan samo jedan od opštih ciljeva Principa i standarda.	Specifični ciljevi definisani ovim Zakonom u skladu su sa Principima i standardima. Zakon ne definiše slijedeće specifične ciljeve: a) obrazovanje za aktivno građanstvo i razvoj, b) zadovoljenje specifičnih obrazovnih potreba pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa i c) zadovoljenje specifičnih obrazovnih potreba posebnih i naročito, marginalizovanih društvenih grupa.
OSNOVNA NAČELA OBRAZOVANJA ODRASLIH	Načela obrazovanja odraslih navedena u Zakonu o obrazovanju odraslih TK u potpunosti su u skladu sa Principima i standardima. – član 5. Zakona Pored načela navedenih u Principima i standardima ovim Zakonom je predviđeno i načelo: povezivanja obrazovanja sa tržištem rada.		
VIDOVI OBRAZOVANJA I SPECIFIČNOSTI UČENJA ODRASLIH	Članom 7. Zakona o obrazovanju odraslih TK definisani su vidovi učenja odraslih (oblici obrazovanja odraslih). Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. Specifičnosti učenja odraslih uređene su članom 8. Zakona. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde.		

PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH	Programi obrazovanja odraslih uređeni su članovima 15 – 26. Zakona o obrazovanju odraslih TK, Pravilnikom o postupku odobravanja izvođenja programa obrazovanja odraslih, i članom 17. standarda i normativa za obrazovanje odraslih u Tuzlanskom kantonu. Vrste i sadržaj formalnih i neformalnih programa kao i način njihovog donošenja definisani su u skladu sa Principima i standardima. Odstupanja se javljaju u slijedećim segmentima: član 15. stav 3. programe osposobljavanja i usavršavanja definiše kao neformalne, što na određeni način predstavlja prednost jer omogućava realizaciju istih brže i efikasnije, član 24. Zakona kao obavezni dio sadržaja Programa, pored sadržaja nevedenih u Principima i standardima, navodi i pedagoške i andragoške osnove sa naglaskom na didaktičko – metodičke zahtjeve za realizaciju programa, što se takođe može smatrati prednošću s obzirom na činjenicu da je akcenat na osnovama koje će doprinijeti kvalitetnijoj realizaciji samog programa. Način donošenja formalnih i neformalnih programa obrazovanja odraslih Zakonom o obrazovanju odraslih uređen je u skladu sa Principima i standardima. Nema odstupanja. Način izvođenja programa obrazovanja odraslih uređen je u skladu sa Principima i standardima. Odstupanje se javlja u segmentu definisanja procenta zastupljenosti konsultativno – instruktivne nastave. Ovim Zakonom predviđeno je da zastupljenost konsultativno – instruktivne nastave ne može biti manja od 40% od ukupno predviđenog trajanja nastave.
PROVOĐENJE OBRAZOVANJA ODRASLIH	<i>a) Polaznici</i> Sticanje statusa polaznika obrazovanja odraslih, način i uslovi upisa u formalne i neformalne programe obrazovanja odraslih uređeni su članovima 27 – 30. Zakona o obrazovanju odraslih TK. Ne postoji odstupanje u odnosu na Principe i standarde, osim u činjenici da Zakonom nisu precizirane odredbe ugovora o obrazovanju, niti međusobna prava i obaveze polaznika i organizatora obrazovanja odraslih. <i>b) Organizatori obrazovanja odraslih</i> Članovima 10 – 14. ovog Zakona i Pravilnikom o postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za rad organizatora obrazovanja odraslih definisani su organizatori obrazovanja odraslih i način sticanja statusa javno priznatog organizatora obrazovanja odraslih. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. <i>c) Uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih</i> Uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih uređeni su Standardima i normativima za obrazovanje odraslih u Tuzlanskom kantonu. U pogledu prostora za rad ustanova za obrazovanje odraslih nema odstupanja u odnosu na Principe i standarde. Oprema za rad/izvođenje programa obrazovanja odraslih definisna Standardima i normativima u skladu je sa Principima i standardima. <i>d) Andragoški radnici</i> Članovima 33 – 37. Zakona i članom 18. Standarda i normativa za obrazovanje odraslih u Tuzlanskom

	kantonu uređeni su uslovi za rad, prava i obaveze andragoških radnika. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. Sertificiranje – izdavanje odgovarajućih isprava o obrazovanju samo djelimično je uređeno u ovoj administrativnoj jedinici članom 31. Zakona, članom 9. stav 2. Pravilnika o formiranju ispitnih komisija, načinu rada i sprovođenju ispita, te članom 10. Pravilnika o načinu obuke odraslih u cilju odgovora na hitne potrebe rada. Ovim članovima nije uređen sadržaj, naziv i oblik javnih isprava o znanjima, vještinama i kompetencijama stečenim u okviru formalnog i neformalnog obrazovanja i informalnog učenja. Razlog za to treba tražiti u nedonošenju predviđenih podzakonskih akata.
AKREDITACIJA, VALIDACIJA PRETHODNOG UČENJA I SERTIFICIRANJE	<i>a) Akreditacija</i> Članom 13. Zakona o obrazovanju odraslih TK uređen je postupak akreditacije Zakon ne definise oblasti u kojima se trebaju razvijati standardi i kriterijumi za interno i eksterno vrednovanje kvaliteta, niti razvijanje sistema internog vrednovanja kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih. <i>b) Validacija prethodnog učenja</i> Provjera i potvrda ishoda učenja – znanja, vještina i sposobnosti koje je pojedinac stekao kroz prethodno učenje i obrazovanje (validacija prethodnog učenja) uređena je članovima 18. i 38. ovog Zakona i Pravilnikom o formiranju ispitnih komisija, načinu rada i sprovođenju ispita. Članom 18. pojam informalnog učenja, pogrešno je formulisan kao informalno obrazovanje. Zakonom nije uređeno obavezno informisanje o mogućnostima validacije, kriterijima i procedurama validacije, niti mjere i aktivnosti za uspostavu sistema validacije. <i>c) Sertificiranje</i> Sertificiranje – izdavanje odgovarajućih isprava o obrazovanju samo djelimično je uređeno u ovoj administrativnoj jedinici članom 31. Zakona, članom 9. stav 2. Pravilnika o formiranju ispitnih komisija, načinu rada i sprovođenja ispita, te članom 10. Pravilnika o načinu obuke odraslih u cilju odgovora na hitne potrebe rada. U ovoj administrativnoj jedinici nije uređen sadržaj, naziv i oblik javnih isprava u obrazovanju odraslih. Razlog za to treba tražiti u nedonošenju predviđenih podzakonskih akata.
EVIDENCIJE I BAZE PODATAKA	Članovima 40. i 41. Zakona o obrazovanju odraslih TK, Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja evidencije o organizatorima obrazovanja odraslih, programima, polaznicima, radnicima te evidencije o drugim podacima važnim za praćenje stanja i razvoj djelatnosti i Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja registara organizatora obrazovanja odraslih uređeno je vođenje evidencija i baza podataka u oblasti obrazovanja odraslih u TK i Pravilnikom o sadržaju, obliku te načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije. Zakon ne uređuje vođenje evidencije poslodavaca kod kojih se može obavljati praktičan rad od strane udruženja poslodavaca, privrednih i obrtničkih komora. Izvjешtavanje prema Ministarstvu civilnih poslova, vođenje statistike i istraživanje u obrazovanju odraslih nisu uređeni ovim Zakonom.

DIJALOG I SARADNJA AKTERA U PODRUČJU OO	Zakonom o obrazovanju odraslih TK nije definisan dijalog i saradnja aktera u području obrazovanja odraslih kao poseban član Zakona. Članom 16. ovoga Zakona, stav 4. kao akteri prilikom pripreme plana obrazovanja navode se: Služba za zapošljavanje TK, nadležna ministarstva Kantona, Privredne komore TK, Obrtničke komore TK, Tripartitivno savjetodavno vijeće TK i nadležni organi jedinica lokalne samouprave. Član 21. Zakona navodi Privredne i Obrtničke komore i udruženja poslodavaca kao aktere u predlaganju zanimanja za pripremu programa za polaganje pomoćničkog i majstorskog ispita, a član 44. Ministarstvo, Pedagoški zavod i Tripartitivno vijeće kao nosioce praćenja i razvoja sistema obrazovanja odraslih. Ovim putem dijalog i saradnja samo djelimično su uređeni na međusektorskom, međuresornom, institucionalnom i nivou lokalne samouprave. Zakon ne uređuje saradnju sa nevladinim sektorom niti prioriteta područja saradnje.
PLANIRANJE I FINANSIRANJE	<i>a) Planiranje</i> Članom 16. Zakona o obrazovanju odraslih TK, predviđeno je donošenje Plana obrazovanja odraslih, stav 2. srednjoročnog trogodišnjeg Plana obrazovanja odraslih. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. Ovim Zakonom nije uređeno donošenje sektorskih strategija i akcionih planova u oblasti obrazovanja odraslih. <i>b) Finansiranje</i> Finansiranje obrazovanja odraslih uređeno je članovima 53 – 56. ovog Zakona. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde
NADGLEDANJE POLITIKA OO I NADZOR NAD RADOM ORGANIZATORA OO	Članom 57. Zakona o obrazovanju odraslih TK uređen je upravni, stručni i inspekcijski nadzor u oblasti obrazovanja odraslih. Upravni nadzor nad radom organizatora obrazovanja odraslih provodi Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, stručni nadzor nad radom istih Pedagoški zavod, dok je za inspekcijski nadzor organizatora obrazovanja odraslih zadužena inspekcija za obrazovanje. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK zaduženo je za praćenje, razvoj, vrednovanje i unapređenje sistema obrazovanja odraslih. - član 47. Zakona, dok je Pedagoški zavod zadužen za inoviranje, praćenje i vrednovanje programa obrazovanja odraslih kao i za stručni nadzor i savjetodavno – instruktivnu djelatnost u oblasti obrazovanja odraslih. – član 48. Zakona o obrazovanju odraslih TK Kontinuirani monitoring uključivanja marginalizovanih društvenih grupa nije definisan Zakonom.

Prilog 10. Tabela 11 – Analiza i poređenje ZOOO u ZDK sa Principima i standardima

ZENIČKO – DOBOJSKI KANTON			
	DJELATNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH	OPŠTI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH	SPECIFIČNI CILJEVI OBRAZOVANJA ODRASLIH
	Djelatnost obrazovanja odraslih definisana je u skladu sa Principima i standardima. Ne postoji diskrepancija. – član 3. stav 2. Zakona	Opšti ciljevi obrazovanja odraslih nisu definisani ovim Zakonom. Član 6. stav g. definiše kao jedan od ciljeva - povećati profesionalnu mobilnost i fleksibilnost radno aktivnog stanovništva, čime je djelimično definisan samo jedan od opštih ciljeva Principa i standarda.	Specifični ciljevi definisani ovim Zakonom u skladu su sa Principima i standardima. Zakon ne definiše slijedeće specifične ciljeve: a) obrazovanje za aktivno građanstvo i razvoj, b) zadovoljenje specifičnih obrazovnih potreba pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa i c) zadovoljenje specifičnih obrazovnih potreba posebnih, naročito marginalizovanih društvenih grupa.
OSNOVNA NAČELA OBRAZOVANJA ODRASLIH	Načela obrazovanja odraslih navedena u Zakonu o obrazovanju odraslih ZDK su u skladu sa Principima i standardima. – član 5. Zakona Pored načela navedenih u Principima i standardima ovim Zakonom su predviđena i načela: a) povezivanja obrazovanja sa tržištem rada i b) saradnje u oblasti obrazovanja odraslih organa uprave nadležnih za oblast obrazovanja, privrede, rada, zapošljavanja, socijalne zaštite, ustanova i drugih organizacija nadležnih za razvoj, obezbjeđenje i unapređenje obrazovanja odraslih, jedinica lokalne samouprave, kao i socijalnih partnera (Privredna/Obrtnička komora, Udruženje poslodavaca ZDK, reprezentativni sindikati). Stav e. istog člana Zakona djelimično je definisan u skladu sa Principima i standardima. Ovaj član u Zakonu o obrazovanju odraslih ZDK definiše načelo „osiguranje odgovarajućeg kvaliteta obrazovanja“, dok je u Principima i standardima ovaj član definisan šire: osiguranje odgovarajućeg kvaliteta obrazovanja, bez obzira na nacionalne, etičke, kulturne, socijalne, ekonomske, regionalne, lokalne i druge specifičnosti okruženja u kome se ono organizuje i provodi.		

VIDOVI OBRAZOVANJA I SPECIFIČNOSTI UČENJA ODRASLIH	Članom 7. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK definisani su vidovi učenja odraslih (vrste obrazovanja odraslih). Diskrepancija u odnosu na Principe i standarde je skoro zanemariva. Mala nedosljednost u definisanju vidova učenja javlja se u stavu 1. ovoga člana koji kaže da se „obrazovanje odraslih odvija kao formalno, neformalno, informalno i/ili samousmjereno učenje“, što odstupa od definicije formalnog i neformalnog obrazovanja. Specifičnosti učenja odraslih uređene su članom 8. Zakona. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde.
PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH	Programi obrazovanja odraslih uređeni su članovima 16 – 22. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK, Pravilnikom o postupku odobravanja izvođenja formalnih programa obrazovanja odraslih, članovima 20 - 30 Standarda i normativa za obrazovanje odraslih u ZDK i članovima 7. i 8. Pravilnika o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad/praktična nastava, sadržaju i načinu vođenja jedinstvenog registra poslodavaca. Vrste i sadržaj formalnih i neformalnih programa kao i način njihovog donošenja u velikoj mjeri definisani su u skladu sa Principima i standardima. Odstupanja se javljaju u sijedećim segmentima: član 16. stav 3. programe osposobljavanja i usavršavanja definiše kao neformalne što, kako smo već ranije zaključili, na određeni način predstavlja prednost jer omogućava realizaciju istih brže i efikasnije. Način donošenja formalnih i neformalnih programa obrazovanja odraslih Zakonom o obrazovanju odraslih uređen je u skladu sa Principima i standardima. Nema odstupanja. Način izvođenja programa obrazovanja odraslih definisan je u skladu sa Principima i standardima, ne postoje odstupanja.
PROVOĐENJE OBRAZOVANJA ODRASLIH	a) <i>Polaznici</i> - Sticanje statusa polaznika obrazovanja odraslih, način i uslovi upisa u formalne i neformalne programe obrazovanja odraslih uređeni su članovima 23 – 25. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK. Ne postoji odstupanje u odnosu na Principe i standarde, osim u činjenici da Zakonom nisu precizirane odredbe ugovora o obrazovanju, niti međusobna prava i obaveze polaznika i organizatora obrazovanja odraslih. b) <i>Organizatori obrazovanja odraslih</i> - Članom 10. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK i Pravilnikom o postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za osnivanje centra za obrazovanje odraslih definisani su organizatori obrazovanja odraslih i način sticanja statusa javno priznatog organizatora obrazovanja odraslih. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. c) <i>Uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih</i> - Uslovi za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih uređeni su standardima i normativima za obrazovanje odraslih. Ne postoji odstupanje u odnosu na Principe i standarde u pogledu prostora za rad i opreme za rad/izvođenje programa obrazovanja odraslih definisanih u Zakonu o obrazovanju odraslih ZDK. d) <i>Andragoški radnici</i> - Članovima 29. i 30. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK i članom 17. Standarda i normativa za obrazovanje odraslih u ZDK uređeni su uslovi za rad, prava i obaveze andragoških radnika. Ovim članovima nije definisana dinamika i vremenski okvir usavršavanja andragoških radnika.

AKREDITACIJA, VALIDACIJA PRETHODNOG UČENJA I SERTIFICIRANJE	a) <i>Akreditacija</i> - Članom 14. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK uređen je postupak provjere ispunjenosti uslova za rad ustanova za obrazovanje odraslih. Zakonom nisu definisane oblasti u kojima se trebaju razvijati standardi i kriterijumi za interno i eksterno vrednovanje kvaliteta, niti razvijanje sistema internog vrednovanja kvaliteta ustanova za obrazovanja odraslih. b) <i>Validacija prethodnog učenja</i> - Članom 18. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK uređeno je dokazivanje znanja, vještina i kompetencija, neovisno o načinu na koji su prethodno stečene (validacija prethodnog učenja), i na taj način je samo djelimično uređen način validacije prethodnog učenja. Zakonom nije uređeno obavezno informisanje o mogućnostima validacije, kriterija i procedure validacije, niti mjere i aktivnosti za uspostavu sistema validacije. Podzakonski akt kojim bi ovaj segment obrazovanja odraslih bio preciznije definisan, a čije je donošenje predviđeno devet mjeseci od dana donošenja Zakona o obrazovanju odraslih ZDK do danas nije donesen. c) <i>Sertificiranje</i> - Izdavanje odgovarajućih isprava o obrazovanju kojima se potvrđuje da su ishodi učenja, znanja, vještine i kompetencije, stečeni kroz formalne i neformalne vidove obrazovanja ili putem neformalnog učenja provjereni i potvrđeni od strane nedležne institucije tijela u skladu sa utvrđenim kriterijima i standardima, uređeni su članom 26. i 27. ovoga Zakona i Pravilnikom o sadržaju i postupku izdavanja javne isprave u obrazovanju odraslih Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde.
EVIDENCIJE I BAZE PODATAKA	Dokumentacije, evidencije i baze podataka o obrazovanju odraslih uređeni su članovima 33. i 34. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK, Pravilnikom o sadržaju, obliku, načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije, Pravilnikom o postupku utvrđivanja uslova, sadržaju i načinu vođenja Registara ustanova za obrazovanje odraslih i Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja evidencija u ustanovama za obrazovanje odraslih. Navedeni članovi Zakona i Pravilnika u skladu su sa Principima i standardima. Izvještavanje prema Ministarstvu civilnih poslova, vođenje statistike i istraživanje u obrazovanju odraslih nisu uređeni ovim Zakonom.
DIJALOG I SARADNJA AKTERA U PODRUČJU OO	Zakonom o obrazovanju odraslih ZDK nije definisan dijalog i saradnja aktera u području obrazovanja odraslih kao poseban član Zakona, niti ključni akteri u socijalnom dijalogu i odlukama o politikama obrazovanja odraslih. Članom 5. ovoga Zakona, stav k. koji definiše načela obrazovanja odraslih kao jedno od načela navedena je i saradnja u oblasti obrazovanja odraslih – organa uprave nadležnih za oblast obrazovanja, privrede, rada, zapošljavanja, socijalne zaštite, ustanova i drugih organizacija nadležnih za razvoj, obezbjeđenje i unapređenje obrazovanja odraslih, jedinica lokalne samouprave, kao i socijalnih partnera (Privredne/Obrtničke komore, Udruženja poslodavaca ZDK i reprezentativnih sindikata). Član 17. Zakona: ustanove za obrazovanje odraslih, Privredne komore, Obrtničke komore i udruženja poslodavaca ZDK, Zavod za zapošljavanje ZDK i druge zainteresovane organizacije navedeni su kao akteri u predlaganju zanimanja za pripremanje odgovarajućih oglednih programa.

	Članom 37. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK kao nosioci praćenja i razvoja u kantona navedeni su: Vijeće za obrazovanje odraslih, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport i Pedagoški Zavod ZDK, dok su članom 43. istog Zakona jedinice lokalne samouprave, poslodavci, zaposleni, privredne i stručne asocijacije, udruženja, obrazovne ustanove i pojedinci navedeni kao odgovorni za oblast obrazovanja odraslih. Ovim putem dijalog i saradnja samo djelimično su uređeni na međusektorskom, međuresornom, institucionalnom i nivou lokalne samouprave. Zakon ne uređuje saradnju sa nevladinim sektorom, niti prioriteta područja saradnje.
PLANIRANJE I FINANSIRANJE	a) <i>Planiranje</i> - Članovima 39. i 40. Zakona o obrazovanju odraslih uređeno je donošenje Plana obrazovanja odraslih i pitanja od značaja za izvođenje aktivnosti obrazovanja odraslih koja su obavezni dio istog. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde. Ovim Zakonom nije uređeno donošenje sektorskih strategija i akcionih planova u oblasti obrazovanja odraslih. b) <i>Finansiranje</i> - Finansiranje obrazovanja odraslih uređeno je članovima 43 – 48. ovoga Zakona. Ne postoji diskrepancija u odnosu na Principe i standarde.
NADGLEDANJE POLITIKA OO I NADZOR NAD RADOM ORGANIZATORA OO	Zakonom o obrazovanju odraslih ZDK (član 37. Zakona) uređeno je da u praćenju i razvoju sistema obrazovanja odraslih sudjeluju Vijeće za obrazovanje odraslih, Ministarstvo za nauku, kulturu i sport ZDK i Pedagoški zavod. Članom 41. Zakona definisani su zadaci Ministarstva (Ministarstvo je zaduženo za praćenje, razvoj, vrednovanje i unapređenje sistema obrazovanja odraslih), a članom 42. Zakona zadaci Pedagoškog zavoda (Pedagoški zavod zadužen je da prati izvođenje programa obrazovanja odraslih i poduzima potrebne mjere, i da obavlja stručno – pedagoški nadzor i savjetodavno – instruktivnu djelatnost u oblasti obrazovanja odraslih. Zadaci Vijeća za obrazovanje odraslih definisani su članom 39. ovoga Zakona (Vijeće: predlaže Plan obrazovanja odraslih, prati i predlaže mjere za razvoj obrazovanja odraslih, predlaže, odnosno daje mišljenje na prijedloge iz oblasti obrazovanja odraslih i predlaže finansiranje programa obrazovanja odraslih za koje se osiguravaju sredstva iz budžeta Kantona). Kontinuirani monitoring uključivanja marginalizovanih društvenih grupa nije definisan Zakonom.

DVV International - Ured za Bosnu i Hercegovinu
Kulovića 8
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Tel.: +387 33 552 291
Fax: +387 33 552 290
info@dvv-international.ba
www.dvv-international.ba

